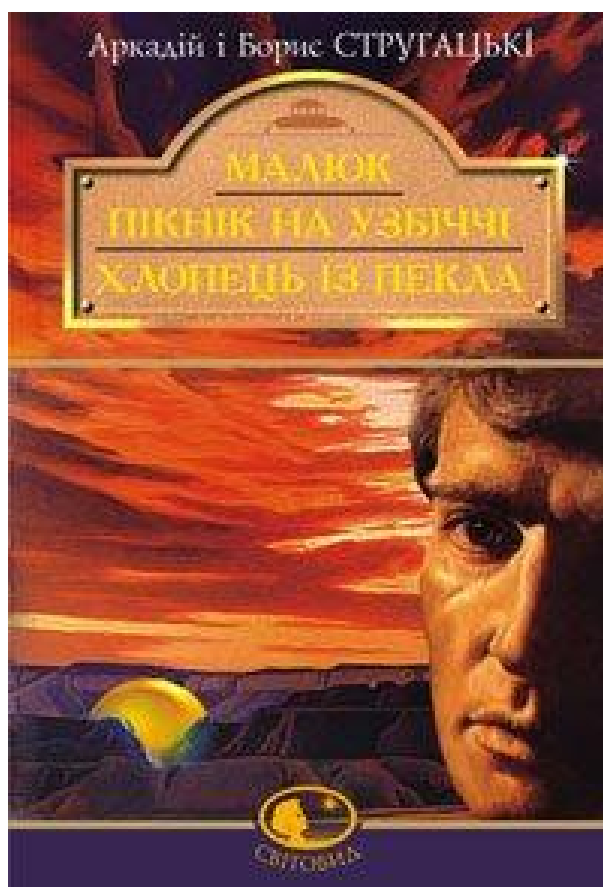

ARKADIJ I BORYS STRUGAČKI CHŁOPEĆ IZ PEKŁA

NAWCZALNA KNYHA — BOHDAN
TERNOPIL — 2007

*Powisť «Chłopiec iz pekła» rozpowi-
daje pro chłopcia Haga z czużoji, ochopłe-
noji wijnoju planety. Hag ne ujawlaje sebe
poza wijnoju, adże joho zmałku wychowu-
wały bijcem. Opynywszyś u bezpeci, w switi
bez wijny, Hag-Bijciwśkyj kit wreszti-reszt
wyriszuje utekty, aby buty korysnym, jak
win dumaje, na swojij zhorowanij planeti.*

Perekłały z rosijśkoji A. Sahan i B. Szczawurśkyj

ROZDIEŁ I

Oce tak seło! Zrodu ja takich sił ne baczyw i ne znaw nawiť, szczo taki seła buwajuť. Chaty kruhli, buri, bez wikon, styczať na palach, nacze wartowi weži, a pid nymy czoho tilky ne nakydano — horszczyky jakiś wełyczezni, koryta, irżawi kazany, derewjani hrabli, łopaty... Zemla miż chatamy — hłyna, i nastilky wona wypałena i wytoptana, szczo aż błyszczuť. I wsiudy, kudy ne hłań, — sitky. Suchi. Szczo wony tut cymy sitkamy łowlať — ja ne znaju: praworucz bołoto, liworucz — bołoto, smerduť, jak na zwałyszczu... Żachływa dira. Tysiaczu rokiw wony tut hnyły i, jakby ne hercog, hnyły by szcze tysiaczu rokiw. Piwnicz. Dykuniaczczia. I żyteliw, zwisno, nikoho ne wydno. Czy to dały drała, czy to zabrały jich, czy to wony pochowałysia.

Na majdani bila faktoriji dymila polowa kuchnia, zniata z kolis. Wełyczezniy dykobraz — szyrszyj, niż dowszyj — u brudnomu biłomu fartuchu powerch brudnoji siroji formy kołotyw szczoś u kazani czerpakom na dowżełznij ruczci. Jak na mene, wid cioho kazana w osnownomu i smerdiło po seli.

My pidijszły, i Gepard, zahajawszysź, zapytaw, de komandyr. Cia twariuka nawiť ne obernułasia — burknuła szczoś u swoje warywo i tyćnuła czerpakom kudyś uzdowż wułyci. Piddaw ja jomu nosakom czobota popid kryži, win szwydeńko powernuwsia, pobaczyw naszu formu i widrazu staw, jak należyť. Joho morda wyjawyłaś do pary zadnyci, ta szcze j ne hołena ciłyj tyźdeń, u dykobraza.

— To de u was tut komandyr? — znowu pytaje Gepard, uperszysź trostynoju jomu w hrubeznu szyju pid podwijnym pidboriddiam.

Dykobraz wułupyw bałuchy, poplamkaw hubamy i prochrypiw:

— Wynuwatyj, pane starszyj nastawnyku... Pan sztab-major na pozycijach... Bud'te łaskawi, cijeju wułyceju... priamisińko na okołyci... Pryjmiť moji wybaczenia, pane starszyj nastawnyku...

Win szcze szczoś tam chrypiw i bulkaw, a z-za rohu faktoriji wywołokłysia dwa nowych dykobrazy — szcze straszniszi za cioho, zowsim uże opudała horodni, bez zbroji, bez hołownych uboriw, — pobaczyły nas i zawmerły po stijci «strunko». Gepard łysze pohlanuw na nych, zitchnuw i podawsia dali, postukujuczy trostynoju po chalawi.

Niczoho skazaty, wczasno my siudy wstyhły. Oci dykobrazy, wony b nam tut nawojuwały! Tilky trioch ja poky szczo baczyw, ałe wże mene wid nych nudyť, i wże meni zrozumilo, szczo taka ot, darujte na słowi, wijskowa czastyna, z tyłowych woszej zbyta, ta szcze j naszwydkurucz, ta szcze j abyjak, usi ci połkowi pekari, brygadni czobotari, pysari, intendanty, nedoumky, hryżonosci, slipaky, orły pochowaných komand — use ce chodiacze dobrywo, sało bahnetne. Imperśki bronechody projszły by kriż nych i nawiť ne pomityły, szczo tut chtoś je. Hulajuczy.

Tut nas huknuły. Liworucz, miż dwoma chatamy, buw natiahnutyj maskuwalnyj tent i wysiła biło-zełena hanczirka na źerdyni. Medpunkt. Szcze dwa dykobrazy powoli porpałysia u zełených tiukach z medykamentamy, a na cynowkach, kynutych prosto na zemlu, leżały poraneni. Usioho jich buło troje; odyn, iz zabyntowanuju hołowoju, pidwiwszysź na likti, dywywsia na nas. Koły my obernułysia, win znowu huknuw:

— Pane nastawnyku! Na chwyłynoczku, proszu was!..

My pidijszy. Gepard prysiw nawpoczipy, a ja załyszysia stojaty za joho spy-noju. Na poranenomu ne buło wydno nijakych rozpoznowalnych znakiw, win buw u poszmatowanomu obhorłomu maskuwalnomu kombinezoni, rozstibnutomu na ho-łych wołochatych hrudiach, ałe z joho obłyczczia, z joho szalenych oczej z obsma-łenymy wijamy ja widrazu zrozumiw, szczo ocej-ot — ne dykobraz, szanowni, ni, cej — zi sprawżnich. I sprawdi.

— Brygad-jeger baron Tregg, — widrekomenduawsia win. Niby husenyci biaznuły. — Komandyr okremoho wisimnadciatoho zahonu lisowych jegeriw.

— Starszyj nastawnyk Digga, — skazaw Gepard. — Słuchaju tebe, chorobryj brate.

— Sygaretu... — poprosyw baron jakymoś widrazu prytychłym hołosom.

Poky Gepard distawaw portsygar, win pokwapływo wiw dali:

— Popaw pid wohnemet, obsmałyło, jak swyniu... Diakuwaty Bohu, bołoto porucz, zanurywsia po samisińki browy... Ałe sigarety — na kaszu... Diakuju...

Win zatiahnuwsia, prymrużywszy oczi, j widrazu ż nadsadno zakaszlawwsia, weś posyniw, zasmykawsia, z-pid powjazky na szczoku wypowżła kropła krowi j zasty-łła. Nacze smoła. Gepard, ne obertajuczyś, prostiahnuw do mene czerez płecze ruku i kłacnuw palciamy. Ja zirwaw z pojasa flahu, podaw. Baron zrobyw kilka kowtkiw, i jomu niby połehszało. Dwoje inszych poranenych leżały neruchomo — czy to wony spały, czy to wże widijszy. Sanitary dywyłysia na nas bojazko. Ne dywyłysia nawił, a tak, pozyrały.

— Czudowo... — mowyw baron Tregg, powertajuczy flahu. — Skilky w tebe ludej?

— Czotyry desiatky, — widpowiw Gepard. — Flahu załysz... Załysz sobi.

— Sorok... Sorok Bijciwskich Kotiw...

— Koteniat, — skazaw Gepard. — Na žal... Ałe my zrobymo wse, szczo zmo-żemo.

Baron dywywsia na nioho z-pid obsmałenych briw. W joho oczach buła muka.

— Słuchaj, chorobryj brate, — skazaw win. — U mene nikoho ne łyszysia. Ja widstupaju wid samoho perewału, try doby. Bezpererwni boji. Szczurojidy pruł na bronechodach. Ja spaływ sztuk dwadciat. Ostanni dwa — wczora... tut, bila samoji okołyci... pobaczysz. Cej sztab-major... dureń i bojahuz... staryj motłoch... Ja joho chotiw buw zastrełyty, ta żodnoho patrona ne łyszysia. Ujawlajesz? Żodnoho pa-trona! Chowawsia w seli zi swojimy dykobrazamy i dywywsia, jak nas wypalujuł od-noho za druhym... Pro szczo ce ja? Aha! De brygada Hagrida? Racija na druzky... Ostannie: «Trymajtesia, brygada Hagrida na pidchodi...» Słuchaj, sigaretu... I po-widom u sztab, szczo wisimnadciatoho okremoho bilsze nema.

Baron uże maryw. Skażeni oczi joho pomutniły, jazyk łedwe woruszywsia. Win upaw nawznak i howoryw, howoryw, burmotiw, chrypiw, a joho skriuczeni palci ne-spokijno nyszporły dowkoła, cziplajuczyś to za krajni cynowky, to za kombinezon. Potim win raptom zatych na piwsłowi, i Gepard pidniawsia.

Win powilno wytiah sigaretu, ne zwodiaczy oczej iz zakynutoho obłyczczia, kłacnuw zapalnyczkoju, potim nachyływsia i pokław portsygar razem iz zapalnycz-koju bila czornych palciw, i palci żadibno wczepyłyś u portsygar i stysnuły joho, a

Gepard, ne każuczy ni słowa, powernuwsia, i my ruszyły dali.

Ja podumaw, szczo ce, mabuť, myłoserdno — brygad-jeger zneprytomniw same wczasno. Bo doweloś by jomu poczuty, szczo brygady Hagrida wże takož nema. Nakryły jiji cijeji samoji noczi na rokadi¹ bombowym kyłymom — dwi hodyny my rozczyszczwały szose wid ułamkiw maszyn ta zawaliw uže zastyhłoho mjasa, widhaniajuczy bożewilnych, jaki lizły pid wantaźiwky, szczo aby schowatysia. Wid samoho Hagrida my znajszyły tilky generalśkyj kaszket, zaszkarubłyj wid krowi... Meni až moroz poza szkiru piszow, koły ja wse ce pryhadaw, i ja mymochiť pohlanuw na nebo j potiszywsia, jake wono nyźke, sire ta bezproswnitne.

Persze, szczo my pobaczyły, wyjšzowszy za okołyciu, buw imperśkyj bronechid, szczo zjichaw z dorohy i zawaływsia nosom u silśkyj kołodiaz. Win uže wystyh, trawa dowkoła nioho buła wkryta masnoju kiptiawoju, pid rozkrytym bortowym lukom walawsia zdochłyj szczurojidi — use na niomu zhorilo, załyszyłysia tilky rudi czerewyky na potrijnij pidoszwi. Czudowi u szczurojidiw czerewyky! U nych czerewyky czudowi, bronechody, ta szcze, mabuť, bombarduwalnyky. A sołdaty wony, jak usim widomo, nikczemni. Szakały.

— Jak tobi podobajeťsia cia pozycja, Hagu? — zapytaw Gepard.

Ja rozzyrnuwsia. Nu j pozycja! Ja prosto oczam swoim ne powiryw. Dykobrazy wryły sobi okopy obabicz dorohy, posered halawyny miź okołyceju i džunglami. Džungli stinoju stojały pered okopamy krokiw za pjatdesiat, nijak ne bilsze. Możesz tam nazbyraty połk, możesz — brygadu, szczo zamanet’sia, w okopach pro ce ne diznajuťsia, a koły diznajuťsia, to zrobyty wże odnakowo niczoho ne zmožuť. Pozadu okopiw na liwomu flangu tiahnułasia triasowyna. Za prawoflangowymy buło riwne pole, na jakomu ranisze buło szczoś posijano, a teper use zhorilo. Ta-a-a-k...

— Ne podobajeťsia meni cia pozycja, — skazaw ja.

— Meni teź, — skazaw Gepard.

Szcze b pak! Tut że buła ne tilky cia pozycja. Tut na dodaczu buły Szcze j dykobrazy. Buło jich tut sztuk sto, ne mensze, i wony weształyś po cij swojij pozycji, nemow po torżyszczu. Odni, pozbywawszyś kupkamy, pałyły bahattia. Druhi prosto stojały, zapchawszy ruky w rukawy. A treti weształyś.

Bila okopiw walałysia gwyntiwky, styrczały kułemety, bezhłuzdo zaderszy choboty w nyźke nebo. Posered dorohy, zagruznuwszy w bahniuci po stupyci, ni w tyn ni w worota stojaw raketomet. Na łafeti sydiw litnij dykobraz — czy to wartowyj, czy to prosto tak prysiw sobi, stomywszyś brodyty. Zresztoju, szkody wid nioho ne buło: sydiw sobi i dłubawsia skałkoju u wusi.

Kysło meni stało wid usioho cioho. Och, buła b moja wola — szarnuw by ja po wsiomu ciomu zbihowyśku z kułemeta... Ja z nadijeju pohlanuw na Geparda, prote Gepard mowczaw i tilky powodyw swoim horbatym nosom zliwa naprawo i sprawa naliwo.

Zzadu poczułysia rozluczeni hołosy, i ja ozyrnuwsia. Pid schodamy krajnioji chaty swaryłysia dwa dykobrazy. Ne podiłyły wony miź soboju derewjane koryto

---

¹ **Rokada** — doroha u pryfrontowij smuzi, paralelna liniji frontu.

— kožen tiah do sebe, kožen łajawsia na czym swit stojit, i po ocych-ot ja szarnuw by z osobływoju nasołodoju. Gepard skazaw meni:

— Prywedy.

Ja wmyt' pidskoczyw do cych bowduriw, dułom awtomata wperiszczyw po rukach odnoho, wperiszczyw druho i, koły wony wytriszczyłysia na mene, wypustywszy swoje koryto, kywnuw jim hołowoju w bik Geparda. Nawit' ne pysnuły. I oboch widrazu potom projniało, jak u łazni. Wtyrajuczyś na chodu rukawamy, wony pidtiupcem pidbihły do Geparda i zawmerły za dwa kroky pered nym neczuparnymy spitniłymy kupamy. Gepard nekwapno pidniaw trostynu, prymirywsia, nacze u biljard hraw, i wrizaw — prosto po pykach, odnomu raz i druhomu raz, a potim hlanuw na nych, na twariuk, i tilky promowyw:

— Komandyr do mene. Szwydko.

Ni, chłopci ta diwczata. Wse-taky Gepard jawno ne czekaw, szczo wse tut bude aż tak pohano. Zwisno, dobra czekaty ne dowodyłosia. Jakszczo wże Bijciwśkich Kotiw kydajuł zatykaty proryw, to koźnomu zrozumiało: sprawy kepśki. Ałe szczo otake!.. U Geparda nawit' kinczyk nosa pobiliw.

Nareszti zjawywsia jichnij komandyr. Wytyknułasia z-za chat, zastibajuczy na chodu kitel, dowha zaspana źerdyna w siryh bakenbardach. Rokiw jomu pjatdesiat, ne mense. Nis czerwonyj, weś u prożyłkach, załatane palciamy pensne, jake nosyły sztabni tijeji wijny, na dowhomu pidboriddi — mokri krychty źuwalnoho tiutiunu. Widrekomenduawawsia win nam sztab-majorom i sprobuwaw perejty z Gepardom na «ty».

Ta de tam! Gepard takoho morozu na nioho napustyw, szczo win jakoś aż rostom zmenszywsia: sperszu buw na piwołowy dowszyj, a czerez chwyłynu hłyp — zmijine mołoko! — win uże znyzu whoru na Geparda dywył'sia, syweńkyj takyj diduś serednioho zrostu.

Zresztou, zjasuwałoś take. De woroh i skilky johu, sztab-majorowi newidomo; zawdanniam swoim maje sztab-major utrymaty seło do pidchodu pidkripleń; bojowa syła johu składajeł'sia zi sta szistnadciaty sołdatiw z wiśmoma kułemetamy i dwoma raketometamy; majże wsi sołdaty — obmeżeno prydatni, a pisl wczorasznioho marsz-kydka dwadciał sim iz nych leżał hen u tych chatach — chto z mozolamy, chto z hryżeju, chto z czym...

— Posłuchajte, — skazaw raptom Gepard. — Szczo ce u was tam kojił'sia?

Sztab-major urwaw sebe na seredyni frazy i hlanuw, kudy pokazuwała polirowana trostyna. Ałe ż i oczyśka wse-taky w naszoho Geparda! Tilky zaraz ja pomityw: u najbilszomu koli bila odnoho z wohnyszcz sered siryh kurtok naszych dykobraziw ohydno majaczał smuhasti kombinezony imperśkoji bronepichoty. Zmijine mołoko! Raz, dwa, try... Czotyry szczurojidy bila naszoho wohnyszczca, i ci swyni z nymy mało ne objimajuł'sia. Kuriał. Ta szcze j hyhoczuł czochoś...

— Ce? — promowyw sztab-major i krolaczymy swojimy oczyma pohlanuw na Geparda. — Wy pro połonenych, pane starszyj nastawnnyku?

Gepard ne widpowiw. Sztab-dykobraz znou naczepyw pensne i wziawsia pojasniewaty. Ce, baczte, połoneni, ałe do nas wony, baczte, żodnoho stosunku ne majuł. Zachopłeni u wczorasznioho boju jegeriamy. Ne majuczy transportnych zasobiw, a takoz czerez brak osobowoho składu dla naleźnoji ochorony...

— Hag, — promowyw Gepard. — Widwedy jich i zdaj Kliszczewi. Tilky sperszu nechaj dopytuje...

Ja kłacnuw zatworom i piszow do bahattia. Pokuriujuť, twariuky, i chłyszczuť szczoś iz krużok. Mordy u wsich zadowołeni, łysniujuť. Ce ź treba, jaka merzota... A cej, bilawyj, dykobraza po spyni popłeskuje, a dykobraz, bowdur bez mizkiw, skotytna, radyj-radesieńkyj, irże ta hołowoju krutyť. Pjani wony, czy szczo?

Ja pidijszow do nych uprytuł. Dykobrazy pomityły mene szcze zdaleka, razem zamowkły ta poczały tycheńko rozpowzatysia chto kudy. A w dejakych, napewno, nohy poterpły wid strachu: jak sydiły, tak i sydiať, wytriszczywszy oczi, tilky paszczeky porozziawlały. A smuhasti — to ti aż sirymy zrobyłysia: znajuť naszu emblemu szczurojidy, czuły!

Ja nakazaw jim pidwestysia. Wony wstały. Znechotia. Ja nakazaw jim wyszykuwatyś. Wyszykuwałyś, podityś nikudy. Bilawyj poczaw buw szczoś belkotity ponaszomu — ja tknuw johu stwołom miź rebra, i win zamowk. Tak wony meni j piszły — odyn za druhym, pochniupywszyś, zakławszy ruki za spynu. Szczuri. Ta nawiť zapach wid nych jakyjszczuriaczyj... Dwoje — kremezni czołowjahy, płeczysti, a dwoje, mabuť, z ostannioho naboru, chyrlawi szmarkaczi, triszky, może, starszi za mene.

Ja połonenych nenawydžu. Szczo ce, rozumiesz, za taka słyżota — piszow na wijnu, a potrapyw u połon? Ni, ja rozumiju, zwyczajno: szczo z nych wiźmesz, zi szczurojidiw, a wse-taky hydsko, jak sobi хочете... Nu ot, proszu: odyn szmarkacz zihnuwsia wdwoje, i wywertaje johu. Wpered, wpered, z-zmijine mołoko! Druhuj poczaw. Ťchu! I jak wony, ci paciuky, błyżku smerť czujuť — nu jak sprawźni szczuri. I zaraz wony ź nu na wse hotowi — zradyty, prodaty, pity w rabstwo...

— Bihom marsz! — harknuw ja po-jichniomu.

Pobihły. Powilno biżať, pohano. Bilawyj cej nakulhuje. Ważko poranenyj, značyť, nohu w łazni pidwernuw. Niczoho, doszkutyłhajesz.

Dobihły my do toho kraju seła, a tam i wantaźiwky — chłopci pobaczyły nas, zakryczały, zaswystiły. Ja wybraw kalužu pobilsze, pokław połonenych marmyżamy w bahniuku i pidijszow do perednioji wantaźiwky, de Kliszcz. A Kliszcz uże meni nazustricz wystrybuje — morda weseła, wusyky pid nosom storczma, w zubach kistianyj mundsztuk za modoju starszoho kursu.

— Nu, szczo skażesz, brate-smertnyku? — każe win meni.

Ja jomu dopowidaju: take, mowlaw, i take, mowlaw, stanowyszcz, a połonenych obowjazzkowo sperszu dopytaty. I wże wid sebe:

— Pro mene ne zabud', Kliszcz, — kažu. — Wse-taky ja jich siudy prywiw...

— Ce ty pro oszyjnyk? — rozhubłeno zapytuje win, a sam ozyrajeťsia.

— Awżeź! Chto ź jich siudy prywiw?

— Ne baczu oś ja — na czomu. Ne westy ź jich u lis...

— A na palach?

— Można, zwisno, j na palach... Tilky nawiszcz? — Win pohlanuw na mene. — A jakszczo bez pal? Wiźmeszsia?

Nu ot. Tak ja j znaw. Wiczno meni ne tałanyť. Szczo ja — wynuwatyj, aboszczo, szczo moho wedenoho pry sztabi załyszły? A odnomu — jak? Meni j syły za brakne. Do weczora budu opynatyś, a potim szcze widmywatysia ciłu nicz.

— Ty Ź znajesz, — skazaw ja Kliszczewi. — Ja Ź wedenoho ne maju.

— A sam? — pyta je win. — Sznurka z soboju majesz?

Tut mene azart rozibraw.

— A potrymajesz? — pytaju.

A win na mene hlanuw, i meni widrazu serce wpało.

— Koszenia... — każe. — Ty tut rozważatysia budetez, a Gepard tam odyn? Anu bery try dwijky ta szuruj do Geparda! Ruchom!

Robyty buło niczoho. Ne sudyłosia, znaczyt', ne poszczastyło. Pohlanuw ja na swoich smuhastykiw wostannie, zakynuw awtomat za spynu ta j harknuw z usijeji syły:

— Per-rsza, druha, tretia dwijky — do mene!

Koszeniata horochom posypałysia z wantażiwky: Zajec iz Piwnem, Nosań iz Krokodyłom, Snajper iz cym... jak joho... ne zwyk ja szcze do nioho, joho tilky-tilky z Pigtańskoj szkoły do nas perewely — wbyw win tam kohoś ne toho, ot joho j do nas.

Ja wże dawno pomityw, ta nikomu ne kažu: zawałyt' Kit pid hariaczu ruku jakoho-nebud' cywilnoho — nehajno nakaz po czastyni. Takoho-to i takoho-to, kłyczka taka-to za skojennia kryminalnoho złoczynu rozstrilaty. I taky wywedut' na płac, postawlať pered strojem najkraszczych druziw, dadut' po niomu załp, tiło zakynuť u wantażiwku na predmet hanebnoho pochowannia, a potim czujesz — baczylły joho chłopci abo na operaciji, abo w insziz czastyni... I prawylno, po-mojemu.

Nu, skomanduwaw ja «bihom», i postrybały my nazad do Geparda. A Gepard tam času ne marnuje. Dywłusia — nazustricz nam źerdyna ocia, sztab-major, pidtiupcem poroszyłt', a za nym kołona, sztuk pjatdesiat dykobraziw z łopatamy ta kyrkomotykamy, buchajuť czobotyśkamy, spitnili, tilky para wid nych wałyt'. Ce, znaczyt', pohnaw jich Gepard nowu pozyciju kopaty, sprawźniu, dla nas. Pid domom nawproty medczastyny, dywłusia, łopaty wże myhotiať, i stojit' raketo-met, ta j wzhali ruch u seli, jak na hołownomu prospekti w deń tezoimenytstwa², — dykobrazy tak i myhotiať, i źodnoho ne wydno, szczyby buw iz poroźnimy rukamy: abo zi zbrojeju, ałe takych mało, a bilszist' tiahnuť na sobi jaszczyky z bojeprypasamy ta stanky dla kułemetiw.

Gepard pobaczyw nas — wyjawyw zadowołennia. Dwijky Zajcia i Snajpera widrazu posław u džungli w peredowij dozir, Nosania z Krokodyłom załysztyw pry sobi dla zwjazku, a meni skazaw:

— Hag. Ty — najkraszczyj u zahoni raketometnyk, i ja na tebe nadijuś. Baczysz ocyh targaniw? Bery jich sobi. Wstanowysz raketomet na tij okołyci, wybery pozyciju pryblyžno tam, de zaraz wantażiwky. Dobriacze zamaskujsia, widkryjesz wo- hoń, koły ja pidpalu seło. Do diji, Kit.

Koły ja wse ce poczuw, ja ne te szczo postrybaw, a prosto-taky poletiw do swoich targaniw. Ci targany moji razem z raketometom zagruzły u brudnij wybojini posered dorohy i zbyrałysia, mabuť, wsiu wijnu tam prowowtuzytyś. Łedwe łapamy

---

² Tezoimenytstwo — imenyny człeniw carśkoji rodyny abo inszych welmoźnych osib.

woruszał, hryżonosci. Nu, ja odnomu w wucho, druhomu kopniaka, tretioho prykladom miż łopatok, zakryczaw tak, szczo w samoho u wuchach zadzweniło, — zapraciuwały moji targany po-sprawżniomu, majże jak ludy. Raketomet iz wybojiny na rukach wynesły i — marsz-marsz — pokotyły dorohoju, aż kołesa zawyszczwały, aż bahniuka połetiła, i — w inszu wybojinu. Tut uże dowełoś i meni wpriahtysia. Ni, chłopci, dykobraziw też można prymusyty praciuwaty, treba tilky znaty — jak.

Otoż, stanowyszczce u mene buło take. Pozyciju ja wże obraw — pryhadałysia meni nepodalik wid wantażiwok husti taki rudi kuszczuky ta płoska nyzowynka za nymy, de można buło łehenko wrytysia u zemlu tak, szczo żodnyj dyjawoł z boku džungliw ne pobaczył. A ja widtil wse baczytymu: i dorohu do samisińkych džungliw, i wsiu silśku okołyciu, jakszczo popruł prosto czerez chaty, i bołoto liworucz, jakszczo bronepichota zwidty sunetśia... I podumaw ja szcze, szczo treba bude ne zabuty poprosyty u Kliszczu kilka dwijok dla przykryttia z cioho boku. Raket u mene w łotkach dwadciał sztuk, jakszczo tilky ci pysari dorohoju siudy jich ne powykydały, aby połehszyty noszu... nu, ce my zaraz pobaczymo, a w bud'-jakomu wypadku, szczojno okopajemosia, treba bude pošaty targaniw za popownenniam. Strach jak ne lublu, koły w boju dowodyłśia ekonomyty. Ce wże todi ne bij, a kaznaszczo... Czasu wystaczył do sutinkiw, a koły wony w sutinkach popruł, spałachne ce dyke seło, i buduł wony wsi w mene jak na dołoni — byj na wybir. Ne poszkodujesz, Geparde, szczo na mene ponadijawsia!..

Oś ciu ostanniu dumku ja maszynałno dodumaw, uże leżaczy na spyni, a w siromu nebi nadi mnoju, jak dywni ptachy, łetiło jakeś pałajucze kłoczczia. Ni postriału, ni wybuchu ja ne poczuw, a zaraz i wzahali niczoho ne czuw. Ohłuch. Ne znaju, skilky czasu zbihło, a potim ja siw.

Iz džungliw po czetwero w riad wypowzajuł bronechody, plujuł wohnem ta rozhortajułśia u bojowe wijalo, a za nymy wypowzaje nastupna czetwirka. Seło horył. Nad okopamy dym, ani duszi ne wydno. Pochidna kuchnia porucz iz faktorijeju perekynuta, warywo z neji rozłyłosia burym misywom, paruje. Raketomet mij też perekynutyj, a targany leżał u kanawi kupoju odyn na druhomu. Odne słowo, zajniaw ja zručnu pozyciju, zmijine mołoko!

Tut nakryło nas druhoju czerhoju. Znesło mene w kanawu, perekynuło czerez hołowu, powen rot hłyny, oczi zabyło zemłeu. Tilky na nohy pidwiwsia — tretia czerha. I piszło, i piszło...

Raketomet my wse-taky na kołesa postawyły, skotyły u kanawu, i odyn bronechid ja spaływ. Targaniw stało wże dwoje, kudy podiwsia tretij — newidomo.

Potim — widrazu, bez perechodu — ja opynywsia na dorozu. Poperedu ciła kupa smuhastykiw — błyżko, zowsim błyżko, porucz. Na jichnich kłynkach krywawo wybłyskuwaw wohoń. Nad wuchom u mene ohłuszływo torochkotiw kulemet, u ruci buw niż, a bila nih mojich chtoś smykawsia, piddajuczy meni pid kolina...

Potim ja staranno, jak na poligoni, nawodyw raketomet u stałewyj szczyt, jakyj nasuwawsia na mene z dymu. Meni nawił czułasia komanda instruktora: «Po bronepichoti... bronebijnym...» I ja nijak ne mih natysnuty na spusk, bo w ruci mojj znowu buw niż...

Potim raptom nastaw perepoczynok. Buły wże sutinky. Wyjawyłosia, szczo raketomet mij ciłyj, i sam ja też ciłyj, dowkoła mene zibrałasia ciła kupa dykobraziw,

czołowik desiať. Usi wony kuryły, i chtoś tyćnuw meni do ruk flahu. Chto? Zajeć? Ne znaju... Pamjataju, szczo na tli pałajuczaji chaty za trydciať krokiw czornia dywna postať: wsi sydiły abo leżały, a cej stojaw, i składałosia take wraźennia, ni-byto win czornyj, ałe hołyj... Ne było na niomu odiahu — ni szyneli, ni kurtky. Czy ne hołyj wse-taky?.. «Zajciu, chto ce tam styrczyť?» — «Ne znaju, ja ne Zajeć». — «A de Zajeć?» — «Ne znaju, ty pyj, pyj...»

Potim my kopały, pospizały jak mohły. Ce było wże jakeś insze misce. Seło było wże teper ne zboku, a poperedu. Tobto seła bilsze ne było wzahali — kupy hołoweszok, zate na dorozu pałały bronechody. Bahato. Kilka. Pid nohamy chlupotiła bołotiana juszka... «Ohołoszuju tobi podiak, mołodec, Kote...» — «Darujte, Geparde, ja szczoś pohano rozumiju. De wsi naszi? Czomu tilky dykobrazy?..» — «Wse harazd, Hagu, praciuj, praciuj, chorobryj brate, usi cili, wsi w zachwati wid tebe...»

...Aha! Wlipyw! Priamisińko w tupe ryło. Zadkuje, osidaje na kormu, wykydaje w czorne nebo snip iskor. Bižať, bižať! «Kote, praworucz. Praworucz! A-ap!..» Praworucz niczoho ne baczu, ta j ne dywluś. Rozwertaju tudy stwoł, i raptom z czornoczerwonoji muti prosto w łyce zływa ridkoho wohniu. Wse widrazu spałachuje — i trupy, i zemla, i raketomet. I jakiś kuszczi. I ja. Bolacze. Pekelnyj bil. Jak baron Tregg...

Kalužu meni, kalužu! Ta ź tut kaluža buła! Wony w nij leżały! Ja jich tudy pokław, zmijine mołoko, a jich u wohoń treba było kłasty, u wohoń! Nema kaluži... Zemla horiła, zemla dymiła, i chtoś raptom z neludskoju syłoju wybyw jiji w mene z-pid nih...

ROZDIEŁ II

Bila Hagowoho liżka sydiło dwoje. Odyn — suchorlawyj, z szyrokymy kistlawymy płeczyma, z wełykymy kistlawymy łapamy. Win sydiw, zakynuwszy nohu na nohu, obchopywszy kolino masłakuwatymy palciamy. Na niomu buw siryj swetr z wilnym komirom, wużki syni sztany nezrozumioho pokroju, ne formeni, ta czerwono-siri pleteni sandali. Oblyczczia buło hostre, zasmahłe, z pryjemnoju twerdistiu w rysach, switli prymrużeni oczi, sywe wołossia — bezładnoju, ale wodnoczas jakojuś akuratnoju kopyceju. Z kutyka w kutyk wełykoho tonkohuboho rota peresuwałasia sołomyńka.

Inszyj buw dobriak u biłomu chałati. Oblyczczia w nioho buło rumjane, molođe, bez żodnoji zmorszky. Dywne jakeś oblyczczia. Tobto ne same oblyczczia, a wyraz. Jak u swiatych na dawnich ikonach. Win dywywsia na Haga z-pid switłoho czuba, jakyj zwysaw na czoło, j usmichawsia, nacze imenyńnyk. Duże buw czymoś zadowońenj. Win i zahoworyw perszym.

— Jak my poczuwajemosia? — pocikawywsia win.

Hag upersia dołoniamy w liżko, zihnuw nohy w kolinach i leheńko perenis zad do uzholiwja.

— Normalno... — skazaw win zdywowano.

Niczoho na niomu ne buło, nawiť prostyradła. Win pohlanuw na swoji nohy, na znajomyj szram wyszcze kolina, pomacaw hrudy i widrazu ż widczuw pid palciamy te, czoho ranisze ne buło: dwa zahłybłennia pid prawym soskom.

— Oho! — skazaw win, ne strymawszyś.

— I szcze odna w boci, — zauważyw dobriak. — Wyszcze, wyszcze...

Hag namacaw szram u prawomu boci. Potim win szwydko ohlanuw holi ruky.

— Strywajte... — proburmotiw win. — Ja ż horiw...

— Szcze j jak! — skryknuw rumjanyj i rukamy pokazaw — jak. Wychodyło, szczo Hag horiw, jak boczka z benzynom.

Suchorlawyj u swetri mowczaw, rozdywłajuczyś Haga, i buło w johu pohladi szczoś take, wid czoho Hag pidtiahnuwsia i promowyw:

— Diakuju wam, pane likariu. Dowho ja buw bez pamjati?

Rumjanyj dobriak czomuś perestaw usmichatyś.

— A szczo ty pamjatajesz ostannie? — zapytaw win majże ulesływo.

Hag namorszczywsia.

— Ja pidbyw... Ni! Ja horiw. Wohnemet, napewno. I ja pobih szukaty wodu... — Win zamowczaw i znow obmacaw szramy na hrudiach. — Tijeji ż myti mene, ma- buť, i pidstrełyły... — skazaw win newpewneno. — Potim... Win zamowk i hlanuw na suchorlawoho. — My jich zatrymały? Tak?.. De ja? W jakomu szpytali?

Odnak suchorlawyj ne widpowiw, i znowu zahoworyw dobriak.

— Ta jak tobi skazaty... — Mowby u skruti, win iz syłoju pohładyw sebe po kruhłych kolinach. — A ty sam jak dumajesz?

— Wynuwatyj... — skazaw Hag i spustyw nohy z liżka. — Newże tak bahato czasu mynuło? Piwroku? Czy rik... Skażiť meni priamo, — poczaw wymahaty win.

— Ta szczo tam czas... — skazaw rumjanyj. — Czasu ż projszło tilky pjať dib.

— Skilky?

— Pjať dib, — powtoryw rumjanyj. — Prawylno? — zapytaw win, zwertajuczyś do suchorlawoho.

Toj mowczky kywnuw. Hag posmichnuwsia pobłaźływo.

— Nu harazd, — skazaw win. — Nu dobre. Wam, likariam, wydnisze. Zresztuju, jaka riznycia... Ja by tilky chotiw znaty stanovyszczce na fronti i koły ja zmožu powernutyś u strij...

Suchorlawyj mowczky peresowuwaw sołomyнку z odnoho kutyka rota do druhoho.

— Ja ź možu spodiwatysia znowu potrapyty do swojeji grupy... u stołycznu szkołu.

— Nawriad, — skazaw rumjanyj.

Hag tilky hlanuw na nioho i znowu staw dywytysia na suchorlawoho.

— Ta ź ja — Bijciwśkyj Kit, — skazaw win. — Tretij kurs... Maju podiaky. Maju odnu osobystu podiaku wid joho wysokosti...

Rumjanyj zachytaw hołowoju.

— Ce nesuttiewo, — skazaw win. — Ne w ciomu sprawa.

— Jak ce — ne w ciomu sprawa? — skazaw Hag. — Ja — Bijciwśkyj Kit! Wy szczo, ne znajete? Oś! — Win pidniaw prawu ruku i pokazaw — znowu ź taky suchorlawomu — tatujuwannia pid pachwoju. — Jakszczo wy sprobujete zapchaty mene kudy-nebud' kapterom, budete widpowidaty! Meni potyskaw ruku joho wysokist', osobysto! Joho wysokist' podaruwaw meni...

— Ta ni, my wirymo, wirymo, znajemo! — zamachaw na nioho rukamy rumjanyj, ałe Hag obirwaw joho:

— Pane likariu, ja rozmowlaju ne z wamy! Ja zwertajusia do pana oficera!

Tut rumjanyj czomuś fyrknuw, zatuływ obłycczia dołoniamy i zachychotiw tonkym ohydny smichom. Hag spantelyczeno dywywsia na nioho, potim perewiw pohlad na suchorlawoho. Toj nareszti zahoworyw:

— Ne zważaj, Hag. — Hołos w nioho buw hłybokyj, znaczuszczyj, widpowidnyj do obłycczia. — Ałe ty sprawdi ne ujawljasz swoho stanovyszczca. My ne możemo widprawyty tebe zaraz do stołycznoji szkoły. Szwydsze za wse, ty wzahali ni koły bilsze ne potrapysz do szkoły Bijciwśkych Kotiw...

Hag widkryw i znowu zakryw rota. Rumjanyj perestaw chychotity.

— Ałe ź ja poczuwajusia... — proszepotiw Hag. — Ja ciłkom zdorowyj. Czy ja kalika? Skažiť meni widrazu, pane likariu, ja ne kalika?

— Ni-ni, — szwydko skazaw rumjanyj. — Ruky-nohy w tebe u pownomu poriadku, a szczo stosujeťsia psychiky... Chto takyj buw Hang Hnuk, ty pamjatajesz?

— Tak toczno... Ce buw uczenyj. Stwerdżuwaw množynnist' zasełenych switiw... Imperśki fanatyky powisyły joho za nohy i rozstrilały z arbałetiw... — Hag zamjawsia. — Ot tocznoji daty ja ne pamjataju, wynuwatyj. Ałe ce buło do perszoho ałajśkoho powstannia...

— Duże dobre! — pochwaływ rumjanyj. — A jak stawyťsia do wczennia Hanga súčasna nauka?

Hag znowu zamjawsia.

— Ne možu skazaty toczno... Pryczyn zapereczuwaty nemaje. W nas u szkoli

na zaniattiach praktycznoju astronomijeju priamo pro ce ne howoryłosia. Howoryłosia tilky, szczo Ajgon, Pirra... ta inszi... Kakga, naprykład... Taki ż planety, jak nasza... Tak, prawylno! Na Ajgoni je atmosfera, widkryta wydatnym osnowopołożnykom ałajškoji nauky Hriddom, toż tam ciłkom może isnuwaty żyttia...

Win perewiw podych i z trywohoju pohlanuw na suchorlawoho.

— Duże dobre, — znowu skazaw rumjanyj. — Nu, a jak na inszych zirkach?

— Darujte, szczo — na inszych zirkach?

— Bila inszych zirok może isnuwaty żyttia?

Hag ukrywsia potom.

— N-ni... — promowyw win. — Ni, oskilky tam bezpowitrianyj prostir. Ne może.

— A jakszczo bila jakoji-nebud' zirky je planety? — newbłahanno napolahaw likar.

— A! Todi może, zwyczajno. Jakszczo bila zirky je planeta z atmosferoju, na nij ciłkom może buty żyttia.

Rumjanyj iz zadowołenniam widkynuwsia na spynku kristła i hlanuw na suchorlawoho. Todi suchorlawyj wyjniaw sołomynku z rota i zazyrnuw Hagowi priamo u duszu.

— Hagu, ty ż — Bijciwśkyj Kit? — skazaw win.

— Tak! — Hag prybraw mołodečkoho wyhladu.

— A Bijciwśkyj Kit je bojowa odynycia sama w sobi, — u hołosi suchorlawoho zadzweniw wijskowyj metał, — zdalna wporatysia z bud'-jakoju możływoju ta ne-možływoju nespodiwankoju, tak?

— I obernuty jiji, — pidchopyw Hag, — na czesť i sławu johu wysokosti hercoga ta johu domu!

Suchorlawyj kywnuw.

— Suzirja Żuka, znajesz?

— Tak toczno! Ekliptykalne suzirja z dwanadciaty jaskrawych zirok, wydyme w litniu poru roku. Alfoju Żuka je...

— Stij. Siomu Żuka znajesz?

— Tak toczno. Oranżewa zirka...

— ...bila jakoji, — pererwaw johu suchorlawyj, pidniawszy masłakuwatyj pałec, — znachodyťsia planetna systema, newidoma poky szczo ałajškij astronomiji. Na odnij iz cych planet je atmosfera. Bahato miljardiw rokiw tomu na nij wynykło żyttia. Krim toho, na nij isnuje cywilizacija rozumnych istot, kotra znacznie wypere-dyła cywilizaciju Gigandy. Ty na cij planeti, Hagu.

Zapała mowczanka. Hag, uweś pidibrawszyś, czekaw prodowżennia. Suchorlawyj i likar pylno dywyłyś na nioho. Mowczanka zatiahuwałaś. Nareszti Hag ne wytrymaw.

— Ja zrozumiw, pane oficer, — dopowiw win. — Prodowżujte, bud' łaska.

Likar kriaknuw, a suchorlawyj morhnuw kilka raziw pospil.

— A-a, — skazaw win spokojno. — Win wyriszyw, szczo my prodowżujemo wyprobuwannia psychiky i teper dajemo jomu wwidnu, — pojasnyw win likarewi. — Ce ne wwidna, Hagu. Ce nasprawdi tak i je. Ja praciuwaw na waszij planeti, na Gigandi, w piwnicznych džunglach hercogstwa. Wypadkowo ja opynywsia bila tebe

pid czas boju. Ty leżaw na zemli j horiw, do toho ż ty buw smertelno poranenyj. Ja perenis tebe na swij zorelit... ce takyj speciälnyj aparat dla podorożej miż zirkamy... i dostawyw siudy. Tut my tebe wylikuwały. Ce wse ne wwidna, Hagu. Ja ne oficer i, zwisno, ne ałajeć. Ja — zemlanyn.

Hag u zadumi pryhladyw wołossia.

— Je hadka, pane oficere, szczo ja znaju waszu mowu ta umowy żyttia na cij planeti. Czy ni?

Znowu zapała mowczanka. Potim suchorlawyj skazaw, usmichnuwszy:

— Ty, zdajeśsia, ujawyw sebe na zaniattiach iz dywersijno-rozwiduwalnoji pidhotowky...

Hag też dozwoływ sobi usmichnutyś.

— Ne zowsim tak, pane oficere.

— A jak że?

— Ja hadaju... ja spodiwajusia, szczo komanduwannia udostojuje mene projty specperewirku dla toho, aby pryjniaty nowe, dosyť widpowidalne przyznaczenia. Ja pyszajusia, pane oficere. Dokładu wsich zusyl, szczo wyprawdaty...

— Posłuchaj, — skazaw raptom rumjanyj likar, powertajuczyś do suchorlawoho. — A może, tak i załyszty? Stworyty umowy niczoho ne wartuje. Adże ty każesz, szczo znadobyśsia tilky try-czotyry misiaci!

Suchorlawyj zachytaw hołowoju i poczaw szczoś howoryty rumjanomu nezrozumiloju mowoju. Hag iz nawmysno rozhublonym wyhladom rozzyrawsia. Prymiszczennia buło nezwyczajne. Priamokutna kimnata, hladki kremowi stiny, stela rozkresłena w szachowu klitynku, pryczomu kożna klitynka swityśsia zseredyny czerwonym, oranżewym, błakytym, zelenym. Wikon nema. Dworej takoz czomuś ne buło pomitno. Bila uzholiwja liżka u stini jakiś knopky, nad knopkami — dowhi prozori wikoneczka, jaki switiaśsia riwnym, duże czystym zelenym switłom. Pidłoha czorna, matowa... i krisła, w jakych sydiať ci dwoje, niby rostuf iz pidłohy, a może, składajuf iz neju odne ciłe. Hag nepomitno pohladyw pidłohu bosoju stopoju. Dotyk buw pryjemnyj, niby do mjakoji tepłoji twaryny...

— Harazd, — skazaw nareszti suchorlawyj. — Odiahajsia, Hagu. Ja tobi deszczo pokażu... De joho odiah?

Rumjanyj, powahawszyś szcze sekundu, nachyływsia kudyś ubik i wytiahnuw niby zi stiny płaskyj prozoryj paket. Trymajuczy joho w opuszczenij ruci, win znowu zahoworyw iz suchorlawym i rozmowlaw dosyť dowho, a suchorlawyj dedali energijnisze krutyw hołowoju i wreszti zabraw paket u rumjanoho i żburnuw joho Hagogowi na kolina.

— Odiahajsia, — nakazaw win znowu.

Hag obereżno ohlanuw paket z usich bokiw. Paket buw z jakohoś prozorocho materiälu, oksamytowoho na dotyk, a wseredyni buło szczoś duże czyste, mjake, lehke, bile z błakytym. I raptom paket sam po sobi rozpawsia, rozsypawsia tanuczymy u powitri sriblastymy iskramy, i na liżko wpały, rozhortajuczyś, korotki błakytne sztany, bila z błakytym kurtka i szcze szczoś.

Hag iz kamjanym oblyczcziam poczaw use ce na sebe odiahaty. Raptom rumjanyj skazaw hołosno:

— Ta, może, meni wse-taky pity z wamy?

— Ne treba, — skazaw suchorlawyj.

Rumjanyj spleśnuw biłymy mjakymy rukamy:

— Nu szczo w tebe za wdacza, Korniju? Szczo ce za porywy intuiciji! Adże, zdawałoś by, wse rozpysały, pro wse domowyłyś...

— Jak baczysz, ne pro wse.

Hag natiahnuw zowsim newahomi sandali, jaki naprocud pidijeszły na joho nohu. Win staw, izsunuw pjaty ta nachyływ hołowu.

— Ja hotowyj, pane oficere.

Suchorlawyj ohlanuw joho.

— Nu szczo, podobajętsia tobi ce? — zapytaw win.

Hag sipnuw płeczem.

— Zwisno, ja widdaw by perewahu formi...

— Obijdeszsia bez formy, — proburczaw suchorlawyj, pidijmajuczyś.

— Słuchajuś, — skazaw Hag.

— Podiakuj likarewi, — skazaw suchorlawyj.

Hag czitkym ruchom powernuwsia do rumjanoho z oblyczcziam swiatoho, znowu zsunuw pjaty i nachyływ hołowu.

— Dozwolte podiakuwaty wam, pane likariu, — skazaw win.

Toj mlawo machnuw rukoju.

— Ta jdy wże... Kote...

Suchorlawyj uże jszow, priamujuczy prosto w hluchu stinu.

— Do pobaczennia, pane likariu, — skazaw Hag weseło. — Spodiwajuś, tut my bilsze ne pobaczymoś, a poczujete wy pro mene tilky dobre.

— Och, spodiwajusia... — widhuknuwsia rumjanyj z jawnym sumniwom.

Ta Hag bilsze ne staw iz nym rozmowłaty. Win nazdohnaw suchorlawoho same tijeji myti, koły w stini pered nymy ne rozczyniływsia, a jakoś prosto zjawiływsia priamokutni dweri, i wony stupyły w korydor, też kremowyj, też poroźnij, też bez wikon i dwerej i też nezrozumioło jak oswitlenyj.

— Szczo ty zaraz spodiwajeszsia pobaczyty? — zapytaw suchorlawyj.

Win stupaw szyroko, wymachujuczy cybatymy nohamy, ale stopy stawyw z jakojuś osoblywoju mjakistiu, kotra wmyt' nahadała Hagowi nezriwniannu chodu Geparda.

— Ne možu znaty, pane oficere, — widpowiw Hag.

— Nazywaj mene Kornijem, — skazaw suchorlawyj.

— Zrozumioło, pane Korniju.

— Prosto — Kornij...

— Tak toczno... Kornij.

Korydor nepomitno peretworywsia na schody, jaki weły wnyz pławnoju szyrokoju spirallu.

— Otże, ty ne proty toho, szczo opynytsia na inszij planeti?

— Sprobuj wporatysia, Korniju.

Wony majże bihły wnyz schodamy.

— Zaraz my znachodymoś u szpytali, — kazaw Kornij. — Za joho stinamy ty pobaczysz bahato nespodiwannoho, nawit' strasznoho. Ale wrachuj, tut ty w ciłkowytij bezpeci. Jaki b dywni reczi ty ne pobaczyw, wony ne možuť zahroźuwaty tobi j

ne možuť wczynyty szkody. Ty mene rozumiesz?

— Tak, Korniju, — skazaw Hag i znowu dozwoływ sobi usmichnutýś.

— Postarajsia sam rozibratysia, szczo do czoho, — prodowżuwaw Kornij. — Jakszczo czohoś ne rozumiesz — obowjazkowo zapytuj. Widpowidiam możesz wiryty. Tut ne breszuť.

— Słuchajuś... — widpowidaw Hag iz najserjoznyszim wyhladam.

Tut neskinčzenni schody zakinczyłysia, i wony wyleťiły w szyrokyj switłyj zał iz prozoroju perednioju stinoju, za jakoju buło powno zełeni, żowtiw pisok doriżok, wybłyskuwały na sonci chymerni metałewi konstrukciji. Kilka czołowikiw u jaskrawomu i, widwertu skażemo, ľehkowaźnomu odiazi homoniły pro szczoś posered zału. I hołosy jichni ľyczyły jichniomu odiahu — newymuszeni, hołosni do neprystojnosti. I raptom wony razem zamowkły, nenacze jich chtoś wymknuw. Hag pomityw, szczo wsi wony dywlaťsia na nioho... Ni, ne na nioho. Na Kornija. Usmiszky spowzały z oblycz, oblyczczia zastyhały, pohlady opuskałyś — i ot uže nichto bilsze ne dywyťsia na Kornija, wzahali nichto bilsze ne dywyťsia w jichnij bik, a Kornij znaj sobi jde mymo nych u ciłkowytij tyszi, nemow niczoho cioho i ne pomitywszy.

Win zupynywsia pered prozoroju stinoju i pokław ruku Hagowi na pęcze.

— Jak tobi ce podobajeťsia? — zapytaw win.

Wełyczezni, w bahato obchwatiw, zmorszkuwati stowbury, kłuby, chmary, cili chmaryszcza slipuczoji, pronyzływoji zełeni nad nymy, żowti riwni doriżky, a wzdown nych — temno-zełenyj czaharnyk, nepronykno hustyj, siajuczyj jaskrawymy, neprawdopodobno buzkowymy kwitamy, i raptom iz plamystoji wid soncia tini na piszczanu płuszczadku wystupyw dywowoźnyj, zowsim nemoźływyj zwir, szczo składawsia mowby tilky z nih ta szyji, zupynywsia, powernuw małeńku hołowu i hlanuw na Haga wełyczeznymy oksamytowymy oczyma.

— Nejmowirno... — proszepotiw Hag. Hołos u nioho zirwawsia. — Czudowo zrobłeno!

— Zebroźyrafa, — nezrozumio i wodnoczas niby j zrozumio pojasnyw Kornij.

— Dla ludyny nebezpečnyj? — diłowyto pocikawywsia Hag.

— Ja ź tobi wže kazaw: tut nema niczoho ni nebezpečnoho, ni zahroźlywoho.

— Ja rozumiju: tut — nema. A tam?

Kornij pokusaw hubu.

— Tut — ce i je tam, — skazaw win.

Ałe Hag uže ne czuw johu. Win wraźeno dywywsia, jak piszczanoju doriżkoju mymo zebroźyrafy, zowsim porucz iz neju, jde czołowik. Win pobaczyw, jak zebroźyraf schyływ neskinčzennu szyju, niby pistriawyj szłahbaum opustywsia, a czołowik, ne spyniajuczyś, potripaw twarynu po czubku i piszow dali, powz sporudu zi skruczenoho szpyczastoho metału, powz rajduźne pirja, szczo wysiło prosto w powitri, pidniawsia kilkoma płaskymy schidciamy ta kriź prozoru stinku uwijszow u zał.

— Miź inszym, ce takož inoplanetianyn, — skazaw Kornij upiwhołosa. — Joho tut wylikuwały, i skoro win powerneťsia na swoju planetu.

Hag sucho hłytnuw, prowadźajuczy oczyma wydużałoho inoplanetianyna. Toj maw dywni wucha. Sebto, toczno kaźuczy, wuch majže ne buło, a hołyj czerep nepryjemno wraźaw wełykoju kilkistiu jakychoś hul ta wuzłuwatych hrebinczastych

wystupiwi. Hag znowu hłytnuw i pohlanuw na zebrożyrafu.

— Chiba... — poczaw win i zamowk.

— Tak?

— Pereproszuju, Korniju... Ja dumaw... Ja dumaw... ce wse... Nu, oce wse, za stinoju...

— Ni, ce ne kino, — z widtinkom neterpinnia w hołosi skazaw Kornij. — I ne woljer. Ce wse nasprawdi, i tak tut usiudy. Chociesz pohładyty joho? — zapytaw win raptom.

Hag weś naprużywsia.

— Słuchajusia, — skazaw win osiłym hołosom.

— Ta ni, jak ne chcesz — ne treba. Prosto ty majesz zrozumity...

Kornij raptom urwaw sebe. Hag pidniaw na nioho oczci. Kornij dywywsia po werch joho hołowy whłyb zału, de znow uże łunały hołosy ta smich, i obłyzczia joho nespodiwano j dywno zminyłoś. Nowyj wyraz zjawywsia na niomu — sumisz tuhy, bolu i oczikuwania. Hagowi wże dowodyłosia baczyty taki obłyzczia, ta win ne wstyh zhadaty, de j koły. Win obernuwsia.

Na tomu boci zału pid samoju stinoju stojała żinka. Hag nawit ne wstyh jiji jak slid rozdywytysia — za mył wona szczezła. Ałe wona buła w czerwonomu, mała wu-hilno-czarne wołosia ta jaskrawi, zdajełsia syni, oczci na biłomu obłyzczci. Neruchomyj jazyk czerwonocho połumja na kremowomu foni stiny. I widrazu — niczoho. A Kornij skazaw spokijno:

— Nu szczo ź, chodim...

Obłyzczia w nioho buło jak i ranisze, nemow niczoho j ne stałosia. Wony jszły wzdowż prozoroji stiny, a Kornij kazaw:

— Zaraz my opynymoś u zowsim inszomu misci. Opynymosia, rozumiesz? Ne perełetymo, ne perejidemo w insze misce, a prosto opynymoś tam, maj na uwazi...

Pozadu hołosno zarehotały na kilka hołosiw. Hag, spałachnuwszy, ozyrnuwsia. Ni, smijałysia ne z nioho. Na nych wzahali nichto ne dywywsia.

— Zachod', — skazaw Kornij.

Ce buła kruhła budka na zrazok telefonnoji, tilky stinky wona mała ne prozori, a matowi. Do budky weły dweri, i zwidty tiahło zapachom, jakyj buwaje pislá sylnoji hrozy. Hag nesmiływo stupyw doseredyny, Kornij wtysnuwsia slidom, i dwernyj proriz znyk.

— Ja potim pojasniu tobi, jak ce robyłsia, — howoryw Kornij. Win nekwapno natyskaw kławiszi na newelykomu pulti, wmontowanomu u stinu. Taki pulaty Hag baczyw na aryfmetycznych maszynach u buchhałteriji szkoły. — Oś ja nabyraju szyfr, — prodowżuwaw Kornij. — Nabraw... Baczysz zelenyj wohnyk? Ce ozna-czaje, szczo takyj szyfr docilnyj, a finisz wilnyj. Teper wyruszajmo... Oś cia czerwona knopka...

Kornij natysnuw na czerwonu knopku. Szczob ne wpasty, Hag uczepywsia za joho swetr. Pidłoha niby znykła na mył, a potim zjawyłasia znowu, i za matowymy stinkamy raptom stało switlisze.

— Wse, — skazaw Kornij. — Wychod'.

Zału ne buło. Buw szyrokyj, jaskrawo oswitłenyj korydor. Litnia żinka u błyskuczij, nacze rtuł, nakydci widijszła nabik, dajuczy jim dorohu, suworo zmiriała

pohladom Haga, pohlanuła na Kornija — oblyczczia jiji raptom zdryhnułosia, wona kwapływo pirnuła w budku, i dweri za neju szczezły.

— Priamo, — skazaw Kornij.

Hag piszow priamo. Tilky zrobywszy kilka krokiw, win tycheńko perewiw podych.

— Odna myt' — i my za dwadciať kilometriw, — skazaw Kornij u nioho za spy-noju.

— Wrażajucze... — widhuknuwsia Hag. — Ja ne znaw, szczo my wmiemo taki reczi...

— Nu, prypustymo, wy szcze ne wmiете... — zapereczyw Kornij. — Siudy, praworucz.

— Ni, ja maw na uwazi — w pryncypi... Ja rozumiju, wse zasekreczeno, ałe dla armiji...

— Prochod', prochod'. — Kornij pidsztowchnuw johu u spyu.

— Dla armiji taka sztuka nezaminna... Dla armiji, dla rozwidky...

— Tak, — promowyw Kornij. — Zaraz my perebuwajemo w hoteli. Ce mij nomer. Ja tut żyw, poky tebe likuwały.

Hag rozzyrnuwsia. Kimnata buła wełyka i ciłkom poroźnia. Żodnych slidiw mebliw. Zamist' perednioji stiny — błakytne nebo, inszi stiny riznokolorowi, pidłoha biła, stela, jak i u szpytali, w riznokolirnu klitynku.

— Dawaj pohoworymo, — skazaw Kornij i siw.

Win maw by wpasty swoim suchorlawym zadom na ciu biłu pidłohu. Ałe pidłoha wypnułasia nazustricz johu padajuczomu tiłu, nemowby obtekła johu j pere-tworyłasia na krisło. Szczojno cioho krisła ne buło. Wono prosto myttiewo wyrosło. Priamo z pidłohy. Prosto na oczach. Kornij zakynuw nohu na nohu, zwyczno obchopywszy masłakuwatymy palciamy kolino.

— My tut bahato spereczalysia, Hagu, — promowyw win, — jak iz toboju buty. Szczo tobi rozpowisty, szczo wid tebe prychowaty. Jak zrobyty, szczo ty, Boże bo-rony, ne zwychnuwsia...

Hag oblyznuw peresochli huby.

— Ja...

— Proponuwałosia, naprykład, załyszty tebe na ci try-czotyry misiaci neprytomnym. Proponuwałosia zahipnotyzuwaty tebe. Bahato riznych dumyć proponuwałoś. Ja buw proty. I oś czomu. Po-persze, ja wiriu w tebe. Ty — sylnyj, trenowanyj chłopeć, ja baczyw tebe w boju i znaju, szczo ty mozesz bahato czoho wytrymaty. Po-druhe, dla wsich bude kraszcze, jakszczo ty pobaczysz nasz swit... nechaj nawet tilky szmatoczok naszoho switu. Nu, a po-tretie, ja tobi chesno skažu: ty meni mo-żesz znadobytysia.

Hag mowczaw. Nohy jomu zaderewjaniły, zakładeni za spyu ruky win sty-snuw z usijeji syły, do bolu. Kornij raptom podawsia wpered i skazaw, nemow za-kłynajuczy:

— Niczoho strasznoho z toboju ne stałosia. Niczoho strasznoho z toboju ne stanet'sia. Ty w ciłkowytij bezpeci. Ty prosto zdijsnijuiesz podoroż, Hagu. Ty w ho-stiach, rozumijesz?

— Ni, — skazaw Hag chrypko.

Win powernuwsia i piszow prosto w błakytne nebo. Spynywsia. Podywywsia. Stysnuti kułaky joho pobiliły. Win zrobyw krok nazad, druhyj, tretij i zadkuwaw doty, poky ne wpersia łopatkamy.

— Otże... ja wże tam? — skazaw win chrypko.

— Otże, ty wże tut, — skazaw Kornij.

— Jake ż u mene zawdanna?.. — zapytaw Hag.

ROZDIEŁ III

Korotsze każuczy, chłopci ta diwczata, włyp ja tak, jak do mene ne włypaw szcze, mabuť, żoden Bijciwśkyj Kit. Ot sydžu ja zaraz na rozkisznij halawyni po szyju u mjakij trawci-murawci. Dowkoła mene — błaħodať, sprawźnij kurort na ozeri Za-gguta, tilky samoho ozeru nemaje. Derewa — nikoły takych ne baczyw: łystia ze-łene-zełene, mjake, szowkowyste, a na hiłkach wysiať zdorowenni płody — hru-szamy nazywajuťsia — smakota, i jįž skilky wlize. Liworucz wid mene dibrowa, a prosto peredi mnoju dim. Kornij każe, szczo sam joho swojimy rukamy zbuduwaw. Możliwo, ne znaju. Znaju tilky, szczo koły mene przyznały na wartu bila my-sływśkoho budynoczka joho wysokosti, tak, tam teź buw dim — rozkisznyj budy-nok, i budowały joho we-e-łyki hołowy, ałe kudy jomu do cioho. Pered budynkom basejn, woda czysta, jak pobaczysz — pyty chceťsia, kupatysia straszno. A dowkoła — step. Tam ja szcze ne buw. I poky szczo ne kortyť. Ne do stepu meni zaraz. Meni by zaraz zrozumity, jakoju mowoju ja dumaju, zmijine mołoko! Bo ź wid samoho narodźennia nijakych mow, krim ridnoji ałajśkoji, ja ne znaw. Wijskowyj rozmownyk — ce, zwisno, ne w rachunok: wsilaki tam «ruky whoru», «lahaj», «chto komandyr» i take insze. A teper ot nijak ne možu wtoropaty, jaka ź mowa meni ridna — cia-ot jichnia rosijśka czy ałajśka. Kornij każe, szczo ciu rosijśku w kilkosti dwadciaty pjaty tysiacz sliw ta riznych tam idiöm³ u mene zapchały za odnu nicz, poky ja spaw pisle operaciji. Ne znaju. Idiöma... Jak ce bude ałajśkoju? Ne znaju.

Ni, ja ź spoczatku szczo podumaw? Speclaboratorija. Taki w nas je, ja znaju. Kornij — oficer naszoji rozwidky. Duże schożyj. I hotujuť wony mene dla jakohoś osobływo ważywoho zawdannia. Może, interesy joho wysokosti rozpowsiudyłyś na inszyj materyk. A może, czort zabyraj, i na inszu planetu. Czomu b i ni? Szczo ja znaju?

Ja nawiť, dureń, spoczatku dumaw, szczo wse dowkoła — dekoracija. A potim deń tut żywu, druhyj — ni, chłopci ta diwczatka, ne wychodyť. Ce misto — dekoracija? Synie ce hromaddia, szczo zjawlajeťsia czas wid czasu na obriji, — dekoracija? A żerowyśko? Pokazaty chłopciam ce żerowyśko — ne powiriať, ne buwaje takoho żerowyśka. Beresz tiubyk, niby iz zubnoju pastoju, wytyskajesz na tariłku, i na tobi — zabulkotiło, zasyczało, i tut treba schopyty druhyj tiubyk, joho tysnuty, i achnuty ty ne wstyh, jak na tariłci pered toboju — wełyczezniy szmat pidσμαżenoho mjasa, weś zołotystyj, duch wid nioho... ech, szczo tam kazaty! Ce, chłopci ta diwczatka, ne dekoracija. Ce mjaso. Abo, skażimo, niczne nebo: wsi suzirja perekoszeni. I Mi-siać. Też dekoracija? Czesno każuczy, win na dekoraciju jakraz dosyť-taky schożyj. Osobływo jak wysoko. Ałe na schodi — dywytysia straszno! Wełyczezniy, rozbu-chłyj, czerwonyj, powze z-za derew... Jakyj ja wże tut deń, pjatyj, czy szczo, a dosi mene wid cioho wydowyszczu droż projmaje.

Ot i wychodyť, szczo sprawy kepski. Mohutni wony tut, padluky, mohutni, pro-stym okom wydno, i suproty nych, suproty wsijeji cijejci moci ja tut odyn. I nichto ź

---

³ **Idiöma** — prytamannyj tilky pewnij mowi stijkyj zworot, szczo wyrażaje jedyne poniattia.

u nas pro nych niczoho ne znaje, óš szczo najstrasznisze. Chodiat' wony po naszij Gigandi, jak u sebe wdoma, znajuť pro nas use, a my pro nych — niczoho. Z czym wony do nas pryjszły, szczo jim u nas treba? Straszno... Jak ujawysz sobi vse jichnie czortowynnia — wsi ci myttiewi strybky na sotni kilometriw bez litakiw, bez maszyn, bez zaliznyć... ci jichni sporudy, wyszczi za chmary, nemożliwi, nejmowirni, jak pohanyj son... kimnaty-samobranky, jiža priamo z powitria, likari-czudodiji... A siohodni wranci — nasnyłość meni, aboszczo? — Kornij prosto z basejnu bez niczoho, w samych pławkach, złetiw u nebo, jak ptach, rozwernuwsia nad sadom i znyk za derewamy...

Ja pro ce jak zhadaw, proderło mene do samych peczinok. Zirwawsia, probih-sia halawynoju, hruszku zzer, szczo by zaspokojitysia. A ja ź tut usioho tilky pjatyj deń! Szczo ja za pjať dniw mih tut pobaczyty? Ot choc by cia halawyna. W mene wikno prosto na neji wychodyť. I ot nedawno prokydajusia wnoczi czerez jakeś chrypkę niawkannia. Koty bjuťsia, czy szczo? Ta wże znaju, szczo ne koty. Pidkraw-sia do wikna, wyzyrnuw. Stojit'. Prosto posered halawyny. Szczo — ne rozumiju. Niby trykutne, wełyczeczne, biłe. Poky ja occhi proder, dywłusia — tane w powitri. Jak mara, słowo czesti. Wony w nych tak i nazywajuťsia: «prywydy».

Ja na ranok u Kornija zapytaw, a win każe: ce, każe, naszi zoreloty kłasu «prywyd» dla perelotiw serednioji dalnosti, dwadciat' switłowych rokiw i błyżcze. Ujaw-lajete? Dwadciat' switłowych rokiw — ce w nych serednia dalnist'! A do Gigandy, miź inszym, usioho wisimnadciat'...

Ni-i, wid nas jim tilky odne może znadobytysia: raby. Chtoś taky u nych tut musyť praciuwaty, chtoś taky ciu jichniu błaħodať zabezpeczuje... Ot Kornij meni weś czas towcze: uczyś, prydywłajusia, czytaj, czerez try-czotyry misiacy, mowlaw, dodomu powerneszsia, poczniesz buduwały nowe żyttia, te, se, wijna, każe, czerez try-czotyry misiacy zakinczyťsia, my, każe, cijegu wijnoju zajniałysia i najbłyżczym czasom z neju pokinczymo. Tut-to ja johu i wpijmaw. Chto ź, kažu, w cij wijni pere-może? A nichto ne peremoże, widpowidaje. Bude myr, i vse. Ta-ak... Use zrozumioło. Ce, znaczyť, szczo my materiäłu daremno ne marnuwały. Szczo use buło tycho-myрно, bez usilakych tam obureń, powstań, krowoprołyť. Ce jak pastuchy ne dajuť bykam bytysia ta kaliczytysia. Chto w nas dla nych nebezpečnyj — tych pryberuť, chto potribnyj — tych kupłať, i piduť wony nabywały triumy swoich «prywydiw» ałajciamy ta szurojidamy wperemisz...

Kornij ot, szczo prawda... Niczoho ne možu iz soboju wdijaty: podobajeťsia win meni. Makitroju rozumiju, szczo inaksze buty ne może, szczo tilky taku ludynu wony j mohły do mene prystawyty. Hołowoju rozumiju, a nenawydity johu ne možu. Nasłannia jakeś. Wiriu jomu jak tełepeń. Słuchaju johu, rozwisywszy wucha. A sam znaju, szczo ot-ot poczne win meni nawijuwały i dowodyty, szczo jichnij swit — pre-krasnyj, a nasz — pohanyj, i szczo nasz swit treba buło by pererobyty za zrazkom jichnioho, i szczo ja jim u cij sprawi muszu dopomohty, jak chłopeć rozumnyj, wo-lowyj, sylnyj, ciłkom prydatnyj dla sprawńioho żyttia...

Ta szczo tam, win uże i poczaw potrochu. Win usich wydatnych ludej, na ja-kych my mołymosia, wże połyty brudom ustyh. I feldmarszała Bragha, j Odnookocho Łysa, wełykoho szefa rozwidky, i na johu wysokist' natiaknuw buw, ta tut ja johu,

zwyczajno, widrazu urwaw... Usim wid nioho perepało. Nawit' imperciam — ce, zna-
czyt', szczob pokazaty, jaki wony tut neuperedzeni. I tilky pro odnoho win howoryw
dobre — i pro Geparda. Schoże, win znaw joho osobysto. I cinuwaw. U ciomu czo-
łowikowi, każe, zahynuw wełykyj pedahoh. Tut, każe, jomu b ciny ne buło... Ha-
razd.

Chotiw ja zupynytyisia, ta ne wstyh — poczaw dumaty pro Geparda. Ech, Ge-
pard... Nu harazd, chłopci zahynuły, Zajeć, Nosań... Kit na mini pidirwawsia... ne-
chaj. Dla toho j narodyły nas na swit. A ot Gepard... Ja ż bańka majże ne pamjataju,
maty — nu szczo maty? A ot tebe ja nikoły ne zabudu. Ja ż słabkyj do szkoły pryj-
szow — hołod, kotiatynu żer, samoho mało ne zjiły, bańko z frontu powernuwsia bez
ruk, bez nih, korysti z nioho nijakoji, wse na horiłku wyminiuwaw... A w kazarmi
szczo? U kazarmi też ne z medom, pajky sami znajete jaki. I chto meni swoji kon-
serwy widdawaw? Stojisz unoczi dniuwalnym, żerty choczet'sia — aż zuby ryplaf;
raptom zjawył'sia jak z-pid zemli, raport wysłuchaje, burkne szoś, wsune u ruku ku-
seń chliba z konynoju — swij taky kuseń, za tyłowoju normoju, — i nema joho... A
jak u marsz-kydku win mene dwadciať kilometriw na zagrywku nis, koły ja wid słab-
kosti zwaływsia? Mene ż mały chłopci nesty, ta wony b i radi, ałe sami padały czerez
koźnych desiať krokiw. A za instrukcijeju jak? Ne może jty — ne może służyty.
Hreby dodomu, pid smerdiuczi schody, na kotiw poluwaty...

Tak, ne zabudu ja tebe, Geparde. Zahynuw ty, jak nas uczyw hynuty, tak i sam
zahynuw. Nu, a jakszczo wże ja wciliw, toż i żyty ja teper muszu, ne zhańbywszy
twojeji pamjati. A jak żyty? Włypnuw ja, Geparde. Och i włypnuw ja! De ty tam
zaraz? Napoum, pidkaży...

Wony ż mene tut kupyty choczut'. Persz za wse wriatuwały meni żyttia. Wyli-
kuwały, jak nowieńkoho zrobyły, nawit' żodnoho zuba diriawoho ne załyszyłoś —
nowi wyrosły, czy szczo? Dali. Hodujuť na zabij, znajuť, wołociuhy, jak u nas zi
żraczkoju ważko. Łahidni słowa howoriať, sympatycznu ludynu przystawyły...

Tut win mene pokłykaw: czas obidaty.

Wsiłyisia my za stołom u witalni, wziały ti ż taky tiubyky, nakrutyły sobi jiži.
Kornij sporudyw szczoś dywne — ciłyj kłubok prozorych żowtuwatych nytok —
szczoś na zrazok zdochłoho bołotianoho jizaka, — wse ce załyw korycznewym sou-
som, zwerchu leżať szmatoczky czy to mjasa, czy to ryby, i pachne... ne znaju nawit'
— czym, ałe micno pachne, jiw win czomuś pałyczkamy. Zatysnuw dwi pałyczky
miż palciamy, tariłku pidnis do samoho pidboriddia ta j nu kydaty wse ce do rota.
Kydaje, a sam meni pidmorhuje. Harnyj u nioho, znaczyť, nastrij. Nu, a w mene wid
usich mojih dumok, ta j wid hruszok, napewno, apetytu majże ne łszyłosia.

Zrobyw sobi mjasa. Warenoho. Chotiw tuskowanoho, a wyjšło warene. Ni-
czoho, jisty možna, i na tomu diakuju.

— Dobriacze ja siohodni popraciuwaw, — powidomyw Kornij, namynajuczy
swoho jizaka. — A ty szczo poroblaw?

— Ta tak. Niczoho osobływoho. Kupawsia. U trawi sydiw.

— U step chodyw?

— Ni.

— I darma. Ja ż tobi kažu: tam dla tebe bahato cikawoho.

— Ja schodžu. Potim.

Kornij dojiw jizaka ta znow uziawsia za tiubyky.

— Prydumaw, de tobi chotiłos by pobuwaty?

— Ni. Tobto tak.

— Nu?

Szczo b jomu takoho zbrechaty? Nikudy meni zaraz ne chotiłosia, meni b tut, z ocym budynkom rozibratyś, i ja bowknuw:

— Na Misiaci...

Win zdywowano pohlanuw na mene.

— Jaki problemy? Nul-kabina — w sadu, dowidnyk iz szyframy ja tobi daw...

Nabyraj nomer ta wyruszaj.

Zdawsia meni cej Misiac.

— I wyruszu, — skazaw ja. — Ot tilky kałoszi wzuju...

Sam ne znaju, zwidky cia frazoczka w mene wzialasia. Idiöma, napewno, jaka-nebud'. Zasadyły wony jiji meni w mizky, i teper wona czas wid czasu w mene wystrybuje.

— Szczo-szczo? — zapytaw Kornij, skynuwszy browy.

Ja promowczaw. Teper ot na Misiac treba. Jakszczo wże skazaw, znaczył, do-wedełsia. A czoho ja tam ne baczyw? Wzahali-to, zwisno, pohlanuty ne zawadył... Podumaw ja, skilky meni szcze tut potribno pobaczyty, i w oczach meni potemniło. I ce ż tilky pobaczyty! A treba szcze zapamjataty, ukłasty wse w makitri cełynka do cełynky, a w makitri j tak use peremiszałasia, niby ja tut sto rokiw uże wesztajuś, i wsi ci sto rokiw udeń i wnoczi meni pokazujuł jakeś bożewilne kino bez poczatku j kincia. Win że niczoho wid mene ne prychowuje. Nul-transportuwan-nia? Bud' łaska! Pojasniuje pro nul-transportuwan-nia. I niby zrozumieło pojasniuje, modeli pokazuje. Modeli rozumiju, a jak praciuje nul-kabina — ni, choc kilok na hołowi teszy. Wykrywłennia prostoru, zrozumiw? Abo, skażimo, pro ciu jizu z tiu-bykiw. Try hodyny meni pojasniuwaw, a szczo w hołowi łszyłosia? Submołekularne styskannia. Nu, szcze rozszyrennia. Submołekularne styskannia — ce, zwy-czajno, dobre i nawit' czudowo. Chimija. A ot zwidky szmat smaženoho mjasa be-rełsia?

— Nu czoho zasumuwaw? — zapytaw Kornij, wytyrajuczyś serwetkoju. — Ważko?

— Makitra bołył, — skazaw ja zi zlistiu.

Win hmyknuw i poczaw prybyraty zi stołu. Ja, zwisno, jak i hodyłsia, popchaw-sia jomu dopomahaty, ta tut u nych i odnomu robyty niczoho. Wsioho j prybyran-nia: posered stołu luczok widkryty j use tudy pospychaty, a wże zakrywaty j ne treba, samo zakryjełsia.

— Chodimo kino podywymosia, — skazaw win. — Odyn mij znajomyj czu-dowu striczku zrobyw. U starowynnemu styli, płosku, czorno-biłu. Tobi spodoba-jełsia.

— Pro szczo? — zapytaw ja mlawo. Nijkoho kino meni ne chotiłosia. Meni buło ne do kino. I tak nawkruhy sucilne kino. U styli bożewilnoji majaczni. Kolo-rowe i wypukłe.

— Pro wijnu też je, — skazaw win. — Szczoprawda, podiji tam widbuwajułsia w seredniowiczczii...

Odnym słowem, dowełość meni widrazu sisty i dywytyšia ce kino. Weremija jakaś. Pro kochannia. Kochajut tam odne druhocho dwoje arystokratiw, a bałky proty. Je tam, zwyczajno, kilka misć, de bjuťsia, ale wsi na meczach. Zniato, szczoprawda, cudowo, w nas tak ne wmijut. Tam jakszczo odyndruhocho sztryknuw meczem, to wże bez obmanu: lezo zi spyny na try palci wylizło i niby nawet dymyťsia... Ot jim szcze, mabuť, dla czoho potribni raby. Zanudyło mene wid cijeji dumky, ja ledwe wytrymaw do kincia. Do toho z kuryty chotiłosia dyko. Kornij, jak i Gepard, kurinia ne schwaluje. Zaproponuwaw nawet wylikuwaty wid cijeji zwyczky, ta ja ne pohodywsia: wid mene perwisnocho odne ce, może, tilky j załyszyłosia... Słowem, poprosyw ja dozwołu pity do sebe. Poczytaty, kažu. Pro Misiac. Powiryw. Widpustyw.

I zajszow ja do swojeji kimnaty, niby dodomu powernuwsia. Ja jiji widrazu, jak pryjichaw, dla sebe pereobładnaw. Też, miż inszym, namorduawwsia. Kornij meni, zwyczajno, wse pojasnyw, ta ja, zwyczajno, niczoho do puttia ne zrozumiw. Staju posered kimnaty i repetuju, jak psych: «Stileć! Chocz u stileć!» Tilky potim potrochu przystosuwawwsia. Tut, wyjawlajetia, repetuwaty ne treba, a treba tilky tycheseńko ujawyty sobi cej stileć w usich podrobyciach. Ot ja i ujawyw. Nawet szkirianna obbywka na sydinni proderta, a potim akuratno załatana. Ce koły Zajec, pryhaduju, pisa pochod u widrazu siw, a potim ustaw i zaczepywsia za obbywku haczkom wid kiszky. Ta j use insze ja wlasztuwaw tak, jak u Geparda w kimnatci: liżko metalowe iz zelenoju wownianoju kowdroju, tumboczka, zaliznyj jaszczyk dla zbroji, stołyk iz lampoju, dwa stilci ta szafa dla odiahu. Dweri zrobyw jak u ludej, stiny — na dwa kolory, oranżewy i biły, kolory johu wysokosti. Zamiest prozoroji stiny zrobyw odne wikno. Pid steleju poczepyw lampu z blaszanym abazurom...

Zwisno, wse ce dekoracija: ni blachy, ni zaliza, ni derewa — niczoho cioho nasprawi nema. I zbroji w mene, zwyczajno, nijakoji w zaliznomu jaszczyku nema — lezyť tam odyndruhocho jedynyj mij awtomatnyj patron, jakyj u kyszeni kurtky zawalawwsia. I na tumboczci niczoho nema. W Geparda stojala fotografija žinky z dytynoju — rozpowidaly, szczo družyny z dońkoju, sam win pro ce nikoły ne howoryw. Ja też chotiw postawyty fotografiju. Geparda. Jakym ja johu wostannie baczyw. Ale niczoho w mene z cioho ne wyszło. Napewno, Kornij prawylno pojasnyw, szczo dla cioho slid buty chudożnykom czy tam skulptorom.

A zahałom meni moja komirka podobajetia. Ja tut widpoczywaju duszeju, bo w inszych kimnatach — jak u czystomu poli, wse naskriż prostrilujetia... Szczoprawda, podobajetia wona tut tilky meni. Kornij podywywsia, niczoho ne skazaw, ale, po-mojemu, win załyszywsia newdowołenyj. Ta ce szcze piwbidy. Choczete wirte, choczete ni, ale cia moja kimnata sama sobi ne podobajetia. Czy samomu budynku. Czy, zmijine mołoko, tij newydymij syli, jaka wsim tut keruje. Triszky widwernesz uwahu, zyrk — stilcia nemaje. Abo lampy pid steleju. Abo zaliznyj jaszczyk peretworyťsia na taku niszu, w jakij wony swojeji mikroknhy trymajut.

Ot i zaraz. Dywluś — nema tumboczky. Tobto tumboczka je, ale ne moja tumboczka, ne Gepardowa, ta j wzahali ne tumboczka. Kazna-szczo — jakaś napiwprozora sporuda. Diakuwaty Bohu, chocz sigarety w niej załyszyłyś jak buły. Ridni moji, samorobni. Nu, siw ja na swij ulubłenyj stileć, zakuryw sigaretku i ciu samu sporudu znyszczyw. Czesno skažu — iz zadowołenniam. A tumboczku powernuw na misce. I nawet nomer pryhadaw: 0064. Wże j ne znaju, szczo cej nomer oznaczaje.

Nu, sydžu ja, kuriu, dywluś na swoju tumboczku. Na duszi stało spokijnisze, w kimnati mojjij pryjemna napiwtemriawa, wikno wuźke, widstriluwatysia z nioho dobre u wypadku czoho. Buło b czym. I staw ja dumaty: szczo b ce meni na tumboczku pokłasty? Dumaw-dumaw i nadumaw. Zniaw ja z szyji medaljon, widkryw kryszeczku i wyjniaw portret jiji wysokosti. Obrostaw ja joho ramkoju, jak zumiw, pryłasztuwaw poseredyni, zakuryw nowu sygaretku, sydžu j dywluś na prekrasne obłyeczcia Diwy Tysiaczi Serdec. Usi my, Bijciwśki Koty, do samoji naszoji smerti — jiji łycari ta zachysnyky. Use, szczo je w nas choroszoho, należył jij. Niźnist' nasza, dobrota nasza, żalist' nasza — wse ce w nas wid neji, dla neji ta w imja neji.

Sydiw ja tak, sydiw i raptom spochopywsia: ta w jakomu ź ce ja wyhladi pered neju znachodźusia? Soroczka, sztanci, hołoruczka-hołoniźka... Ćchu! Ja pidstrybnuw tak, szczo nawił stileć upaw, rozkryw szafu, zirwaw iz sebe weś cej synio-biłyj motłoch i natiahnuw swoje ridne — bojowu maskuwalnu kurtku i maskuwalni sztany. Sandali heł, na nohy — waźki rudi czoboty z korotkymy chalawamy. Pidperzawsia remenem, aż podych zabyło. Szkoda, bereta nema — mabuł, heł beret zhoriw, na popił, nawił oci ne zmohły widnowyty. A może, ja joho sam zahubyw u cij metuszni... Podywywsia ja u dzerkało. Oce insza ricz: ne chłopczyśko szmarkatyj, a Bijciwśkyj Kit — gudzyky horiał, Czornyj Zwir na emblemi zuby szkirył u wicznij luti, priaźka remenia toczno na pupi, jak włyta. Ech, bereta nema!..

I tut ja raptom pomityw, szczo repetuju ja Marsz Bojowych Koszeniat, repetuju na wse horło, do chrypoty, i na oczach u mene slozy. Dospiwaw do kincia, oczu wter i zawiw spoczatku, wże wpiwohołosa, prosto dla zadowołennia, wid najperszoho riadoczka, wid jakoho zawždy serce szczemył: «Chaj dal krywawyłsia i bagriancem cwite», i do ostannioho, najweseliszoho: «Bijciwśkyj Kit nide ne propade». My tam szcze odyń kupłet prydumały sami, ale takyj kupłet u twerezomu stani, ta szcze j majuczy pered oczyma portret Diwy, wykonuwaty nijak nemożliwo. Gepard, pamjataju, Krokodyłowi wucha prywseludno namjaw za cej kupłet...

Zmijine mołoko! Znowu! Znowu cia łampa na jakyjś idiötskyj switylnyk peretworyłaś. Nu szczo ty z neju porobysz... Sprobuwaw ja cej switylnyk znowu na łampu peretworyty, a potim plunuw i znyszczyw zowsim. Widczaj mene ochopyw. Nu de meni z nymy wporatyś, koły ja z własnoju kimnatoju wporatyś ne možu! Iz budynkom cym proklatuszczym... Pidniaw ja stileć i znow usiwsia. Budynok. Jak sobi choczete, chłopci ta diwczatka, a z budynkom cym use neharazd. Zdawałoś by, prostisze prostoho: stojił dwopowerchowyj budynok, porucz dibrowa, dowkoła na dwadciat' pjał kilometriw hołyj step, jak doszka, w budynku dwoje — ja ta Kornij. Wse. Tak ot, chłopci ta diwczatka, wyjawlajet'sia, ne wse.

Po-persze — hołosy. Howorył chtoś, i ne odyń, i ne radiö jake-nebud'. Po wsiomu domu hołosy. I ne te szczo unoczi — sered biłoho dnia. Chto howorył, z kym howorył, pro szczo howorył — niczoho ne zrozumilo. Pryczomu, zawwaźte, Kornija w domi w cej czas nema. Też, miż inszym, pytania: kudy win szczezaje... Chocza, zdajet'sia, na ce pytania ja widpowid' znajszow. Strachu nabrawsia, ale znajszow. A buło tak.

Pozawczora sydžu ja bila wikna i sposterihaju za nul-kabinoju. Wona nawskis, naprykinci piszczanoji doriźky, krokiw za pjatdesiat. Potim czuju — w hłybyni bu-

dynku niby hriuknuły dweri, i widrazu — tysza, i widczuwaju ja, szczo znowu zały-szywsia w domi sam. Tak, mirkuju, otże, win ide ne czerez nul-kabinu. I tut mene jak obuchom po hołowi wdaryło: dweri! De ż ce, krim mojeji kimnaty, w naszomu domi dweri, szczo możuť hriukaty?

Wystrybnuw ja z kimnaty, spustywsia na perszyj powerch. Sunuwsia tudy, siudy — korydor jakyjś switłyj, wikno wzdowż stiny... nu, ce jak zawżdy w nych. I raptom czuju — kroky. Ne znaju, szczo mene zupynyło. Pryczajiwsia, stoju, ne dy-chaju. Korydor poroźnij, u dalniomu kinci dweri, zwyczajni, farbowani... Jak ja jich ranisze ne pomiczaw — ne zbahnu. Jak ja korydoru cioho ranisze ne pomiczaw — też ne rozumiju. Nu, mensze z tym. Hołowne — kroky. Kilka czołowik. Błyźcze, błyźcze, i ot — u mene nawiť serce stysłoś — priamisińko zi stiny poseredyni kory-doru wychodiať odyn za druhym troje. Zmijine mołoko! Imperśki paraszutysty, u pownomu bojowomu, u cych swoich rozmalowanych kombinezonach, awtomat pid pachwoju, sokyрка z zadu... Ja widrazu lih. Bo samisińkyj, i niczoho nema — holi ruki. Ozyrnuťsia — propaw. Ne ozyrnułyś. Protupotiły w dalnij kineć korydoru do tych samych dwerej, i nema jich. Dweri hriuknuły, jak wid protiahu, i vse. Nu, chłopci ta diwczatka... Jak rwonuw ja do sebe w kimnatu — i tilky tam opamjataw-sia...

Dosi ne rozumiju, szczo b ce mohło oznaczaty. Tobto teper zrozumilo, jak Kor-nij z domu szczezaje. Czerez ci sami dweri. A ot zwidky tut szczurojidy wzialysia, ta szcze j u pownomu bojowomu?.. I szczo ce za dweri?

Żburnuw ja nedopałok na pidłohu, podywywś, jak pidłoha johu w sebe wsmok-tuje, i pidwiwsia. Strasznuwato, zwyczajno, ale treba ż kołyś poczynaty. A jak po-czynaty, to z cych dwerej. U sadu na halawyni, z hruszeju za szczokoju, wono, zwi-sno, pryjemnisze... abo, skażimo, marszi wyspiwuwaty, zaczynywszyś u kimnati... Wystromyw ja hołowu za dweri i prysłuchawsia. Tycho. Ale Kornij — u sebe. Može, ce nawiť i kraszcze. U wypadku czoho zawołaju szczoduchu — poriatuje. Spustyw-sia ja w cej korydor, idu nawszpyńky, nawiť ruki rozprostaw. Ja do cych dwerej ciu wicznisť dobyrawsia. Projdu desiať krokiw, spyniuś, posłuchaju — i dali. Dijszow. Dweri jak dweri. Nikelowana ruczka. Prykław wucho — niczoho ne czuty. Naty-snuw płeczem. Ne widczyniajuťsia. Wziawsia za ruczku, potiahnuw. Znowu ne wid-czyniajuťsia. Cikawo. Wyter ja z łoba pit, ozyrnuwsia. Nikoho. Znowu wziawsia za ruczku, znowu potiahnuw, i tut dweri poczały widczyniatysia. Wid strachu czy wid nespodiwanky ja jich, klatuszczi, znowu zaczynyw. U makitri mojj poroźnecza, i tilky odna małeseńka dumka tam strybaje, jak horoszyna w benzobaku: ne liź, dur-niu, ne pchaj nosa, tebe ne zajmajuť, i ty ne zajmaj... I tut iz mene ciu ostanniu dumku wybyło.

Dywluś: prosto na stini obicz dwerej małenkymy akuratnymy literamy napy-sano ałajśkoju «oznaczaje». Tobto tam wzahali-to bahato czoho buło napysano, wsioho zahałom szisť riadoczekiw, ale vse insze buła matematyka, do toho ż taka matematyka, szczo ja w nij łysze plusy ta minusy rozibraw. Ce wyhladało tak: czo-tyry riadoczky cijej samoji matematyki, potim słowo «oznaczaje», pidkresłene dwoma ryskami, a potim szcze dwa riadky formuľ, obwedeni żyrnoju ramkoju, na nij u nioho gryfel rozkryszywsia, u toho, chto pysaw. Oce tak... U bidołasznij mojj hołowi, u poroźniomu mojemu benzobaku, taka tut towkotnecza poczałasia, szczo

ja j pro dweri zabuw. Wychodyť, ja ne odyn tut, je szcze ałajci? Chto? De? Czomu ja was ne baczyw dosi? Nawiszczo wy ce napysały? Znak podajete? Komu? Meni? Ta ja ź matematyky ne znaju... Czy ciu matematyku wy rozwely łysze pro ludźke oko? Niczoho ja ne wstyh cioho razu domirkuwaty, bo poczuw, jak mene kłycze Kornij. Ja niby nespowna rozumu zirwawsia z miscia i nawszpyńky wletiw do sebe. Bud'-jak upaw na stileć, zakuryw i schopyw jakuś knyźku. Kornij wnyzu harknuw szcze kilka raziw, a potim czuju — stukaje w dweri.

Ce w nioho, miź inszym, prawyło: choc win i w swojemu domi, ale nikoły ne wwijde ne postukawszy. Ce meni podobajetsia. My do Geparda też zawždy stukały. Ale zaraz meni buło ne do cioho. «Wwijdiť», — kažu i zobražaju na obłycczci najmożływiszu zadumu, niby ja tak zaczytawsia, szczo niczoho ne baczu i ne czuju.

Win zajszow, spynywsia na porozi, prytuływsia do odwirka i dywyťsia. Z obłycczcia niczoho ne zrozumity. Tut ja wdaw, szczo spochopywsia, i pryhasyw nedopałok. Todi win zahoworyw.

— Nu, jak Misiac? — pytaje.

Ja mowczu. Skazaty meni niczoho. U takych-ot wypadkach meni zawždy zdajetsia, szczo win papłużyty mene poczne, ale cioho nikoły ne buwaje. Tak ot i zaraz.

— Chodim, — każe. — Ja tobi szczoś pokažu. A potim, może, i na Misiac zmotajemosia.

Znowu cej Misiac! Ja, napewno, wże skoro połysiju wid cioho Misiacia.

— Słuchajuś, — kažu. I pro wsiak wypadok zapytuju: — Nakazete pereodiah-tysia?

— A tobi w ciomu ne hariacze? — zapytuje win.

Ja łysze wsmichnuwsia. Ne zumiw strymatysia. Oce tak zapytanniaczko!

— Nu, wybacz, — każe win, niby moi dumky pidśluchaw. — Chodim.

I powiw win mene, kudy ranisze nikoły ne wodyw. Ni-i, chłopci ta diwczatka, ja z cym domom nikoły ne rozberusia. Ja nawiť i ne znaw, szczo w ciomu domi take je. U witalni win tknuwsia w stinu porucz iz knyźkowoju niszeju — i widczynyłysia dwerciaty, a za dwerciatamy wyjawyłysia schody wnyz, u pidwał. Wyjawlajetsia, budynok cej maje szcze ciłyj powerch, pid zemleju, takyj samyj rozkisznij ta oswiłtenyj naczebto dennym switło, ale ce ne dla pomeszkannia. U nioho tam szczoś na zrazok muzeju. Wełyczczna kimnata, i czoho tam tilky nema!

— Rozumijesz, Hagu, — każe win meni z jakymoś dywnym wyrazom — iz sumom, czy szczo? — Ja ź ranisze praciuwaw kosmozoologom, doslidżuwaw žyttia na inszych planetach. Ech, jaki to buły czudowi czasy! Skilky switiw ja pobaczyw, i w koźnomu nowomu switi bezlicz dywowyźnych tajemnyć — usijeji ludźkoi istoriji ne wystaczyť, napewno, szczob ci tajemnicy rozhadaty do kincia... Ot podywyś-no! — Win schopyw mene za rukaw i powolik u kut, de na czornij łakowanij pidstawci buw rozczepirenyj jakyjś dywnyj skelet zawbilszky iz sobaku. — Baczysz, win maje dwa chrepty. Zwir iz Nistagmy. Koły my wziały perszuj ekzemplar, to podumały sperszu, szczo ce jakeś kalictwo. Potim druhyj takyj że, tretij... Wyjawyłosia, szczo na Nistagmi meszkaje ciła nowa hałuzka twarynnoho switu — dwochordowi. jich nema bilsze nide... ta j na Nistagmi tilky odyn wyd. Zwidky win uziawsia? Czomu? Widtodi zbihło pjatdesiat rokiw — nichto na ci pyttannia tak i ne widpowiw... Abo oce...

I piszow, i piszow. Tiahaw mene wid skeleta do skeleta, rukamy rozmachuwaw, hołos pidwyszczuwaw — ja takim johu szcze ne baczyw. Napewno, win taky do-briacze polublraw usiu ciu swoju kosmozoologiju. Abo w nioho buły z neju powja-zani jakiś osobływi spohady.

Ne znaju. Z toho, szczo win meni rozpowidaw, ja, zwisno, mało szczo zrozumiw i mało szczo zapamjataw, ta j, wzahali, osobływo ne naprużuwawsia. Jake meni do wsioho cioho diło? Wtiszno buło tilky na nioho dywytyś, a wże ci zwiriuky!.. W nioho jich, napewno, sztuk sto. Abo skelety, abo pownistiu, niby wpławłeni w taki wełyczezni prozori bryły (jak ja rozumiju — dla osobływoji zbereženosti), abo pro-sto opudała, jak u mysływśkomu budynoczku johu wysokosti, a to — sami tilky ho-łowy abo szkury.

Ot u druhomu zali w nioho — my jak tudy zajszy, ja nawet pozadkuwaw — usia stina sprawa zawiszena odnijeju szkuroju. Zmijine mołoko!

Zawdowżky metriw dwadciał, zawszyrszky metriw try, a to j usi czotyry, aż na stelu krajem zalizaje. I wsia cia szkura wkryta czy to płastynamy, czy to łuskoju, i kożna łusoczka — jak do-briacze bludo, i kożna siaje czystisińkym smaradnowym switłom z czerwonymy wohnykamy, tak szczo wsia zała wid cijeji szkury zdajełsia niby zełenkuwatoju. Ja oteteriw, oczej ne možu widirwaty wid cioho sijawa. Ce ź treba, szczo na switi buwaje! A holiwka małeńka, jak mij kułak, i oczej ne wydno, a do rota palcia ne wstromysz — jak ce wono charczuwało taku tuszu, nezrozumilo...

Potim dywluś — u kinci zału niby szcze odni dweri. Do temnoho prymiszczen-nia. Pidijszy błyżcze — tak, chłopci ta diwczatka, ce, wyjawłajełsia, ne dweri. Ce, wyjawłajełsia, paszczeka rozziawłena. Jij-Bohu, dweri.

I nawet ne do kimnaty dweri, a, skażimo, do garaża. Abo, może, do angara. Na-zywajełsia cia zwiriuka — tachorg, i dobuwajuł jiji na planeti Pandora. A Kornij powz neji neuważno tak projszow, tak nacze to czerepacha jakaś abo, prymirom, żaba. A hołowa ź — jak dwa wahony do-briaczi, w paszczeci usiu naszu szkołu roz-mistyty można. Ce ź jakyj todi maje buty tułub pry takij-ot hołowi! I jak johu buło dobuwaty! Z raketometa, mabuł...

Nu, szczo tam szcze buło? Nu, wsilaki tam ptachy, komachy wełyczezni... Noha meni zapamjatałasia. Stojit posered zału noha. Też załyta w cej prozoryj ma-teriäl. Nu, straszna noha, zwyczajno. Wyszczza za mene zrostom, wuzłuwata, jak stare derewo, kihti — wisim sztuk, taki w drakona Huhu zobrażajuł, kożnyj kihot jak szabla... Harazd. Prykmetno szczo? Wyjawłajełsia, krim takoji-ot nohy abo, ska-żimo, chwosta, w żodnomu muzeji niczoho wid cioho zwira nema. Wodyłsia win na planeti Jajła, i skilky wże tam rokiw za nym ne polujuł, a pownistiu johu zdobyty tak i ne zmohły. Kuli johu ne beruł, hazy johu ne beruł, iz bud'-jakoji pastky win wybyrajełsia, mertwymy jich uzahali nikoły ne baczyły, a dobuwajuł oś tak — cza-stynamy. W nych, wyjawłajełsia, poszkodżeni czastyny prosto widwalujułsia, jakyjś czas szcze nibyto żywuł — szkrebułsia tam czy smykajułsia, — nu, potim, zwisno, zawmyrajuł... Nu, noha. Ja pered cijeju nohoju stojaw z rozziawłenoju paszczekoju, mow toj tachorg. Wełykyj vse-taky Tworeć...

Nu, chodymo my oś tak, chodymo, Kornij rozpowidaje, hariaczkuje, a meni wże vse ce trochy nabrydło, i poczaw ja znowu dumaty pro swoje. Spoczatku pro cej napys u korydori, jak meni z nym buty i jaki ja z nioho wysnowky maju zrobyty,

a potim mene znowu czomuś zwernuło na Kornija. Czomu ce, dumaju, win sam żywe? Bahatyj że czołowik, zamożnyj. De w nioho družyna, de dity? Wzahali-to, jakaś žinka u nioho je.

Wpersze ja jiji szcze u szpytali baczyw, wony tam czerez uweś zał peremorhuwałyś. A potim wona j siudy do nioho prychodyła. Tobto jak wona prychodyła, ja ne baczyw, ale ot jak win jiji prowadżaw, do samoji nul-kabiny dowiw, — wse ce na mojih oczach widbuwałaśia. Tilky win z neju sprawżnioho szczastia ne maje. Win jij: «Ja czekaju tebe szczodnia, szczohodyny, zawżdy». A wona jomu: «Nenawydżu, mowlaw, szczodnia, szczohodyny...» — czy szczoś na zrazok cioho. Baczyły? A czoho todi prychodyła, pytajetsia? Tilky zasmutyła ludynu do kraju. Wona w ciu kabinu — fr-r-r! — i jak ne buło, a win stojit, bidołacha, i na obłyyczczy u nioho znowu cia tuha z bołem nawpił, jak todi u szpytali, i ja nareszti pryhadaw, u koho taki obłyyczczia baczyw: u smertelno poranonych, koły wony krowju stikajuť... Ni, u nioho w osobystomu žytti newdacza, ja wże do czoho storonnia ludyna — prostym okom baczu... Może, win tomu i praciuje wdeń i wnoczi, aby widwoliktysia. I bzik cej zoologicznyj u nioho czerez ce... Wypustyť win mene koły-nebud' iz cioho pidwału, czy tak i budemo tut wse žyttia chodyty? Ni, ne widpuskaje. Znowu szczoś pojasniuwaty poczaw. Chocz połowynu my wże ohlanuły? Mabuť, ohlanuły...

Nu j nu, żyła sobi wsia cia zwiryňa, pożywała za tysiaczy switłowych rokiw wid cioho miscia. Horia ne znała, chocz mała, zwisno, swoji turboty i kłopoty. Pryjszły, zapchały w miszok i — do cioho muzeju. Z naukowoju metoju. I my oś teź — żywemo, boremoś, istoriju tworymo, worohiw nenawydymo, sebe ne žalijemo, a wony dywłaśia na nas i wże hotujuť miszok. Z naukowoju metoju. Abo szcze z jakoju-nebud'. Jaka nam, zresztoju, riznycia? I może, stojaty nam usim u takych-ot pidwałach, a wony buduť bila nas rukamy rozmachuwaty i spereczatysia: czomu my taki, i zwidky wzięłaśia, i nawiszczo. I do toho meni raptom ridnymy zrobyłysia wsi ci zwiriuky... Nu, ne ridnymy, zwyczajno, a jak by ce skazaty... Ot, kažuť, pid czas powenej czy tam, skażimo, koły pożeża w džunglach, chyżaky z trawojidnymy riaturjuťsia plicz-o-plicz i stajuť aź niby družiamy, nawit' dopomahajuť odne odnomu, ja czuw. Ot i w mene zjawyłosia take same widczuttia. I, jak na hrich, same cijejy myti ja pobaczyw skelet.

Stojit u kutku skromno, bez jakohoś tam osobływoho pidswiczuwannia, newełyka rostoczkom — nyżcza za mene. Ludyna. Czerep, ruky, nohy. Szczo ja, skeletiw ludśkych ne baczyw? Nu, może, hrudna klitka szyrsza, ruczky taki małeńki, miż palczykamy niby peretynky, i niźky krywuwati. Odnakowo — ludyna.

Mabuť, szczoś iz mojim obłyyczcziam tut zrobyłosia, bo Kornij raptom spy-nywsia, podywywsia pylno na mene, potim na skelet, potim znow na mene.

— Ty szczo? — pytaje. — Ne rozumiesz czohoś?

Ja mowczu, wyriaczywsia na cej skelet, a na Kornija namahajusia ne dywytyśia. Taż ja czekaw czohoś takoho. A Kornij każe spokijno:

— Ta-a-ak, ce toj samyj znamenytyj psewdohomo, teź znamenyta zahadka pryrody. Ty wże de-nebud' proczytaw pro nioho?

— Ni, — skazaw ja, a sam mirkuju: zaraz win meni use pojasnyť. Win duże dobre meni wse pojasnyť. Ta ot czy warto wiryty?

— Ce dywowyzna istorija, — skazaw Kornij, — i jakojuś miroju tragiczna. Rozumijesz, ci istoty mały by wyjawytysia rozumnymy. Za wsima zakonamy, jaki nam widomi, mały by. — Tut win rozwiw rukamy. — Ałe — ne wyjawyłysia. Skelet — dribnyczka, ja tobi potim fotografii pokažu. Straszno! Mynułocho stolittia naukowa grupa na Mahori widkryła cych psewdohomo. Dowho namahałysia wstupyty z nymy w kontakt, sposterihały jich u pryrodných umowach, doslidžuwały j pryjšły do wysnowku, szczo ce twaryny. Ce zwuczalo paradoksom, ałe fakt załyszawsia faktom: twaryny. Widpowidno, z nymy j obchodyłyś jak iz twarynamy: trymały u zwirynyci, pry neobchidnosti zabywały, anatomuwały, preparuwały, brały skelety i czerepy dla kolekcij. Jak-ne-jak sytuacija z toczky zoru nauky unikalna. Twaryna powynna buty ludynoju, ałe ludynoju ne je. I ot szcze czerez kilka rokiw na Mahori znachodiat' poroźnie misto. Nadpotuźna cywilizacija. Zowsim ne schoža ani na naszu zemnu, ani na waszu — nebaczena, ciłkom fantastycznoji faktury, ałe bezsumniwna. Ujawlajesz, jakyj ce buw żach? Z perszowidkrywaczziw odyn zbożewoliw, druhyj zastreływsia... I tilky szcze czerez dwadciať rokiw znajszy! Wyjawyłosia: tak, je na planeti rozum. Ałe zowsim neludskýj. Nastilky neschożyj ni na nas, ni na was, ni, skażimo, na leonidian, szczo nauka prosto ne mohła nawiť prypustyty možlywist' takoho fenomenu... Tak... Ce buła tragedija. — Win raptom jakoś zanut'huwaw i pizow iz zału, nemow zabuwszy pro mene, ta na porozi spynywsia i skazaw, dywłaczyś na skelet u kuti: — A zaraz je hipoteza, szczo ce oś — sztuczni istoty. Rozumijesz, mahoriany jich stworyły sami, zmodeluwały, czy szczo. Ałe dla czoho? My Ź tak i ne zmohły znajty z mahorianamy spilnoji mowy... — Tut win hlanuw na mene, lasnuw po płeczcu i skazaw: — Taki ot sprawy, chorobryj brate. A ty każesz — kosmozoologija...

Nawiť ne znaju, prawdu win meni rozpowiw czy wyhadaw use, szczo b ostatoczno meni mizky zamutyty, ałe tilky bażannia rozmachuwaty rukamy ta wykładyty meni pro wsilaki zahadky pryrody w nioho pisma cioho znykło. Piszły my z muzeju heť. Win mowczyť, ja teź, w duszi u mene jakyjś kurnyk neczyszczenyj, i takim czynom pryjšły my do nioho w kabinet. Win usiwsia u swoje krisło pered ekranamy, distaw iz powitria keły ch zi swojeju ulubłenoju szypuczkoju, poczaw tiahnuty czerez sołomynku, a sam dywyťsia nemow kriź mene. W kabinetu u nioho, krim cych ekraniw ta nenormalnoji kilkosti knyh, niczoho, wzahali-to, j nema. Nawiť stoła w nioho nema. Dosi ne možu zbahnuty, szczo win robyť, koły jomu jakyjś papireć treba, skażimo, pidpysaty. I nema u nioho w kabinetu ni kartyn, ni fotografij, ni prykras jakych-nebud'. A win Źe zamoźnyj czołowik, mih by sobi dozwołyty. Ja b na johu misci, jakszczo, skażimo, hotiwky brakuje, szkuru b otu smaragdowu zahaw, prysłuhu najniaw by, statuj usiudy porozstawlaw by, kyłymiw ponaczipluwaw by — znaj naszych... Szczoprawda, szczo z nioho wiźmesz — chołostiak. A moźe, jomu j za posadoju ne dozwołeno rozkoszuwaty. Szczo ja pro johu posadu znaju? Niczoho. Ałe czomuś win muzej u pidwali trymaje...

— Posłuchaj, Hagu, — każe win raptom, — a tobi Ź, napewno, nudno tut, ha?

Zachopyw win mene cym pytaniam znenačka. Chto johu znaje, jak tut treba widpowidaty. Ta j wzahali — zwidky ja znaju, nudno meni tut czy ni? Toskno — ce tak. Nezatyszno — tak. Miscia sobi ne znachodžu — tak. A nudno?.. Ot ludyni w okopi pid obstriłom — sumno? Jomu, chłopci ta diwczatka, nud'huwaty nikoły. I

meni tut nud'huwaty poky szczo nikoły.

— Aż nijak, — kažu. — Ja swoje stanowyszczce rozumiju.

— Nu i jak że ty joho rozumijesz?

— Ciłkowyto perebuwaju u waszomu rozporiadżenni.

Win usmichnuwsia.

— U mojemu rozporiadżenni... Dobrze, ne budemo pro ce. Ja, jak ty baczysz, ne možu prydilaty tobi weś swij czas. Ta ty, po-mojemu, cioho osobływo i ne prahnesz. Namahajeszšia trymatysia wid mene jaknajdali...

— Aż nijak, — zapereczuju ja wwczyływo. — Nikoły ne zabudu, szczo wy mij riatiwnyk.

— Riatiwnyk? Hm... Do poriatunku szcze daleko. A ot czy ne chcesz ty poznajomytysia z odnym ciekawym subjektom?

U mene serce tiochnuło.

— Jak nakažete, — kažu.

Win podumaw.

— Mabuť, nakažu, — skazaw win, pidijmajuczys. — Mabuť, ce bude koryсно.

I z cymy nezrozumilymy słowamy pidijszow do dalnioji stiny, szczoś tam zrobyw, i stina rozkryłasia. Ja hlanuw i pozadkuwaw. Szczo stiny w nych tut szczochwylyny widczyniajuťsia i zaczyniajuťsia — do cioho ja wże zwyk, i ce meni wże nabrydło. Ałe ż ja szczo dumaw? Dumaw, win mene z cym matematykom chce poznajomyty, a tam — zmijine mołoko! — stojit tam, chłopci ta diwczatka, takyj sobi dołdon na dwa z połowynoju metry zrostom, płeczyśka, ruczyśka, szyji katma, a morda zakryta nibyto zaborołom, takuju sobi hustoju matowoju reszitkoju, a z boki w hołowyszczca styrczał czy to fary, czy to wucha. Ja chesno skažu: jakby ne buw u mundyri, to daw by takoho drała. Chesno. Ja b i w mundyri drała daw, ałe nohy zanimiły. A tut cej dołdon na dodaczu szcze j promowlaje hustym basom:

— Prywit, Korniju.

— Prywit, Drambo, — każe jomu Kornij. — Wychod'.

Toj wychodyť. I znowu — czoho ja czekaw? Szczo wid joho krokiw uweś budynek zatrusyťsia. Czudowyśko ż, statuja! A win wyjszow, jak powitriam wypływ. Ni zwuku, ni szurhotu — szczojno stojaw u niszi, a teper stojit posered kimnaty j ci swoji wucha-fary na mene nawiw. Ja widczuwaju: za łopatkamy w mene stina, i widstupaty dali nikudy. A Kornij smijeťsia, wołociuha, ta każe:

— Ta ty ne bijsia, ne bijsia, Bijciwśkyj Kote! Ce ż robot! Maszyna!

Diakuju, dumaju. Połehszało meni wid toho, szczo ce maszyna, ajakże!

— Takych my teper bilsze ne robymo, — każe Kornij, pohładzujuczcy dołdona po liktiu i zdmuchujuczcy z nioho jakiś tam pyłynky. — A ot mij baťko z takymy chodyw i na Jajłu, i na Pandoru. Pamjatajesz Pandoru, Drambo?

— Ja vse pamjataju, Korniju, — basuje dołdon.

— Nu ot, poznajomteś, — każe Kornij. — Ce Hag, chłopeć iz pekła. Na Zemli nowaczok, niczoho tut ne znaje. Perechodysz u joho rozporiadżennia.

— Czekaju waszych nakaziw, Hagu, — basuje dołdon i niby na znak witannia pidnimaje szyroczennu swoju dołoni pid samisińku stelu.

Wzahali-to, vse skinczyłasia dobre. A hłybokoji noczi, koły budynek spaw, ja prokrawsia do toho samoho korydoru i pid matematycznymi formułamy napysaw:

«Chto ty, družē?»

ROZDIEŁ IV

Koły wony wyszły do zanedbanosci dorohy, sonce wże pidbyłoś wysoko nad stepom. Rosa wysochła, żorstka korotka trawa szurchotiła i pochrustuwała pid nohamy. Miriady konykiw siurczały dowkoła, hostryj hirkyj zapach pidnimawsia wid nagritoji zemli.

Doroħa buła dywna. Zowsim priama, wona wychodyła z-za kałamutno-synioho obriju, roztynała kruħ zemli nawpił i zachodyła znowu za kałamutno-synij nebokraj, tudy, de ciłodobowo, wdeń i wnoczi, szczoś duże dałeke ta wełyke newyrazno spałachuwało, merechtiło, ruchałosia, nadymałosia j opadało. Doroħa buła szyroka, wona matowo widswiczuwała na sonci, i połotno jiji niby leżało powerch stepu masywnoju, u kilka santymetriw zawtowszky, zaokruħlenoju po krajach smuhoju jakohoś szczilnoho, ałe ne twerdoho materiäłu. Hag stupyw na neji i, dywujuczyś iz nespodiwanoji pruźnosti, kilka raziw leheńko pidstrybnuw na miski. Ce, zwyczajno, ne buw beton, ałe ce ne buw i prohrytyj soncem asfalt. Szczoś na zrazok duże szczilnoji humy. Wid cijejji humy jszła prochołoda, a ne zaduszływyj żar rozpeczenoho pokryttia. I na powerchni dorohy ne buło pomitno nijakych slidiw, nawiť pyluky ne buło na nij. Hag nachyływsia i prowiw rukoju po hładeńkij, majże słyżkij powerchni. Podywywsia na dołoni. Dołonia załyszylaśia czystoju.

— Wona duże wsochłasia za ostanni wisimdesiat rokiw, — prohudiw Dramba. — Koły ja baczyw jiji wostannie, wona mała zawszyrsky bilsze dwadciaty metriw. I todi wona szcze ruchałasia.

Hag ziskoczyw na zemlu.

— Ruchałasia? Jak ruchałasia?

— Ce buła samoruchoma doroħa. Todi buło bahato takych dorih. Wony operizowały wsieu zemnu kulu, i tekły wony — z bokiw powilnisze, w centri duże szwydko.

— U was ne buło awtomobiliw? — zapytaw Hag.

— Buły. Ja ne možu wam skazaty, czomu ludy zachopyłysia stworenniam takych dorih. Ja maju tilky oposeredkowanu informaciju. Ce buło powjazano z oczyszczenniam seredowyszczza. Samoruchomi dorohy oczyszczaly. Wony zabyrały z atmosfery, z wody, iz zemli wse zajwe, wse szkidływe.

— A czomu wona zaraz ne ruchajeťsia? — zapytaw Hag. — Ty ne możesz jiji wwimknuty?

— Ni. Dorohamy kerowały zi speciälnych centriw. Najblyżczyj buw dosyť dałeko zwidsy. Ta, mabuť, cych centriw bilsze nemaje. Stały nepotribni. Ja baczu, wse duże zminyłosia. Ranisze na cij dorozii buły jurby ludej. Teper nikoho nema. Ranisze w ciomu nebi w kilka obrijiw iszły, iszły potokamy litalni aparaty. Teper u nebi poroźnio. Ranisze obabicz dorohy stojiła pszenycia u mij zrist. Teper ce step.

Hag słuchaw z napiwrozkritym rotom.

— Ranisze czerez moji receptory, — prodowżuwaw Dramba monotonnym hołosom, — po wsioomu diäpazonu szczošekundy prochodyły sotni radiöimpulsiw. Teper ja ne widczuwaju niczoho, krim atmosferynych rozriadiw. Spoczatku meni zdałosia nawiť, szczo ja zachworiw. Ałe teper ja znaju: ja takyj, jak i buw. Zminywsia

swit.

— Może, swit zachworiw? — zapytaw Hag żwawo.

— Ne rozumiju, — skazaw Dramba.

Hag widwernuwsia i zadywywsia tudy, de obrij spałachuwwaw i woruszywsia. «Did'ka łysoho, — pochmurowo podumaw win. — Ajakże, zachworiju' wony!»

— A tam szczo? — zapytaw win.

— Tam Antoniww, — widpowiww Dramba. — Ce misto. Wisimdesiat rokiww tomu johow ne buło wydno zwidsy. Ce buło silśkohospodarske misto.

— A zaraz?

— Ne znaju. Ja postijno wykłykaju informatorij, ałe meni nichto ne widpowidaje. Zminyływsia zasoby zwjazku, Hagu. Use zminyłosia.

Hag dywywsia na zahadkowe merechtinnia, i raptom iz-za obriju wynykło szczoś nejmowirno wełyke, schoże na kose wityrło nejmowirnych rozmiriww, majże take same sirow-błakytne, jak nebo, możywo — trochy tenisze, powilno ta wełyčno opysało duhu, niby hodynnikowa strilka po cyferblatu, i znowu znykło, rozczynność u tumannomu marewi. Hag perewiww podych.

— Baczyww? — zapytaw win poszepky.

— Baczyww, — skazaw Dramba pryhniczeno. — Ne znaju, szczo ce take. Ranisze takoho ne buło.

Hag merzłakuwato peresmyknuw płeczyma.

— Korysti wid tebe... — proburczaw win. — Harazd, piszły dodomu.

— Wy chotiły widwidaty raketodrom, — nahadaw Dramba.

— Pane! — rizko skazaw Hag.

— Ne rozumiju...

— Koły zwertajeszwsia do mene, bud' dobryj dodawaty «pane»!

— Zrozumilo, pane.

Jakijś czas wony jszły mowczky. Konyky suchymy bryzkamy rozlitalysia z-pid nih. Hag skosa pohladaw na bezszumnoho kołosa, jakij pławno pochytuwwawsia porucz iz nym. Win raptom pomityww, szczo dowkoła Dramby, zowsim jak neszczodawno dowkoła dorohy, trymajętsia swoja atmosfera — swiżosti ta prochołody. Taj zrobłenyj buw Dramba iz czohoś schożoho: takij samyj szczilno-prużnyj, i tak samo matowo widswiczuwały kysti johow ruk, szczo styrczały z rukawiww synioho kombinezona. I szcze Hag pomityww, szczo Dramba weś czas trymajętsia tak, szczo by buty miż nym ta soncem.

— Rozkaży-no meni szcze raz pro sebe, — nakazaw Hag.

Dramba powtoryww, szczo win — robot-androjid nomer takij-to z eksperymentalnoji seriji ekspedycyjnych robotiww, skonstrujowanyj todi-to (błyżko sta rokiww tomu — niczoho sobi didunio!), zadijanyj todi-to. Praciuwaw u takych-to ekspedycijach, na Jajli zaznaw serjoznoji awariji, buw czastkowo zrujnowanyj; rekonstrujowanyj ta modernizowanyj todi-to, ałe bilsze w ekspedycijach uczasti ne brow...

— Mynułocho razu ty kazaw, szczo pjať rokiww prostojaw u muzeji, — perebyww johow Hag.

— Szisť rokiww, pane. U Muzeji istoriji widkryttiw u Lubeku.

— Harazd, — proburczaw Hag. — A potim wisimdesiat rokiww ty styrczaw u cij niszi w Kornija...

— Simdesiat dewjať, pane.

— Dobre-dobre, niczoho mene wyprawlaty... — Hag pomowczaw. — Nudno, napewno, buło stojaty?

— Ja ne znaju, szczo take «nudno», pane.

— Nu, a szczo ty tam robyw?

— Stojaw, czekaw nakaziw, pane.

— Nakaziw... Ale zaraz ty chocz radyj, szczo tebe wypustyły?

— Ne rozumiju waszoho zapytannia, pane.

— Oce tak bowdur... Utim, ce nikoho ne cikawyt'. Ty meni kraszczce ot szczo skaży. Czym ty widrizniajeszsia wid ludej?

— Ja wsim widrizniajusia wid ludej, pane. Chimijeju, pryncypom systemy keruwannia ta kontrolu, pryznaczenniam.

— Nu i jake w tebe, u bowdura, pryznaczennia?

— Wykonuwaty wsi nakazy, jaki ja zdaten wykonaty.

— Che!.. A w ludej jake pryznaczennia?

— Ludy ne majuť pryznaczennia, pane.

— Dołdon ty, chłopcze! Seło. Szczo ty tiamysz u sprawźnich ludziach?

— Ne rozumiju zapytannia, pane.

— A ja tebe ni pro szczo i ne pytaju poky szczo.

Dramba promowczaw.

Wony krokuwały stepom, dedali bilsze widchylajuczyś wid priamoji dorohy do budynku, bo Hagowi stało raptom cikawo podywytyisia, szczo za sporuda styrczył na newelykomu pahorbi praworucz. Sonce buło wże wysoko, nad stepom tremtiło rozpeczene powitria, zaduszływyj hostryj zapach trawy ta zemli wse posyluwawsia.

— Otże, ty hotowyj wykonaty bud'-jakyj mij nakaz? — zapytaw Hag.

— Tak, pane. Jakszczo ce w mojih syłach.

— Nu, dobre... A jakszczo ja nakažu tobi odne, a... m-m-m... chto-nebud' szcze — zowsim protyłeźne? Todi szczo?

— Ne zrozumiw, chto widdaje inszyj nakaz.

— Nu... m-m-m... Ta wse odno chto.

— Ce ne wse odno, pane.

— Nu, naprykład, Kornij...

— Ja wykonaju nakaz Kornija, pane.

Dejakyj czas Hag mowczaw. «Ach ty ź, twariuka, — dumaw win. — Paskud' jaka».

— A czomu? — zapytaw win nareszti.

— Kornij starszyj, pane. Indeks sociälnoji znacuszczosti w nioho nabahato wyszczyj.

— Szczo szcze za indeks?

— Na niomu bilsze widpowidalnosti pered suspilstwom.

— A ty zwidky znajesz?

— Riweń informowanosti w nioho znaczo wyszczyj.

— Nu to j szczo?

— Czym wyszczyj riweń informowanosti, tym wyszczyj riweń widpowidalnosti.

«Wdatno, — podumaw Hag. — Ne pryskipajeszsia. Wse prawylno. Ja tut jak

dytia małe. Nu, my szcze pobaczymo...»

— Tak, Kornij — wydatna ludyna, — skazaw win. — Meni do nioho, zwyczajno, daleko. Win use baczył, use znaje. Ot my zaraz idemo z toboju, bałakajemo, a win, łyboń, koźne nasze słowo czuje. Jak szczo ne tak, win nam daś'...

Dramba mowczaw. Bis johu znaje, szczo widbuwałosia u johu wuchastij maki-tri. Mordy, można skazaty, nema, oczej nema — niczoho ne zrozumity. I hołos post-ijno odnakowij...

— Prawylno ja kažu?

— Ni, pane.

— Jak tak — ni? Po-twojemu, Kornij może czohoś ne znaty?

— Tak, pane. Win stawył zapytannia.

— Zaraz, czy szczo?

— Ni, pane. Zaraz ja ne maju z nym zwjazku.

— Szczo ź win, po-twojemu, ne czuje, szczo ty zaraz howorysz? Czy szczo ja tobi kažu? Ta win, jakszczo chcesz znaty, nawił naszi dumky czuje! Ne te szczo rozmowy...

— Zrozumiw was, pane.

Hag podywywsia na Drambu z nenawystiu.

— Szczo ty zrozumiw, rozdowbajło?

— Zrozumiw, szczo Kornij maje u swojemu rozporiadżenni aparaturu dla spryj-niattia dumok.

— Chto tobi skazaw?

— Wy, pane.

Hag zupynywsia i splunuw spereserdia. Dramba też widrazu spynywsia. Ech, zajichaty b jomu pomiż wucha, ałe ź ne distanesz. Ce ź treba, jakyj bowdur! Czy prykydajęsia? Spokijnisze, Kote, spokijnisze! Chołodnokrowniś i wytrymka.

— A do mene ty cioho ne znaw, czy szczo?

— Ni, pane. Ja niczoho ne znaw pro isnuwannia takoji aparatury.

— To ty szczo ź, dykobraze, chcesz skazaty, szczo taka węzyka ludyna, jak Kornij, ne baczył nas zaraz i ne czuje?

— Proszu utocznyty: aparatura dla spryjniattia dumok isnuje?

— Zwidky ja znaju? Ta j ne treba aparatury! Ty ź umijesz peredawaty zobra-żennia, zwuk...

— Tak, pane.

— Peredajesz?

— Ni, pane.

— Czomu?

— Ne maju nakazu, pane.

— Che... Nakazu ne majesz, — proburczaw Hag. — Nu, czoho staw? Piszły! Jakyjs czas wony jszły mowczky. Potim Hag skazaw:

— Słuchaj, ty! Chto takyj Kornij?

— Ne rozumiju pytania, pane.

— Nu... jaka w nioho posada? Czym win zajmajęsia?

— Ne znaju, pane.

Hag znowu spynywsia.

- Tobto jak ce ne znajesz?
- Ne maju informaciji.
- Taż win twij własnyk! Ty ne znajesz, chto twij własnyk?
- Znaju.
- Chto?
- Kornij.

Hag zciipyw zuby.

— Dywno jakoś u tebe wychodył, Drambo, družo, — skazaw win skradływo. — Kornij — twij gospodar, ty wisimdesiat rokiw u johu domi i niczoho pro nioho ne znajesz?

— Ne tak, pane. Mij perszyj gospodar — Jan, bałko Kornija. Jan peredaw mene Korniju. Ce buło trydciał rokiw tomu, koły Jan widijszow wid spraw, a Kornij zwiw budynok na misci Janowoho taboru. Widtodi Kornij — mij własnyk, ałe ja z nym nikoły ne praciuwaw i tomu ne znaju, czym win zajmajełsia.

— Uhu... — promowyw Hag i ruszyw dali. — Znaczył, ty pro nioho wzahali niczoho ne znajesz?

— Ce ne tak. Ja znaju pro nioho duże bahato.

— Rozpowidaj, — poczaw wymahaty Hag.

— Kornij Janowycz. Zrist — sto dewjanosto dwa santymetry, waha za nepriamymy danymy — błyżko dewjanosto kilogramiw, wik za nepriamymy danymy — błyżko szistdesiaty rokiw, indeks sociälnoji znacuszczosti za nepriamymy danymy — błyżko nula dewjaty...

— Zaczekaj, — oszełeszeno skazaw Hag. — Zatknyłsia na chwyłynku. Ty pro diło howory, szczo ty meni bubonysz!

— Ne zrozumiw nakazu, pane, — nehajno ozwawsia Drama.

— N-nu... naprykład, odrużenyj czy ni, jaka oswita... dity... Zrozumiw?

— Widomostej pro Kornijewu družynu ne maju. Pro oswitu — też. — Robot zrobyw pauzu. — Maju informaciju pro syna: Andrij, błyżko dwadciaty pjaty rokiw.

— Pro družynu niczoho ne znajesz, a pro syna, wychodył, znajesz?

— Tak, pane. Odynadciał rokiw tomu otrymaw nakaz perejty w rozporiadżenia pidlitka, za nepriamymy danymy wikom czotyrynadciaty rokiw, jakoho Kornij nazywaw «synom» ta «Andrijem». Perebuwaw u johu rozporiadżenni czotyry hodyny.

— A potim?

— Ne zrozumiw zapytannia, pane.

— Potim ty johu baczyw koły-nebud'?

— Ni, pane.

— Zrozumi-i-ło, — zadumływo promowyw Hag. — Nu i czym wy z nym zajmalyłsia ci czotyry hodyny?

— My rozmowlały. Andrij rozpytuwaw mene pro Kornija.

Hag spitknuwsia.

— Szczo ty jomu rozpowiw?

— Use, szczo znaw: zrist, wahu. Potim win mene urwaw. Poczaw wymahaty, szczob ja rozpowiw jomu pro robotu Jana na inszych planetach.

Oce tak. Otże, taki sprawy. Nu, ta ce nas ne stosujełsia. Ałe jakyj bowdur! Uže

pro dim joho i zapytuwaty nema czoho, zrozumio, szczo niczoho ne znaje. Wsi plany moji zrujnuwaw, wołociuha... Dla czoho z vse-taky Kornij meni joho pidsunuw? Newże ja pomyłajuś? Ot dyjawoł, jak że meni joho perewiryty? Meni z i kroku ne można bude stupyty, jakszczo ja joho ne perewiriu!

— Nahaduju, — podaw hołos Dramba, — szczo wy zbyrałysia jty dodomu.

— Nu, zbyrawsia. A w czomu sprawa?

— My dedali bilsze widchylajemoś wid optymalnoho kursu, pane.

— Tebe ne spytały, — skazaw Hag. — Ja choczcu podywytytsia, szczo ce tam za sztuka na pahorbi...

— Ce obelisk, pane. Pamjatnyk nad bratśkoju mohyłoju.

— Komu? — iz żwawistiu zapytaw Hag.

— Herojam ostannioji wijny. Sto rokiw tomu archeology wyjawyły w ciomu pahorbi bratśku mohyłu.

Podywymosia, podumaw Hag i dodaw chodu. Zuchwała i nawiť straszna ricz spała jomu na dumku. Ryzykowano, podumaw win. Och, widirwuť meni makitru! A za szczo? Zwidky meni znaty, szczo do czoho? Ja tut ludyna nowa, niczoho cioho ne rozumiju i ne znaju... Ta j ne wyjde, mabuť, niczoho. Ta jakszczo wyjde... Jakszczo wyjde — todi garantija. Harazd, sprobujemo.

Pahorb buw newysokyj, metriw dwadciať — dwadciať pjať, i szcze na stilky z wysocziła nad nym hranitna płyta, widpolirowana do błysku z odnoho boku i hrubo stesana z usich inszych. Na polirowanij powerchni wyrizano buło napys — starowynnymy literamy, jakych Hag ne znaw. Hag obijszow obelisk i powernuwsia u tiń. Siw.

— Riadowyj Dramba! — skazaw win nehołosno.

Robot powernuw do nioho wuchastu hołowu.

— Koły ja kažu «riadowyj Dramba», — tak samo tycho promowyw Hag, — treba widpowidaty: «Słuchaju, pane kaprałe».

— Zrozumiw, pane.

— Ne zrozumiw, a tak toczno, i ne pane, a pane kaprałe! — zakryczaw Hag i zirwawsia na nohy. — Pane kaprałe, zrozumio? Selanśke koryto!

Hag pidijszow do nioho wprytuł, uziawsia w boky i znyzu whoru wtupywsia u nepronyknu matowu resztku.

— Ja z tebe zroblu sołdata, druże, — promowyw win łahidno-złowisnym hołosom. — Jak stojisz, wołociuho? Strun-ko!

— Ne zrozumiw, pane kaprałe, — monotonno prohudiw Dramba.

— Za komandoju «strunko» treba zimknuty pjaty i rozwernuty nosky, wypnuty hrudy czymdali wpered, prytyснуwszy dołoni do stehon i wypnuwszy likti... Oś tak. Nepohano... Riadowyj Dramba, wilno! Za komandoju «wilno» potribno widstawyty nohu i zakłasty ruku za spynu. Tak. Wucha meni twoji ne podobajuťsia. Wucha możesz opustyty?

— Ne zrozumiw, pane kaprałe.

— Oś ci sztuki swoji, jaki styrczať, możesz opustyty za komandoju «wilno»?

— Tak, pane kaprałe. Možu. Ałe budu hirsze baczyty.

— Niczoho, poterpysz... Anu, dawaj sprobujemo... Riadowyj Dramba, strunko! Wilno! Strunko! Wilno!..

Hag powernuwsia w tiń obeliska i siw. Niczoho skazaty, takych sołdatiw cho-
cza by wzwod. Na lotu schopluje. Win ujawyw sobi wzwod takych ot dramb na po-
zycji bila toho silcia. Obłyżaw suchi huby. Tak, takoho dyjawała, napewno, i rake-
toju ne probjesz. Ja tilky ot czoho ne rozumiju: dumaje cej dołdon czy ni?

— Riadowyj Dramba! — harknuw win.

— Słuchaju, pane kaprałe.

— Pro szczo dumajesz, riadowyj Dramba?

— Czekaju nakaziw, pane kaprałe.

— Mołodeć! Wilno!

Hag wyter palciamy krapelky potu, szczo wystupyły na werchnij hubi, ta ska-
zaw:

— Widnyni ty je sołdatom joho wysokosti hercoga Ałajśkoho. Ja — twij ko-
mandyr. Usi moji nakazy dla tebe zakon. Nijakych rozdumiw, nijakych zapytań, ni-
jakoji bałakanyny! Ty zobowjazanyj zachopłeno dumaty pro tu chwyłynu, koły na-
stane szczasływa mył skłasty hołowu w imja sławy joho wysokosti...

Łoburiaka, mabuł, połowyny ne rozumije, nu ta j dobre. Ważyłwo wtowkma-
czyty w joho makitru osnowy. Durisť iz nioho wybyty. A rozumije win tam czy ne
rozumije — sprawa desiata.

— Use, czoho tebe nawczały ranisze, zabud'. Ja twij uczytel! Ja twij bałko i
twoja maty. Tilky moji nakazy majuť wykonuwatyś, tilky moji słowa možuť buty dla
tebe nakazom. Use, pro szczo ja howoriu z toboju, wse, szczo ja tobi nakazuju, je
wijśkowoju tajemnyceju. Szczo take tajemnycia — znajesz?

— Ni, pane kaprałe.

— Hm... Tajemnycia — ce te, pro szczo majemo znaty tilky ja i ty. I joho wyso-
kist', jasna ricz.

Trochy ja pereborszczyw, podumaw win. Rano. Seło ż hłuče. Nu harazd, dali
wydno bude. Treba joho zaraz pohaniaty. Nechaj z nioho sim potiw zijde, z woło-
ciuhy.

— Str-runko! — skomanduwaw win. — Riadowyj Dramba, trydcať kił nawkoło
pahorba — bihom rusz!

I riadowyj Dramba pobih. Bih win ľehko i jakoś dywno, ne za statutom ta j uza-
hali ne po-ľudśky — ne bih nawiť, a ľetiw wełyczeznymy strybkamy, nadowho za-
wysajuczy w powitri, i pry ciomu, jak i ranisze, trymaw dołoni prytysnutymy do ste-
hon. Hag, napiwrozkrzywszy rota, steżyw za nym. Otakoji! Ce buło schoże na son.
Ciłkom bezszumnyj napiwbih-napiwlit, ni tupotu, ni chrypkoho dychannia, i ne
spitkneťsia ż ni razu, a tam že horbky, kaminnia, nory... nawiť postaw jomu na ho-
łowu kazanok z wodoju — ne rozchlupaje żodnoji krapli! Jakyj sołdat! Ni, chłopci
ta diwczatka, jakyj sołdat!

— Szwydsze! — harknuw win. — Woruszyś, nemicz targaniacza.

Dramba zminy w alur. Hag zamorhaw: u Dramby znykły nohy.

Zamiś nih pid ciłkom wertykalnym tułubom wydno buło teper tilky tumanne
merechtinnia, jak u propelera na wysokych obertach. Zemla ne wytrymuwała, za
wełetom potiahłasia, temnijuczy ta zahłyblujuczyś na oczach, wryta borozna, ta
zjawywsia zwuk — szełestkyj swyst rozitnutoho powitria ta dribnyj szurchit osida-
juczoji zemli. Hag ľedwe wstyhaw powertaty hołowu. I raptom use skinczyłosia.

Dramba znou stojaw pered nym po stijci «strunko» — neruchomyj, wełyczecznyj, i dychaw prochołodoju. Niby i ne bih zowsim.

Ta-ak, podumaw Hag. Iz takoho zżenez pit, ajakże... Ałe do tiamy ja joho pry-wiw czy ni? Harazd, ryzyknemo. Win hlanuw na obelisk. Ohydno ce, oś szczo. Soł-daty ź leżať... Heroji. Za szczo wony tam wojuwały, z kym wojuwały — cioho ja do puttia ne zrozumiw, ałe jak wony wojuwały — ja baczyw. Daj, Boże, nam usim tak wojuwały w nasz ostannij czas. Och, ne darma Kornij pokazaw meni ci filmy. Och, ne darma... W duszi u Haga woruchnuwsia zabobonnyj żach. Newże cej łukawyj Kornij szcze todi peredbaczyw taku-ot moju chwyłynu? Ta ni, durnyci, niczoho win ne mih peredbaczyty, bo ne Hospod' win Boh use-taky... Prosto chotiw toneńko meni natiaknuty, z czyjimy naszczadkamy ja maju sprawu... A wony tut leżať. Skilky wikiw uže wony tut leżať, i nichto jich ne trywożyw. Buły b wony żywymy — ne dopustyły by, szuhonuły by mene zwidsy... Nu harazd, a jakby ce buły szczurojidy? Ni, mabuť, odnakowo hydko... I potim, szczo za durnia: szczurojidy — bojahuzy, smerdiuczky. A to ź sołdaty buły, ja ź na własnici baczyw! Ťchu, bodaj tebe, nawiť nudyť... A jakby tut Gepard stojaw porucz? Dopowiw by ja jomu pro swoje riszennia — szczo b win meni skazaw? Ne znaju. Znaju tilky, szczo joho takož zanudyło b. Tut kožnoho zanudyło b, jakszczo win, zwyczajno, ludyna, a ne miszok hnoju. Ta j chiba mało wid czoho sołdata nudyť? Kyszky z szose ziskriabuwały — teź nudyło... Ni, Kote, kyszky — ce insza ricz. A tut — symwoł! Czesť!

Win hlanuw na Drambu. Dramba stojaw po stijci «strunko», bajduże powodia-czy oczyma-wuchamy. A szczo ź meni załyszajeťsia? Dumka ź prawylna! Hydeńka — ne zapereczuju. Słyźka. Komuś inszomu ta w inszyj czas ja b za taku dumku sam po pyci daw by. A meni podityś nikudy. Meni taka nahoda, może, nikoły bilsze ne wypade. Widrazu wse perewiriu. I cioho durnia perewiriu, i spostereżennia swoji... Tut w tomu i wsia sprawa, szczo hydko. Tut by nichto ne wtrymawsia, widrazu za ruku mene wchopyw by, jakby mih. Harazd, hodi słynity. Ja ce ne zadla własnoho zadowołennia zadumaw. Ja ne parazit jakyj-nebud'. Ja — sołdat i robłu swoju soł-datśku sprawu jak umiju. Prostiť meni, chorobri brattia. Jakszczo możete.

— Riadowyj Dramba! — promowyw win trentiaczym hołosom.

— Słuchaju, pane kaprałe.

— Nakaz! Zwałyty cej kamiń! Wykonuj!

Win widskoczyw ubik, ne widczuwajuczy pid soboju nih. Jak by tut buw okop, win strybnuw by w okop.

— Ruchom! — zawereszczaw win, zrywajuczy hołos.

Koły win rozmrużywsia, Dramba wże stojaw, nachyływszy, pered obeliskom. Wełyczezni ruki-łopaty kowznuły po hranitu j zanuryłysia u peresochłu zemlu. Gi-gantśki płeczzi zaworuszyłysia. Ce trywało sekundu. Robot zawmer, i Hag raptom iz żachom pomityw, szczo joho mohutni nohy nemowby zapływajuť, skoroczujusja na oczach, peretworiujuczyś na korotki, towsti, rozplusczeni wnyzu tumby. A po-tim pahorb zdryhnuwsia. Poczuwusja pronyzływyj skryp, i obelisk łed' pomitno po-chyływsia. I todi Hag ne wytrymaw.

— Stij! — zarepetuwaw win. — Widstawyty!

Win kryczaw szcze szczoś, uže ne czujuczy samoho sebe, łajuczyś rosijśkoju ta ałajśkoju, nijakoji potreby ne buło u ciomu krykowi, i win uže ce rozumiw i wse ź

kryczaw, a Dramba stojaw pered nym po stijci «strunko», monotonno powtoriuju-
czy: «Słuchaju, pane kaprałe, słuchaju, pane kaprałe...»

Potim win opamjatawsia. Derło w horlanci, wse tiło boliło. Spotykaçuczyś, win
obijszow obelisk dowkoła, torkajuczyś do hranitu tremtiaczymy palciamy. Wse
buło jak ranisze, tilky pry osnowi, pid nezrozumilým napysom, ziajały dwi hłyboki
diry, i win poczaw hariaczkowo zabywaty w nych zemlu pidboramy.

ROZDIEŁ V

Wsiu nicz ja ne mih zasnuty. Krutywsia, wertiwisia, kuryw, u sad wysowuwawisia, szczoby prochołodytysia. Nerwy, wydno, rozhulałysia pisle wsioho. Dramba styczaw u kuti j switywsia w temriawi. Kineć kincem ja joho wyhnaw — prosto tak, szczoby luť zirwaty. Do hołowy lizły wsilaki nisenitnyci, kartynky wsilaki, szczo ne stosuwałysia do sprawy. A tut szcze ce liżko pidle — ja wże zasik, szczo wono postijno norowyť peretworytysia na take sobi mjake łoże, na jakych tut usi, napewno, splať, do toho ź, padluka, zamiriajeťsia mene zakołysuwaty. Jak nemowla.

Wzahali-to ne w tomu bida, szczo ja zasnuty ne mih, — ja po try doby možu ne spaty, i niczoho meni ne robyťsia. A hołowne, szczo ja dumaty ne mih po-ludśky. Niczoho ne tiamyw. Domihsia ja wczora swoho czy ne domihsia? Možu ja Drambi teper dowiriaty czy ni? Ne znaju. Steżyť za mnoju Kornij czy ni? Znowu-taky ne znaju. Wczora pisle weczery zazyrnaw ja do nioho w kabinet. Sydyť win pered swojimy ekranamy, na kożnomu ekrani — po pyci, a to j po dwi, a win z usima cymy pykamy rozmowlaje. Mene jak nożem sztryknuły. Ujawyw ja sobi, jak skażeniju tam na pahorbi, isteryku zakoczuju, a win sydyť sobi tut u prochołodi, dywyťsia na wse ce czerez ekran i chychocze. I szcze, może, Drambi radyruje: dawaj, mowlaw, dozwołaju... Ni, pro sebe ja toczno znaju, szczo ja b tak ne mih. Szczob na mojih oczach oskwerniały swiatyniu moho narodu, a ja pry ciomu chychykaw by ta na ekrancyk dywywsia — ni, w mene b tak ne wyjszło. Ja wam ne szczurojid.

Ale ź i Kornij niby ne szczurojid! Ja na wsiakych szczurojidiw nadywywsia, i na naszych, ałajśkich, i na imperśkich, a takoho baczyty ne dowodyłoś. Ta z inszoho boku, szczo ja pro nioho znaju? Mjako stełe, smaczno hoduje... a bilsze j niczoho. A jakszczo w nioho take zawdannia, skazano jomu: bud'-jakoju, mowlaw, cinoju... Ne znaju, ne znaju. Nedawno, koły ja powernuwsia, win mene spoczatku zustriw jak zawždy, potim prydywywsia, nastorożywsia j poczaw rozpytuwaty, szczo ta jak. Baľko ridnyj, ta j hodi. Ja jomu znowu nabrechaw, szczo makitra bołyť. Wid stepowych zapachiw. Ta win, po-mojemu, meni ne powiryw. Ne wyjawyw cioho, zwisno, ale ne powiryw. A ja ciľyj weczir za nym steżyw: bude win Drambu dopytuwaty czy ni. Ni, ne dopytuwaw. Nawit' ne hlanuw na nioho... Och, chłopci ta diwczatka, bi-dołaszna moja hołowa! Chocz lahaj na spynku, i čaj nese, kudy nese.

Tak promarudywsia ja aż do switanku. Lahaw, zrywawsia, kruźlaw po kimnati, znowu lahaw, u wikno wytykawsia, makitru w sad zwiszuwaw, i kineć kincem mene, wydno, zmoryło — zadrinaw ja, pokławszy wucho na pidwikonnia. Prokynuwsia weś u potu i widrazu poczuw te same chrypke niawkannia — mrrriau-mrrriau-mrrriau, — nemow samoho dyjawoła angeły nebesni duszať holirucz u pekli, i meni w oblyczczia wijnuło z sadu hariaczym, nemow szypuczym witrom. Ja szcze oczej jak slid ne rozpluszczyw, a wże sydžu na pidłozu, rukoju namacuju awtomat i wyzryaju powerch pidwikonnia, jak powerch brustwera. I cioho razu ja wse pobaczyw, jak ce w nych robyťsia, wid samoho poczatku j do samoho kincia.

Nad mojeju kruhłozu halawynoju, praworucz wid basejnu, zahoriłaś u sutinkach jaskrawa ciatka, i potekło wid neji wnyz ta w storony niby ridke switło, szcze prozore, szcze kuszci kriź nioho wydno, a wono wse tecze, tecze i oś uże zapownyło

welyczecznyj takyj konus na zrazok chimiczojji banky u czotyry metry zawwyszky, zapownyło j widrazu poczało twerdnuty, zastyhaty, t'mianity, i ot uże stojiť na halawi jichnij zorelit klasu «prywyd», jakym ja joho wpersze pobaczyw. I tysza. Perwi-sna. Nawit' ptachy zamowkły. Nad halawynoju — switankowe siro-błakytne nebo, nawkoło halawyny — czorni kuszczy ta derewa, a posered halawyny — ce sriblaste czudowyśko, i nijak ja ne možu wtoropaty, czy to wono istota, czy to wono szczoś neżywe.

Potim szczoś słabko trisnuło, rozkryłaś u niomu czorna paszcza, dzeńknuło, zasyczało, i wybrałasiasia zwidty ludyna. Tobto ce ja spoczatku podumaw, szczo ludyna: wono mało ruky, nohy. Hołowu. Use wono buło jakeś czornuwate, czy szczo... czy zakoptyło joho, czy wono obhorilo... i wse buło obwieszane zbrojeju. Ja takoji zbroji, chłopci ta diwczatka, nikoły ne baczyw, ałe z perszoho pohladu zrozumiw, szczo ce same zbroja. Wona zwysała u prybulcia z oboch płeczej ta z pojasa i briażkała ta dzeńkała na kożnomu kroczi. Po bokach win ne dywywsia, a ruszyw prosto do schodiw, jak do własnoho domu, i jszow jakoś dywno, ałe ja ne widrazu zrozumiw, u czomu sprawa, bo oczej ne mih widirwaty wid joho oblyczczia. Wono w nioho teź buło czornuwate, obhorile, błyszczalo i widswiczuwalo, i raptom win pidniaw obydwu ruky ta poczaw joho z sebe zdyraty, jak masku, — ta ce, mabuť, i buła maska, bo win za dwi sekundy wporawsia z neju i z rozmachu poźburyw jiji na zemlu. I tut mene projniało potom udruhe, bo pid cym czornym, obhorilym, łypkym ta łakowanym u nioho wyjawyłosia druhe oblyczczia, wże ne ludśke — bile, jak kamiń, beznose, bezhube, a oczzi — jak bludcia i switiaťsia. Ja na ce oblyczczia tilky hlanuw i widrazu zrozumiw: ne možu. Poczaw dywytysia jomu na nohy — szcze hirsze. Bo ź u nioho czomu taka dywna choda buła? Win po cij hustij trawi, po twerdij zemli jszow, jak my z wamy jszły b sypuczymy piskamy czy, skażimo, triasowynoju — szczokroku prowaluwawsia po kistoczky, a to j hłybsze. Ne trymała joho zemla, podawałasiasia...

Bila schodiw win pryzupynywsia na sekundu j razem strusyw iz sebe wsiu swoju amuniciju. Zabriażczala wona, zagrymiła, a win uwijszow u dweri — i znowu tysza. I poroźnio. Jak u marenni. I zorelota wże nema, tak niby j ne buło nikoły. Tilky czorni diry wid halawyny do domu ta kupa nebaczenoji zbroji bila schodiw. Use.

Duże meni zachotilosia proterty oczzi, wszyczypnuty sebe za stehno j take insze, ałe ja cioho robyty ne staw. Bo ź ja Bijciwśkyj Kit, chłopci ta diwczatka. Ja wid sebe wsiu ciu manu widmiw. Ne wpersze. Ja tilky hołowne załyszzyw: zbroju! Wpersze ja tut pobaczyw zbroju. Ja nawit' odiahatysia ne staw — jak buw, w odnych trusach, hajnuw czerez pidwikonna z druhoho powerchu.

Rosa buła riasna, nohy moji wmyť stały mokri wyszcze kolin, i projniała mene ostuda — czy to wid cijej wołkosti, czy to, znowu ź taky, wid nerwiw. Bila schodiw ja prysiw nawpoczypky i prysłuchawsia. Tycho, po-normalnomu tycho, po-wraniszniomu. Ptaszky zawowtużyłosia, cwirkun jakyjś siurczaw. Meni do cioho diła ne buło, ja hołosy czekaw poczuty. Ni, ne czutno hołosiw. Adže w ciomu domi zawždy tak: ne maje buty hołosiw — hałasujuť, burmoczuť, perełajujuťsia, pryczomu chto — newidomo, bo Kornija wdoma nema, wołoczyťsia deś, did'ka potiszaje. A ot koły, jak zaraz, powynni ludy — czy nawit' nechaj ne zowsim ludy, — ałe powynni ź wony witatysia, odyń odnoho po spynach laskaty, hukaty szczoś witalne! Ni, tut u nych

bude tysza. Mohyła. Nu harazd.

I ot sydżu ja nawpoczypky i dywluś na ci sztuky, jaki pered i mnoju łożať, nawiť na wyhlad ważełezni, hładki, masłanysti, nadijni. Nikoły ja takych ne baczyw ani na malunkach, ani w kino. Wełykoji, pewno, wbywczoji syły aparaty, ta ot bida, nezrozumio, z jakoho boku do nych pidstupytyisia, za jake misce jich braty i na szczo w nych natyskaty. I nawiť dotorkatysia do nych jakoś bojazko: toho j dywysia — hachne, kistok ne pozbyrajesz.

Słowom, ja rozhubywsia, i ce buło pohano, bo nasprawdi meni slid buło zrazu wchopyty szczo-nebud' i rwaty kihti. Nu, Hagu, dawaj! Szwydsze! Oś ciu koroteńku: stwoł je, zamiť duła, szczoprawda, skelce jakeś, zate j rukojatka niby je, dwa płaskych mahazyny z boki w stwoła styrczať... Wse. Ne maju bilsze czasu. Potim rozberuś. Protiahnuw ja ruku i oberežno wziawsia za rukojatku. I tut stałasia zi mnoju dywna ricz.

Uziawsia ja, znaczyť, za rukojatku. Rubczasta taka, tepła. Palci zimknuw. Tiahnu na sebe. Oberežno, szczob ne biaznuło. Wahu nawiť widczuw. A w kułaci — niczoho. Sydżu, jak pjanyj, dywluś na poroźnij kułak, a maszynka cia jak łożała na schodynci, tak i łożyť. Ja zopału chwať jiji wpoperek — i znow pid palciamy metał, twerde, waźke. Rwonuw na sebe — znowu niczoho.

I zachotiłosia meni tut zakryczaty na weś hołos. Łedwe strymawsia. Hlanuw na dołoni — dołonia w mastyli. Wyter jiji ob trawu, pidwiwsia. Rozczaruwannia, zwyczajno, straszne. Wse w nych wrachowano, wse rozrachowano, zawbaczeno, w hadiw. Perestupyw ja czerez ciu kupu neprydatnoho dla mene zaliza i piszow u dim. Baczu: w choli, u kuti, stowbyczyť Drama. Zaworuszyw swojimy wuchamy, wtupywsia, a meni na nioho j dywytyś buło hydko. I wże chotiw ja pidniatysia do sebe, jak raptom podumaw, a szczo, jak... Kineć kincem, chiba ne odnakowo, czyji ruki trymatymuť maszynku, moji czy cioho dołdona?

— Riadowyj Drama, — skazaw ja nehołosno.

— Słuchaju, pane kaprałe, — widhuknuwsia win, jak i nałżyť.

— Anu chody za mnoju.

Wyjšły my znow na schody. Zbroja łożyť, nikudy ne podiłaś.

— Podaj meni oś ciu, krajniu, — kažu. — Tilky oberežno.

— Ne zrozumiw, pane kaprałe, — hude cej bowdur.

— Czoho ty ne zrozumiw?

— Ne zrozumiw, szczo same nakazano podaty.

Prowałyś ty! Meni-to zwidky znaty, jak ce nazywajeťsia?

— Jak nazywajuťsia ci predmety? — zapytuju.

Drama zapraciuwaw wuchamy i raportuje:

— Trawa, pane kaprałe. Schody...

— A na schodach? — zapytuju ja i widczuwaju, szczo mene moroz po szkiri poczynaje prodyraty.

— Na schodach pył, pane kaprałe.

— A szcze?

Wpersze Drama zahajawsia z widpowiddiu. Dowho mowczaw. U nioho, wydno, takōż szesternia za szesterniu zajsza, jak i w mene.

— Takoż na schodach prysutni: pan kaprał, riadowyj Dramba, czotyry mura-
chy... — Win znouu zahajawsia. — A takōż usilaki mikroorganizmy.

Win jich ne baczyw! Rozumijete? Ne baczyw! Mikroorganizmy win baczyw, a
zaliziaky ci metrowoji dowżyny baczyty jomu ne hodyłosia. Jomu jich baczyty ne
hodyłosia, a meni — braty. Wse, wse peredbaczyły! I tut ja wid dosady, ne podu-
mawszy, machnuw bosuju nohoju po najbilszij zaliziaci, szczo na schodach waląła-
sia. Zawyw ja, pałeć widbyw zowsim, nihoť złamaw. A zaliziaka jak leżała, tak i ły-
szylaśia leżaty. Wse. Ce wże buło ostannioju krapłēju. Zaszkuťylhaw ja do sebe, zu-
bamy skrehocz, mało ne płacz, kułaky stysnuw. Pryjszow, powaływsia na liżko, i
ochopyw mene takyj widczaj, jakoho ne widczuwaw ja aż wid toho dnia, koły pryj-
szow u zwilnennia dodomu j pobaczyw, szczo ne te szczo chaty mojeji — wsioho
kwartału nema, odna obhorila cehła hromadyťsia i duszyť harom. Zdałoś meni w ci
czorni chwyłyny, szczo ni do czoho ja ne zdalnyj, niczoho ja ne možu tut zrobyty, w
ciomu sytomu i łukawomu switi, de kožen mij krok rozrachowano i peredbaczeno
na sto rokiw napered. I ciłkom może buty, szczo koźnu moju diju, kotru ja szcze
tilky zbyrajusia zdijсныty, wony wże znajuť, jak prypynyty czy obernuty sobi na ko-
ryst'.

I szczob rozihnaty morok, ja poczaw pryhaduwaty najswitlisze, najszczęśliwi-
sze, szczo buło w mojemu żytti, i zhadaw toj moroznyj jasnyj deń, stowpy dymu, jaki
zdijmałysia w zelene nebo, i trisk połumja, szczo pożyrało rujiny, siryj wid sazi snih
na płoszczi, zakociubli trupy, poniweczenyj raketomet u wełyczezniw woronci... a
hercog ide wzdowż naszoji szerengy, my szcze ne wstyhły ochołonuty, oczi szcze
załywaje pit, duło awtomata obpikaje palci, a win ide, waźko spyrajucyś na ruku
adjutanta, i snih rypyt pid johu mjakymy czerwonymy czobitkami, i koźnomu z nas
zazyraje u wiczi i tycho howoryť słowa podiakyy ta schwałennia. A potim win zupy-
nywsia. Prosto pered i mnoju. I Gepard, jakoho ja ne baczyw, — ja nikoho ne ba-
czyw, krim hercoga, — nazwaw moje imja, i hercog pokław meni ruku na pęcze i
jakyś czas dywywsia meni priamo u wiczi, i obłyczczia u nioho buło żowte wid
utomy, posiczeno hłybokymy zmorszakamy, a zowsim ne hładeńke, jak na portre-
tach, powiky czerwoni ta zapałeni, i powilno ruchałasia waźka, pohano wyhołena
szczęłepa. I wse szcze trymajucy swoju prawu ruku w mene na pęczi, win pidniaw
liwu i kłacnuw palciamy, i adjutant kwapływo wkław u ci palci czornyj kubyk, a ja
wse szcze ne wiryw swojemu szczęstiu, ne mih powiryty, ałe hercog promowyw
nyźkym chrypkym hołosom: «Roztuły paszczu, Koszenia...» — i ja zamrużywsia i
roztuływ rota z usijeji syły, widczuw na jazyci szkarubke j suche i poczaw żuwaty.
Wołosia meni stało storcz pid szołomom, z oczej pokotyłysia slozy. Ce buw osoby-
styj żuwalnyj tiutiun johu wysokosti, napołowynu z wapnom ta suszenoju hirczy-
ceju, a hercog pleskaw mene po pęczu j kazaw rozczułeno: «O ci szmarkaczi! Moji
wirni, neperemoźni szmarkaczi!..»

I tut ja wpijmaw sebe raptom na tomu, szczo posmichajusia na wsiu mord. Ni-
i, panowe, szcze ne wse zakinczeno. Wirni, neperemoźni szmarkaczi ne pidweduť.
Ne pidwodyły tam, ne pidweduť i tut. Powernuws ja na bik i zasnuw, czym i skin-
czyłasia cia moja pryhoda.

Cia skinczyłasia, zate inszi poczałysia, bo tycha nasza chatynka raptom zawo-
ruszywsia. Ranisze buło jak? Posnidajemo my z Kornijem, poterewenymo chwyłyn

dwadział pro te, pro se, i vse, až do obidu ja sam. Chociesz — spy, chceszz — knyżky czytaj, chceszz — hołosy w domi słuchaj. A tut — ne znaju, czy to chtoś cej jichnij hadiucznyk rozworuszyw, czy to w nych perepoczynok jakyjś zakin-czywsia, ta tilky stało w naszymu budynoczku tisno.

A poczałosia vse z toho, szczo wyruszyw ja do cioho korydoru podywytyś, jak tam moje łystuwannia. Czesno każuczy, niczoho nowoho ja pobaczyty ne spodi-wawsia, odnak dywłusia — cho! — widhuknuwsia mij matematyk. Widrazu pid mojim pytanniam cymy Ź akuratneńkymy małeńkymy literamy buło wywedeno: «Twoji druzi u pekli». Otakoji! Szczo Ź ce wychodyt? «Chto ty, druze?» — «Twoji druzi u pekli». Otże, jich tut kilka... Czomu Ź ne pyszuł, chto wony? Bojałsia? I czomu u pekli? Normalnij ludyni tut, zwisno, ne sołodko dowodytśia, ałe — u pe-kli... Ja hlanuw na ci farbowani dweri. Może, tam wjaznycia? Abo szczo-nebud' hir-sze? Szczo Ź wy, chłopci, putnioho niczoho ne napysały? Ni-i, cej korydorczyk treba wziaty pid nahlad. Ta ce potim, a szczo meni zaraz napysaty? Szczob wony widrazu vse pro mene zrozumiały... CZ-czortiaaka, ne znaju ja cijej matematyki. Może, w nych u cij formuli vse zaszyfrowano. Napyszu-no ja jim, chto ja, szczob wony znały, z kym majuť sprawu i na szczo ja zdatnyj. Napyszu ja jim... Ja distaw pry pasenyj nedohryzok oliwcia i naszkriabaw drukowanymy literamy: «Bijciwśkyj Kit nide ne propade». Duże meni spodobałoś, jak ja ce wyhadaw. Bud'-komu zrozu-miało, szczo ja — Kit, szczo ja badioryj i hotowyj do dij. Paraszutystiw cych ja w hrobi baczyw, niczoho wony meni tut ne zroblať. A jakszczo ce pastka i zatijaw ciu pere-kłyczku Kornij — szczo Ź, bud' łaska, niczoho takoho ja ne napysaw.

Harazd. Za korydorczykom cym my posteżymo. A zaraz pryszła pora pohla-nuty, szczo Ź u nych za cymy dweryma. Nedowho dumajuczy, wziawsia ja za ruczku j potiah jiji na sebe. Widczynyłysia. Ja dumaw — tam kimnata jakaś bude, czy ko-rydor, czy schody... nu szczo w ludej za dweryma buwaje? Tak ot, tam niczoho cioho ne buło. Kamera tam buła. Try na try. Stiny czorni, matowi. U stini nawproty styczyt kruhła czerwona knopka. I vse. Niczoho bilsze w cij kameri ne buło. Ja koły ciu kameru pobaczyw — widrazu perechotiw tudy zachodyty. Ta nu jich, du-maju, k bisu, czoho ja u ciomu sklepi ne baczyw? Knopok czerwonych ja ne baczyw, czy szczo?

Stoju ja w neriszuczosti i raptom czuju zzadu — hołosy. Błyżko. Można ska-zaty, porucz. Nu, dumaju, zdajełsia, włyp. Pryczynyw dweri, zuby stysnuw, ober-tajuś. Peredniomu po horlanci ta — w sad, dumaju, a tam szukaj witr w poli...

Ałe wyjawyłoś, szczo ce ne paraszutysty. Wywertaje u korydor iz-za rohu ja-kyjś czołowik z wizkom, z takuju sobi płaformoju na kołesach. Ja zapchaw ruki w kyszeni j otakeńkoju lińkuwatoju chodoju podawsia nazustricz. Korydor szyrokyj, rozmyneńmosia spokijno. A win uże błyżeńko zi swoim wizkom. Hlanuw na nioho — zmijine mołoko! — czornyj! Meni sperszu nawiť zdałosia, szczo w nioho wzahali hołowy nemaje, potim, zwisno, prydywywsia i baczu: je hołowa. Ałe czorna! Ne tilky wołosia, a j szczoky, wucha, czoło, a huby czerwoni, towstezni, biłky oczej tak i wybłyskujuť, i zuby też. Ce Ź z jakoji planety johu zanesło siudy takoho? Ja pryty-snuwsia do stiny, szchosyły namahajuczyś daty dorohu, — prohod', mowlaw, ne zatrymujsia, tilky ne czipaj... Ałe ne tak vse skłałosia. Zwisno Ź, win razem zi swoim wizkom zupyniajełsia bila mene, oslipluje mene swoimy biłkamy ta zubamy i

chrypkym nutrianym hołosom promowlaje:

— Po-mojemu, ce typowyj ałajeć...

Ja hłytnuw, kywaju.

— Tak, — każu. — Ałajeć ja.

I win poczynaje rozmowlaty zi mnoju ałajškoju, ałe wże ne chrypkym basom, a pryjemnym takim, normalnym hołosom — tenorom abo, ja ne znaju tam, barytonom.

— Ty, — każe, — napewno, Hag. Bijciwśkyj Kit.

— Tak toczno, — każu.

— Ty, — zapytuje, — z Centru zaraz?

Nu szczo ja jomu widpowim?

— Aż n-nijak, — każu. — Ja sam soboju...

Ja wże rozhlediw johu i baczu, szczo czołowik jak czołowik. Nu, czornyj... Nu to j szczo? U nas na ostrowach hołubi żywuł, i nichto jim w nis ne tyciaje. Odiahnennyj normalno, jak usi tut odiahajułsia, — soroczka nawypusk, korotki sztany. Tilky czornyj. Weś.

— Ty, może, Kornija szukajesz? — zapytuje win.

Spiwczutływo tak zapytuje. Zowsim jak Kornij.

— Wyhlad u tebe jakyjś skujowdżenyj, — każe.

— Ta ni, — widpowidaju ja z dosadoju. — Ce ja spitniw prosto. Hariacze tut u was...

— A-a... Tak ty b mundyr swij skynuw, czoho ty w niomu prijesz... A Kornija ty poky szczo kraszcze ne szukaj, Kornij zaraz straszennie zakłopotanyj...

Czysto tak rozmowlaje ałajškoju, miż inszym, gramotno, i wymowa w nioho taka stołyčna, z prydychom. Stylno rozmowlaje. Nu, pojasniuje win meni szczoś pro Kornija, de zaraz Kornij i czym win zajmajełsia, a ja vse pozyraju na johu wizok i, czesno wam skażu, chłopci ta diwczatka, niczoho wże ne czuju, szczo win tam meni howorył.

Znaczył, tak. Nu, wizok — win i je wizok, ne w wizku sprawa. A ot na ciomu wizku leżył u nioho wełyczeznyj, nibyto szkiriany miszok. Szkiriany i zzowni niby masłom obłytyj, korycznewyj takyj, nenacze kurtka bronechidnyka. Zwerchu win, znaczył, hładeńkyj, bez żodnoji zmorszky, a wnyzu weś jakyjś zimjatyj, weś u zmorszkach i składkach. I oś tam, u cych samych zmorszkach i składkach, ja szcze wid samoho poczatku pomityw jakyjś ruch. Sperszu dumaw — wydałosia. Potim... Odnym słowom, tam było oko. Widirwił meni ruki-nohy — oko! Jakaś składka tam rozsunułaś tycheńko, i hlanuło na mene wełyke kruhłe temne oko. Sumne take j uważne. Ni, chłopci ta diwczatka, darma ja siohodni w cej korydor pizow. Wono, zwisno, Bijciwśkyj Kit je bojowa odynycia sama soboju j take insze, ta vse ż taky pro taki zustriczi w statuti żodnym słowom ne jdełsia...

Stoju ja, trymajusia za stinku i znaj sobi towczu: «Tak toczno... Tak toczno...» A sam dumaju: zabery ty ce wid mene, nu, sprawdi, czoho ty tut stojisz? I zrozumiw mij czornyj, zrozumiw, szczo meni treba perepoczyty. Każe chrypkym basom:

— Zwykaj, ałajciu, zwykaj... Chodimo, Dżonatane!

A potim po-ałajśky normalnym hołosom:

— Nu, buwaj zdrowyj, chorobryj brate... Uch jak tebe skrutyło. Ta ne bijsia

ty, ne bijisia, Bijciwśkyj Kote! Ce Ź ne džungli...

— Tak toczno, — skazaw ja sto sorok wośmyj raz.

Błysnuw win swojimy biłkamy ta zubamy na proszczannia i ruszyw z wizkom dali po korydoru. Podywywsia ja jomu wslid — zmijine mołoko! — wizok toj kotytsia sam soboju, a win porucz iz nym czymczykuje sam soboju, zowsim okremo, i wże znow łunajuť hołosy: odyn, znaczyť, chrypkyj bas, a druhyj — normalnyj, ale rozmowlajuť wony wże obydwaj jakojuś newidomoju mowoju. I na łopatkach u cioho czornoho napys piwkołom: GIGANDA. Niczoheńka taka zustricz, ha? Szcze odna taka zustricz, i ja u własnij czoboty chowatysia pocznu. «Zwykaj, ałajciu, zwykaj». Ne znaju, może, ja kołyś i zwyknu, ale w najblyżczy pjatdesiat rokiw wy mene w cej korydor medianykom ne zamanyte... Dodywywsia ja, jak wony w cej sklep wtysnułysia, zaczyły za soboju dwery, ta j pizow heť wid cioho paskudnoho miscia. Trymajucyś za stinu.

Wid cioho samoho dnia stało w naszomu budynoczku tisnuwato. Sunuť chmaroju. Czerez nul-kabinu prybuwajuť po dwoje, po troje. Noczamy j osoblywo pid ranok wid «prywydiw» u sadu sucilnyj niawkit stojit. Dejaki wywalujuťsia prosto z czystoho neba — odyn u basejn torochnuw, koły ja wranci kupawsia, teź wlasztuwaw meni swiato. I wsi wony do Kornija, i wsi wony hełhoczuť riznymi mowamy, j u wsich u nych sprawy, j u wsich newidkladni. Do chołu wyjdesz — hełhoczuť. Do jidalni zajdesz popojisty — sydiať po dwoje, po troje, jidiať i znowu Ź taky hełhoczuť, pryczomu odni popojily — inszi zwidkyś prychodiať... Ja na ce prosto dywytysia ne mih: skilky wony chazajśkoho dobra marnujuť, choc by z soboju prynosyły, czy szczo... Newże ne rozumijuť, szczo na wsich ne nastaczysz? Sowisti ludy ne majuť, oś szczo ja wam skažu. Szczoprawda, treba wse Ź widdaty jim naleźne: miszkiw z oczyma ja sered nych bilsze ne pomityw. Buły sered nych, zwyczajno, dosyť motoroszni ekzemplary, ale szczob uże powen mich — ni, takych bilsze ne buło. I na tim spasybi. Ja deń terpiw, dwa terpiw, a potim wid cioho naszestia, czesno skažu, chłopci ta diwczatka, prosto wtik. Wiźmesz zranku Drambu — i na stawy kilometriw za pjatnadciať wid cioho prochidnoho dworu. Ja tam stawy znajszow, rozkiszne misce, oczerety, prochołoda, kaczok syła-syłenna...

Zwisno, może, ja wczynyw neprawylno, wyjawyw lehkoduchist. Napewno, ja maw by tam sered nych wesztatysia, nypaty, pidsluchowuwaty tam, pidhladaty, motaty na wus. Ale, chłopci ta diwczatka, ja Ź i starawsia. Siadesz de-nebud' u kutyku w witalni, rota rozziawysz, wucha rozwisysz — ni czorta ne zrozumity. Hełhoczuť nezrozumilymy mowamy, kreslať jakiś krywi, rozmotujuť odne w odnoho pered nosom jakiś rułony hołuboho paperu z poznaczkamy, odnoho razu nawit' kartu imperiji wywisyły, dobru hodynu po nij palciamy powzały... wże, zdawałoś by, czoho prostisze — karta, a tak ja j ne zrozumiw, czoho wony odne wid odnoho domahałysia, czoho ne podilyły... Odne ja, chłopci ta diwczatka, zrozumiw: szczoś u nas tam kojitsia abo ot-ot maje skojityś. Tomu weś cej hadiucznyk i zaworuszywsia.

Korotsze kaźuczy, wyriszyw ja nadaty iniciätywu suprotywnykowi. Rozibratysia w sytuacji ja ne wmiju, zawadyty jim nijak ne možu, i załyszajeťsia meni rozmirkowuwaty pryblyžno tak: jakszczo wony mene tut trymajuť — znaczyť, ja jim dla czohoś potriben, a jakszczo ja jim potriben, to szczo b wony tam ne zatiwały, a rano czy pizno do mene zwernuťsia. Otodi my j podywymosia, jak dijaty. A poky szczo

budemo na stawy chodyty, Drambu musztruwaty j czekaty — może, szczoś pidwernerneńsia.

I, miż inszym, pidwernułoś.

Jakoś idu ja na snidanok. Dywłusia — za stołom Kornij. I do toho ż sam. Ostanimy dniamy ja ridko baczyw Kornija, ta j to dowkoła nioho zawždy lud jurmywsia. A tut sydył sam, mołoko siorbaje. Nu, prywitaw ja johu, sidaju nawproty. I dywno meni jakoś stało — skuczyw ja za nym, czy szczo? Tut usia sztuka, mabuł, kryłasia w johu obłycczi. Harne w nioho wse-taky obłycczia. Je w niomu szczoś duże mužnie i wodnoczas, nawpaky, dytiacze, czy szczo? Słowom, obłycczia ludyny bez usiakych tam potajemnych namiriw. Takomu i ne choczetśia wiryty, a wirysz. Rozmowlajemo my z nym, a ja powsiakczas sobi nahaduju: oberežno, Kote, druhom win tobi aż nijak ne może buty, nema czoho jomu buty twojim druhom, a jakszczo win ne druh — znaczył, woroh... I tut win raptom każe ni z toho ni z sioho:

— A czomu ty, Hagu, nikoły ni pro szczo mene ne pytajesz?

Otakoji — ne pytaju johu ni pro szczo. A de ż meni johu pro szczoś pytaty, koły ja ciłymy dniamy johu ne baczu? I czomuś meni tak hirko stało i straszennie zakortiło skazaty jomu priamo: «A szczob brechni mensze słuchaty, družo łukawyj». Ta ja, zwyczajno, cioho ne skazaw. Proburmotił tilky:

— Czomu ne ż pytaju? Pytaju...

— Rozumijesz, — każe win, i ton u nioho takyj, nenacze win prosył u mene wybaczenia, — ja ż ne možu tobi dowhi łekciji czytaty. Po-persze, ja ne maju na ce czasu, sam baczysz. I chotiw by z toboju bilsze czasu prowodyty, ta ne wychodył. A po-druhe, łekciji — ce, jak na mene, nudota ridkisna. Chiba cikawo słuchaty widpowidi na pytania, jakych ty ne stawyw? Czy ty, może, dumajesz inaksze?

Ja rozhubywsia, zamuhykaw szczoś samomu sobi nezrozumile, i tut zawalujuł do jidalni dwoje, a za nymy szcze j tretij. Siajuł usi troje, jak naczyszczeni midni czajnyky. I niby wtrioch nesuł krychitnu kruhłu koroboczku ta z cijeju koroboczkoju — priamisińko do Kornija.

— Wona? — każe Kornij, pidnimajuczyś jim nazustricz.

— Wona, — widpowidajuł wony mało ne chorom i widrazu zamowkajuł.

Ja dawno pomityw, szczo w prysutnosti Kornija wony ne hełhoczuł. U prysutnosti Kornija wony trymajutśia jak należył. Kornij, wydno, żartuwaty ne lubył.

Tak. Namynaju ja jakuś nibyto rybu, zapywaju hariaczym pijłom, a Kornij bere ciu koroboczku dwoma palciami, widkrywaje jiji oberežno j distaje z neji wużku czerwonu striczku. Ci troje dychaty perestały. W jidalni tysza, i czuty tilky, jak hełhoczuł u witalni. Kornij ciu czerwonu striczku rozdywywsia uważno — prosto tak i na switło, — a potim skazaw nehołosno:

— Mołodci. Rozmnożte i rozdajte.

I piszow z jidalni. Łysze bila samych dwerej spochoypywsia, powernuwsia do mene i skazaw:

— Wybacz, Hagu. Niczoho ne možu wdijaty.

Ja łysze płeczem smyknuw — meni szczo... bud' łaska! Nu, z ocyh triocho dwoje postrybały za Kornijem, a tretij załyszysia i poczaw akuratno wkładaty ciu czerwonu striczku nazad u koroboczku. Ja sydžu złyj, nenawydžu jisty u prysutnosti storonnych. Ałe win na mene niby j ne zważaje. Win priamuje czerez usiu jidalniu w

kut, de w Kornija stoiť jakaś szafa ne szafa, skrynia ne skrynia... odnym słowom, jaszczyk, postawlenyj na popa. Ja cej jaszczyk baczyw sto raziw i nikoły ne zwertaw na nioho uwahy. A win pidchodyť do cioho jaszczyka i zsojuje zwerchu jakuś sztorku, i w stinci jaszczyka utworiujeťsia jaskrawo oswitłena nisza. Win kłade swoju koroboczku w ciu niszu i opuskaje sztorku. Łunaje korotke hudinnia, na jaszczyku spałachuje żowte oko. Cej typ znowu pidnimaje sztorku... i tut, chłopci ta diwczatka, ja jisty perestaw. Bo dywluś — a w niszi wże dwi koroboczky. Cej typ znow opuskaje sztorku — znow zahudiło, znow zahoriłosia żowte oko, pidijmaje win sztorku — czotyry koroboczky. I piszow, i piszow... Ja sydžu i tilky oczyma łupaju, a win — sztorku whoru, sztorku wnyz, hudok, żowte oko, sztorku whoru, sztorku wnyz... I za chwyłynu w nioho cych koroboczok nazbyrałaś ciła nisza. Wyhrib win jich widtila, porozpychaw po kyszeniach, pidmorhnuw meni j wyskoczyw heť.

Znowu ja niczoho ne wtoropaw. Ta tut żodna normalna ludyna ne wtoropała b. Ałe ja odne zrozumiw: ce ź treba, jaka maszyna! Ja wstaw — i do jaszczyka. Ohlanuw johu z usich bokiw, nawiť sprobuwaw zzadu zazyrnuty, prote hołowa ne proliźła, tilky wucho pryszczemyw. Harazd. A sztorka pidniata, i nisza cia tak switłom i siaje meni u wiczi. Zmijine mołoko! Ja ozyrnuwsia i chap zi stołu ziźmakanu serwetku... Skotyw jiji w kulku miź dołoniamy i źburnuw u niszu — zdałeka źburnuw pro wsiak wypadok, mało tam czoho. Ni, wse normalno. Łeżyť sobi papireć, niczoho jomu ne robyťsia. Todi ja obereźneńko uziawsia za ciu sztorku ta potiahnuw jiji wnyz. Sztorka leheńko zruszyłaś, prosto-taky sama piszła. Kłac! I, jak i należyť, zahudiło, zahoriłasia żowta łampa. Nu, Kit! Potiahnuw ja sztorku whoru. Sprawdi. Dwi paperowi kulky. Ja jich zwidty wydełkoju obereźno vyhrib, dywluś — odnakowi. Tobto odnakowisińki! Widriznyty absolutno nemożliwo. Ja jich i tak dywywsia, i siak, i na proswit — nawiť, duryło, poniuchaw... Odnakowi.

Szczo ź ce wychodyť? Zołotyj by meni zaraz, i ja chodyw by w milionerach. Poczaw ja nyszporoty po kyszeniach. Nu, ne zołotyj, dumaju, to chocia b hrisz midnyj... Nema hrosza. I tut namacuju ja swij jedynyj patron. Unitarnyj patron kalibru wisim i odna desiata. Ni, nawiť u ciu myť ja szcze ne uswidomluwaw, szczo tut do czoho. Prosto podumaw: koły wże hroszej nemaje, to choc patroniw naroblu, wony teź hroszej warti.

I tilky jak u niszi peredi mnoju zabłyszczalo middiu szistnadciať sztuczok, tilky todi do mene nareszti dijszło: szistnadciať patroniw — ta ce ź ciła obojma! Pownyj mahazyn, chłopci ta diwczatka!

Stoju ja pered cym jaszczykom, dywlusia na swoji patronczyky, i taki cikawi dumky w hołowi mojj błukajuť, szczo ja nehajno spochopywsia i rozzyrnuwsia dowkił, czy ne pidśluchowuje ta ne pidhladaje chto za mnoju. Harnu maszynu wony sobi tut prydumały, hodi j kazaty. Korysna maszyna. Bahato wsiakoho dobra ja w nych pobaczyw, ałe taku oś korysnu ricz tilky wdruhe baczu. (Persza — ce Dramba, zwyczajno.) Nu szczo ź, diakuju. Zibraw ja patronczyky swoji, zsypaw jich u kyszeniu kurtky, widtiahnuły wony meni kyszeniu, i widczuw ja, chłopci ta diwczatka, niby, zasiajało nareszti szczoś peredi mnoju wdałyni.

Maszynkoju cijeju ja potim szcze ne raz korystuwawsia. Zbilszuwaw potrochu zapas patroniw; gudzyk u mene widirwawsia — i ja pro wsiak wypadok gudzykiw sobi formenych dwa komplekty narobyw; nu j szcze tam deszczyciu. Spoczatku ja

osterihawsia, ta potim heł' znachabniw: wony poriad za stołom jidiał' ta hełhoczuł', a ja stoju sobi bila jaszczyka ta znaj kłacaju sztorcoju. I choć by chto uwahu zwer-
nuw! Bezpečnyj lud, waźko zrozumity, jak ce wony zbyrajuťsia naszozu planetoju
keruwaty pry takij swojij bezpečnosti. Ta jich u nas składanymy noźyczkami rizaty
buduť. Adže ź ja tut prosto w nych na oczach mih by wsiu jichniu sekretnu doku-
mentaciju skopijuwały. Buła b dokumentacija... Wony ź na mene nu zowsim nija-
koi uwahy ne zwertały. Chociesz pidśluchowuwaty — pidśluchowuj, chociesz
pidhladaty — pidhladaj... Tak, dechto hlane neuważno, wsmichneťsia tobi i —
znowu hełhotity. Aż przykro nawiť, zmijine mołoko! Wse ź taky ja — Bijciwśkyj Kit
joho wysokosti, ne szpana jaka-nebud' dribna, peredi mnoju taki-ot szpaky z tro-
tuaru schodyły szcze j kapelucha znimały... Szczoprawda, ne koźnoho dnia zni-
mały, a tilky w dni tezoimenytstwa, ta bajduże. Tak i kortiło meni staty jakoś u dwe-
riach i harknuty po-gepardiwśky: «Str-runko! Oczu na mene, nemicz targaniacza!»
Todi b zametuszyłyś! Potim ja, zwyczajno, zaboronyw sobi na ci temy mirkuwały.
Ja ne maju prawa swoju hidniť prynyźuwaty. Nawiť podumky. Nechaj use ide jak
ide. Meni samomu wsich jich po stijci «strunko» wse odno ne perestawyty. Ta j ne-
maje peredi mnoju takoho zawdannia...

Kornij mij u ci dni heł' zmarniw. Mało toho, szczo jomu ce hełhotinnia treba
buło rehuluwaty, tak szcze j zwałyłysia na nioho osobysti nepryjemnosti. Wsioho
ja, zwyczajno, ne znaju, ta ot jakoś powernuws ja pid weczir zi stawiw — stomłenyj,
spitniłyj, nohy huduť, — wykupawsia j zawaływsia u trawu pid kuszczamy, de mene
nichts ne baczyť, a ja wsich baczu. Tobto baczyty osobływo ne buło koho — chto
załyszawsia, ti wsi sydiły w Kornijewomu kabinetu, buła w nych tam czerhowa na-
rada, — a w sadu buło poroźnio. I tut dweri nul-kabiny rozczyniajuťsia, j wychodyť
zwidty czołowik, jakoho ja dosi tut nikoły ne baczyw. Po-persze, odiah na niomu.
Kotri naszi — wony wse bilsze w kombinezonach abo w barwystych takych sorocz-
kach iz napysamy na spyni. A cej — ne znaju nawiť, jak wyznaczyty. Szczoś take na
niomu strohe, stateczne. Materiälczyk siryj, zrozumiw? — stylnyj, i widrazu wydno,
szczo ne koźnomu takyj po kyszeni. Arystokrat. Po-druhe, obłyzczia. Tut ja poja-
snyty wże zowsim ne wmiju. Nu, wołossia czorne, oczu syni — ne w ciomu sprawa.
Nahadaw win meni czymoś toho rumjanoho likaria, jakyj mene widchodyw, choć
cej buw zowsim ne rumjanyj i wże nijak ne dobriak. Wyraz odnakowyj, czy szczo?..
W naszych takoho wyrazu ja ne baczyw, naszi abo weseli, abo zakłopotani, a cej...
ni, ne znaju, jak skazaty.

Słowom, wyjšow win iz kabiny, projšow tak rizuczno powz mene i — w dim.
Czuju: hełhotinnia w kabinetu wraz zatyćło. Chto ź ce takyj do nas zawitaw, hadaju.
Wyszczu naczałstwo? W cywilnomu? I stało meni strach jak cikawo. Ot, dumaju,
wziaty b takoho w zarucznyky. Welyku sprawy można buło by prokrutyty... I po-
czaw ja sobi ujawlaty w usich podrobyciach, jak ja ciu sprawy prokruczaju, —
ujawa, znaczyť, u mene rozihrałasia. Potim spochopywsia. W kabinetu wże znowu
hełhotiať, i tut na schody wychodiať dwoje — Kornij i cej samyj arystokrat. Spuska-
juťsia i powilno ruchajuťsia doriźkoju nazad do nul-kabiny. Mowczať. W arysto-
krata obłyzczia zamknute, rot u linijku stysnutyj, hołowu nese wysoko. Generał,
choć i mołodyj. A Kornij mij hołowu zwisyw, dywyťsia pid nohy j huby kusaje. Za-
smuczenyj.

Ja łysz ustyh podumaty, szczo j na Kornija tut, wydno, znajszałaś uprawa, jak wony zupyniajuťsia zowsim nepodalik wid mene, i Kornij każe:

— Nu szczo ź... Diakuju, szczo pryjszow.

Arystokrat mowczyť. Łysze płeczyma łeheńko powiw, a sam dywyťsia wbik.

— Ty znajesz, ja zawždy radyj baczyty tebe, — każe Kornij. — Nechaj nawiť otak, naszwydkurucz. Ja ź rozumiju, ty duże zakłopotanyj...

— Ne treba, — każe arystokrat z prykristiu. — Ne treba. Dawaj kraszcze proszczatysia.

— Dawaj, — każe Kornij.

I z takuju pokoroju win ce skazaw, szczo meni aź straszno stało.

— I oś szczo, — każe arystokrat. Twerdo tak każe, nepryjemno. — Mene teper dowho ne bude. Maty załyszajetśia sama. Ja wymahaju: obłysz jiji muczyty. Ranisze ja pro ce ne howoryw, bo ranisze ja buw porucz i... Odnym słowom, roby szczo chcesz, ałe muczyty jiji obłysz!

Kornij szczoś skazaw, majże proszepotiw — tak tycho, szczo ja ne włowyw joho sliw.

— Możesz! — każe arystokrat z prytyskom. — Możesz pojichaty, możesz znyknuty... Wsi ci... wsi ci twoji zaniattia ... Z jakoho dywa wony cinniszi za jiji szczastia?

— Ce zowsim rizni reczi, — każe Kornij z jakymoś tychym widczajem. — Ty prosto ne rozumiesz, Andriju...

Ja mało ne pidstrybnuw u kuszczach. Nu zrozumioło ź — nijakyj ce ne naczalnyk i ne generał. Ce ź joho syn, wony nawiť schoźi!

— Ja ne možu pojichaty, — prodowżuje Kornij. — Ja ne možu znyknuty. Ce niczoho ne zminyť. Ty dumajesz: oko ne baczyť, dusza ne bołyť. Ce ne tak. Postarajsia zrozumity: nesyla tut szczoś zrobyty. Ce dola. Rozumiesz? Dola.

Cej samyj Andrij zader hołowu, pohlanuw na baťka zneważywo, niby plunuty w nioho chotiw, aź raptom joho arystokratyczne obłyczczia żalibno zatremtiło — ot ot zarydaje, win jakoś nedoładno machnuw rukoju i, niczoho ne każuczy, szczoduchu popriamuwaw do nul-kabiny.

— Bereży sebe! — huknuw jomu wslid Kornij, ałe toho wże ne buło.

Todi Kornij powernuwsia j piszow u dim. Na schodach win postojaw jakyjś czas — ne mensze chwyłyny, napewno, stojaw, nacze zbyrajuczyś iz syłamy ta dumkamy, — potim rozprostaw płecz i tilky pisl cioho perestupyw czerez porih.

Taki ot sprawy! Naposiłysia na czołowika. I družyna cia, i syn — obydwu harni. I czoho naposiłysia? Nezrozumioło ź, szczo jim wid nioho treba. Harazd, ne moje ce diło. Tilky szkoda joho. Ja b, zwisno, na joho misci nakydaw ciomu synockowi pluchiw, szczob znaw swoje misce i ne wstriawaw, ta tilky na Kornija ce ne schoże. To bto ne schoże, szczob win komu-nebud' mih pluchiw nakydaty... wirnische, pluchiw win nakydaty mih by, po-mojemu, komu zawhodno, syła ta sprytnisť u nioho nej-mowirni. Baczyw ja raz, jak wony wowtużyłyś bila basejnu — Kornij, a proty nioho troje joho cych... nu, oficeriw, aboszczo... Jak win jich kydaw! Ce ź lubo buło hlanuty. Toż stosowno pluchiw wy bud'te spokijni. Ałe tut sprawa w tomu, szczo bez krajnioji potreby win nikomu pluchiw ne stane nakydaty... ne te szczo pluchiw, rizkoho słowa wid nioho ne poczujesz... Chocza, z inszoho boku, zwyczajno, buw odyn wypadok... Jakoś raz potknuwsia ja do nioho w kabinet — ne pamjataju, nawiszczo.

Czy to knyżku jakuś uziaty, czy to striczku dla proektora. Odnym słowom, toho dnia jszow doszcz. Potknuwsia i potrapyw raptom u ciłkowytu piłmu. Ja nawet zasumniwawsia. Ne było szcze takoho, szczo ja w ociomu domi posered biłoho dnia potrapław u temne prymiszczennia. Może, mene pomyłkowo do jakojiś komirczyny zanesło? I raptom zwidty, z piłmy, hołos Kornijiw:

— Prożeniť szcze raz wid samoho poczatku...

Todi ja stupyw krok upered. Stina za mnoju zatiahłaś, i stało heť temno, jak u nicznomu tyri. Ja wytiahnuw pered sebe ruki, szczo ne torochnutýś ob szczo-nebud', dwóch krokiw ne stupyw — zapłutawsia palciamy w jakijś materiji. Ja nawet zdryhnuwsia wid nespodiwanky. Szczo szcze za materija? Zwidky wona tut, u kabineti? Nikoły jiji tut ranisze ne było. I raptom czuju hołosy, i szczojno ja ci hołosy zaczuw, to pro materiju i dumaty zabuw, i zawmer, i dychaty perestaw.

Ja widrazu zrozumiw, szczo rozmowlajuť imperśkoju. Ja ce jichnie churły-murły de chcesz upiznaju, sypinnia ce pysklawe. Rozmowlały dwoje: odyn — normalnyj szczurojid, tak by j rizonuw johu z awtomata, a druhyj... wy, chłopci ta diwczatka, ne powiryte, ja sperszu sam ne powiryw. Druhyj buw Kornij. Nu sprawdi — johu hołos. Tilky rozmowlaw win, po-persze, po-imperśkomu, a po-druhe, na takych basach, jakych ja dosi ne te szczo wid Kornija — wzahali na cij planeti ni wid koho ne czuwaw. Ce, chłopci ta diwczatka, buw sprawźnij dopyt, ot szczo ce było. Ja cych dopytiw nabaczywsia, znaju, jak tam rozmowlajuť. Tut pomyłky buty ne może. Kornij jomu tak luto: hrrum-trrum-brrum! A toj, bojahuz paskudnyj, jomu u widpowid' żalibno: churły-murły, churły-murły... Zradiło moje serce, czesne słowo.

Rozumiw ot, na żal, ja łysze z pjatoho na desiate, ta j te, szczo rozumiw, do mene jakoś ne dochodyło po-sprawźniomu. Wychodyło niby, szczo cej szczurojid — ne prostyj sołdat czy, skażimo, miszczanyn, a jakeś wełyke cabe. Może, marszał, a może, j ministr. I jichnia rozmowa postijno wełasia pro korpusy ta pro armiji, a takož pro stanowyszczu w stołyci. Tobto ja ce zbahnuw tomu, szczo słowa «korpus», «armija», «stołycia» meni znajomi, a wony weś czas powtoriuwałyś. I szcze meni było zrozumilo, szczo Kornij postijno natyskaje, a szczurojid choc i zwywajetsia, choc i pidłabuzniujeťsia, ale czohoś ne dohoworiuje, smuhastyk, krutyť, padluka. Kornij hrymiw use lutisze, szczurojid pyszczaw use żalibnisze, i osobysto meni było ciłkom zrozumilo, szczo ot same zaraz i treba było by wlipty jak slid, — ja nawet weś upered podawsia, torkajuczyś nosom tkanyny, szczo widokremluwała mene wid dopytnoji, szczo by niczoho ne propustyty, koły cia swołota zawyszczyt' i poczne wykłady, czoho wid nioho domahajuťsia. Ale szczurojid raptom zowsim zamowk — zomliw, czy szczo? — a Kornij skazaw zwyczajnym hołosom, po-rosijsky:

— Dosyt' nepohano, Waldemare, wy wilni. Teper sprobujemo pidsumuwały. Po-persze...

Tak ja, chłopci ta diwczatka, j ne diznawsia, szczo tam było po-persze. Zaswityły meni w czoło z takuju syłuju, szczo meni stało switło w cij temriawi, i oczuniaw ja, chłopci ta diwczatka, wże u witalni. Sydžu na pidłozu, oczyma łupaju, a nadi mnoju stojit', potyrajuczy płecze, ocej samyj Woldemar, zdorowennyj diad'ko, makitra pid samisińku stelu, obłyczczia w nioho rozhubłene j zasmuczene, dywyťsia win na mene z-pid steli ta j każe — czy to dokirływo, czy to wynuwato:

— Nu szczo ż ty, hołubczyku? Czoho ż ty tam styrczaw u temriawi? Zwidky ż

meni było znaty? Ty wże daruj meni, bud' łaska... Ne wdarywsia?

Ja pomacaw obereżno swoje perenissia — je w mene tam perenissia czy joho wże nema, — tak-siak pidwiwsia i każu:

— Ni, — każu. — Ne wdarywsia. Mene wdaryły — ce było.

ROZDIEŁ VI

Koły Dramba zakinczyw społucznyj chid do korektuwalnoho punktu, Hag zupynyw joho, zistrybnuw u transzeju ta projszowsia po pozycji. Widryto buło na sławu. Transzeja pownoho profilu iz triszky skoszenymy nazowni idealno riwnymy stinkamy, iz szczilno utrambowanym dnem, bez usilakoji tam puchkoci zemelky ta inszoho smittia, wse toczno za naukoju, weła do wohnewoji — idealno kruhłoji jamy diämetrom dwa metry, wid jakoci widchodyły w tył ukryti kołodamy blindazi dla bojeprypasiw i dla obsłuchy. Hag hlanuw na hodynnyk. Pozycja buła ciłkom widryta za dwi hodyny desiat' chwyłyn. I jaka pozycja! Takoju mohła pyszatyś joho wysokosti Inženerna akademija. Hag ozyrnuwsia na Drambu. Riadowyj Dramba bowwaniw nad nym i nad krajem transzeji. Joho wełyczezni dołoni buły prytysnuti do stehon, likti widstowburczeni, wucha opuszczeni, hrudy kołesom, i wid nioho, zmiszujucyś iz zapachom rozrytoji zemli, lynuła atmosfera swiżosti ta prochołody.

— Mołodeć, — skazaw nehołosno Hag.

— Słuha joho wysokosti, pane kaprałe! — harknuw robot.

— Czoho nam szcze brakuje?

— Banky pidbadiorływoho ta sołonoji rybky, pane kaprałe!

Hag usmichnuwsia.

— Tak, — skazaw win. — Ja z tebe zrobyw sołdata, z nechluja.

Win uziawsia za kraj transzeji i odnym ruchom perekynu w tył na trawu, potim pidniawsia, obtrusyw kolina j szcze raz ohlanuw pozyciju — teper uże zwerchu. Tak, pozycja buła na sławu.

Sonce pidbyłosia wysoczeńko, wid rosy ne załyszylusia ni najmenszoho slidu, misiać blidym kusnem tanuczoho cukru wysiw nad zachidnym horyzontom, nad tumannymy obrysamy mista-czudowyśka. Nawkoło miriädamy konykiw strekotiw step, riwnyj, rudo-zełenyj, na usiomu swojemu prostori odnakowyj ta porożnij, jak okean. Joho odnomanitniś poruszuwała łysze chmarynka zełeni wdałyni, w jakij czerwoniw czerepycznyj dach Kornijewoho budynku. Nawkoło strekotływyj step, napojenyj prianymy zapachamy, nad nym czyste siro-błakytne nebo, a w centri — win, Hag. I jomu dobre.

Dobre, bo wse dałeko. Dałeko zwidsy nezbahnennyj Kornij, bezkineczno dobryj, bezkineczno terplaczyj, pobłażływyj, uważnyj, jakyj neuchylny, milimetr za milimetrom wtyskaw u duszu lubow do sebe, i wodnoczas neskinaczno nebezpečnyj, nenacze bomba wełyczeznoji syły, szczo zahroźuje wybuchnuty najnespodiwaniśzoci myti ta roznesty w kłoczcia Hagi w Wseswit. Dałeko zwidsy łukawyj budynek, napchanyj nebaczenymy i nemożliwymy mechanizmamy, nebaczenymy i nemożliwymy istotamy wperemisz iz takymy samymy, jak Kornij, lud'my-pastkamy, szumno kyplaczoju bezładnoju dijalnistiu bez usilakoji wydymoju rozumnoji mety, a tomu takyj samyj nezbahnennyj i widczajduszno nebezpečnyj dla Hagowoho Wseswitu. Dałeko zwidsy uweś cej łukawyj omanływyj swit, de ludy majuť use, czoho łysze možuť sobi zažadaty, a tomu jichni bażannia zboczeni, cili potojbiczni i zasoby wże niczym ne nahadujuť ludźki. I szcze dobre, szczo tut bodaj nenadowho wdajętsia zabuty pro hntiuczu neposylnu widpowidalniś, pro wsi ci zadaczi, szczo

nyjuť, nacze wyrazka, w zapalenij duszi — newidkładni, neobchidni i zowsim nerozwjazni. A tut — use tak prosto j ľehko...

— Oho! — promowyw Kornij. — Oce tak tak!

Hag pidstrybnuw na miski j obernuwsia. Kornij stojaw po toj bik transzeji, z weselým zdywuwaniam ohladajuczy pozyciju.

— Ta ty fortyfikator⁴, — skazaw win. — Szczo ce w tebe take?

Hag pomowczaw, aľe diwatyś ne buľo kudy.

— Pozycija, — neochocze burknuw win. — Dla waźkoji mortyry⁵.

Kornij buw wraženýj.

— Dla czoho, dla czoho?

— Dla waźkoji mortyry.

— Hm... A de ty wiźmesz mortyru?

Hag mowczaw, dywłaczyś na nioho spidľoba.

— Nu harazd, ce mene, zresztuju, ne stosujeťsia, — skazaw Kornij, zaczekawszy. — Daruj, jakszczo zawadyw... Ja tut otrymaw dejaki widomosti i pokwapywsia, szczo by podiľytysia z toboju. Sprawa w tomu, szczo wasza wijna zakinczyłaś.

— Jaka wijna? — tupo zapytaw Hag.

— Wasza. Wijna hercogstwa Aľajśkocho z imperijeju.

— Wże? — tycho promowyw Hag. — Taź wy kazały — czotyry misiaci.

Kornij rozwiw rukamy.

— Nu, wybacz, — skazaw win. — Pomyľywsia. Wsi my pomyľyłyś. Aľe ce, znajesz, dobra pomyľka. Pohod'sia, szczo my pomyľyłyś u potribnyj bik... Uporaľysia za misiać.

Hag obľyźnuw huby, pidniaw hoľowu, znow opustyw.

— Chto... — Win zamowczaw.

Kornij czekaw, spokijno dywłaczyś na nioho. Todi Hag znowu pidniaw hoľowu i, dywłaczyś jomu priamo u wiczi, skazaw:

— Ja choczcu znaty, chto peremih.

Kornij duże dowho mowczaw, z johu obľyczczia niczoho ne možna buľo zrozumity. Hag siw — ne trymały nohy. Porucz iz transzeji strymiľa hoľowa Dramby. Hag bezhľuzdo wytriszczywsia na neji.

— Taź ja tobi wże pojasniuwaw, — skazaw nareszti Kornij. — Nichto ne peremih. Tocznisze, wsi peremohły.

Hag procidyw kriź zuby:

— Pojasniuwały... Maľo szczo wy tam meni pojasniuwały. Ja cioho ne rozumiju. W koho zaľyszylaś hyrľo Tary? Ce, moźe, wam odnakowo, u koho wono zaľyszylaś, a nam ne odnakowo!

Kornij powilno pochytaw hoľowoju.

— Wam teź odnakowo, — stomľeno skazaw win. — Armij tam bilsze nemaje — tilky cywilne naseľennia...

---

⁴ **Fortyfikator** — fachiweć zi zwedennia ukripleń ta oboronnych sporud.

⁵ **Mortyra** — artyľerijska harmata z koroťkym duľom dla wedennia nawisnoho wohniu po zakrytych i horizontalnych cilach.

— Aha! — skazaw Hag. — Znaczyt', szczurojidiw zwidty wybyły?

— Taż ni... — Kornij strażdenno zmorszczywsia. — Armij wzahali bilsze ne isnuje, rozumiesz? Iz hyrła Tary nichto nikoho ne wybywaw. Prosto i ałajci, j imperci pokydały zbroju ta porochodyłyś po domiwkach.

— Ce nemożliwo, — skazaw Hag spokojno. — Ja ne rozumiju, nawiszczu wy meni wse ce rozpowidajete, Korniju. Ja wam ne wiriu. Ja wzahali ne rozumiju, czoho wam wid mene treba. Nawiszczu wy mene tut trymajete? Jakszczo ja wam ne potriben — widpustiť. A jakszczo potriben — kažit' priamo...

Kornij zakrektaw i z syłoju wdaryw sebe po stehnu.

— Znaczyt', tak, — skazaw win. — Niczoho nowoho z cioho prywodu ja tobi powidomyty ne možu. Baczu, szczo tobi tut ne podobajeťsia. Znaję, szczo ty prahnesz dodomu. Ale tobi dowedeťsia szcze poterpity. Zaraz u tebe na bałkiwyszczyni nadto waźko. Rozrucha. Hołod. Epidemiji. A zaraz szcze j polityczna płutanyna... Hercog, jak i slid buło czekaty, naczchaw na wse i wtik, jak ostannij bojahuz. Poky nuw napryzwolaszcze ne tilky krajinu...

— Ne kažit' pohano pro hercoga, — chrypko proharczaw Hag.

— Hercoga bilsze nema, — chołodno skazaw Kornij. — Hercog Ałajśkyj pozbawłenyj władę. Wtim, moźesz utiszytyś: imperatoru teź ne poszczastyło. Rozstriłanyj u własnomu pałaci...

Hag krywo usmichnuwsia i znowu zakamjaniw łycem.

— Widpustiť mene dodomu, — skazaw win. — Wy ne majete prawa mene tut trymaty. Ja ne wijskowopołonenyj i ne rab.

— Dawaj-no tak, — skazaw Kornij. — Dawaj ne budemo łajatysia. Ty pohano sobi ujawłajesz, szczo tam u was robyťsia. A tam taki, jak ty, pozbywały bandy, wsim jim kortyť postawyty skełet na nohy, a cioho, krim nych, uźe nichto ne chce. Na nych polujuť, jak na skaźenych psiw, i wony pryreczeni. Jakszczo tebe zaraz widprawyty dodomu, ty, zwyczajno, pryjednajeszsia do takoji bandy, i todi tobi kineć. I sprawa, miź inszym, ne łysze w tobi, sprawa szcze j u tych ludziach, jakych ty wstyhnesz ubyty i zamorduwały. Ty nebezpieznyj. I dla sebe, i dla inszych. Otak-ot, jakszczo widwerto.

Wyjawłajeťsia, Kornij mih buty j takim. Pered Hagom stojaw bojeć, i chwatka w cioho bijcia buła zalizna, i byw win u same jabłuczko. Szczo ź, za widwertist' diaukuju. Znaczyt', teper tak i budemo: ty meni skazaw, ale ja tobi teź zaraz skažu. Dosyť korczyty iz sebe chłopczyka u sztancjach. Nabrydło.

— Znaczyt', bojitesia, szczo ja tam budu nebezpieznyj, — skazaw Hag. Win wźe bilsze ne mih i ne chotiw strymuwatysia. — Szczo ź, wola wasza. Todi dywiťsia, szczob ja TUT ne staw nebezpieznym!

Wony stojaly z boki w transzeji, oblyczcziam do oblyczczia, i spoczatku Hag triümfuwaw, szczo jomu wdałosia wyklykaty ce chołodne switinnia u zazwyczaj do widrazy dobrych oczach wełykoho łukawcia, a potim raptom zi zdywuwaniam ta oburenniam wyjawy w, szczo switinnia ce znykło, i znow u nioho, satany, usmieszczka, i oczu znowu prymrużyłyś po-bałkiwśky, zmijine mołoko! I raptom Kornij fyrknuw, zarehotaw, poperchnuwsia, zakaszławsia, znowu zarehotaw i zakryczaw, rozwiwszy ruky:

— Kit! Nu kit i kit! Dykyj... Du-umaj! — skazaw win Hagowi j postukaw sebe

po potyłyci. — Dumaj! Mizkamy woruszyty treba! Newże ty tut darma pjatyj tyżdeń styrczysz?

Todi Hag rizko powernuwsia i piszow u step.

— Dumaj! — wostannie dołynuło do nioho.

Win iszow, ne dywłaczyś pid nohy, prowalujuczyś u bajbakowi nory, spotyka-juczyś, driapajuczy szczykołotky koluczkamy. Win niczoho ne baczyw i ne czuw dowkoła, pered joho oczyma stojało posiczone zmorszokamy zemłyste obłyczczia z bezmirno stomłeny, poczerwoniły oczyma, i w wuchach łunaw chrypkuwatyj hołos: «Szmarkaczi! Moji wirni, neperemożni szmarkaczi!» I cia ludyna, ostannia ridna ludyna, szczo załyszyłaś żywoju, zaraz deś riatuwałaś, perechowywałaś, muczyłaś, a jiji ćkuwały, poluwały na neji, jak na skażenoho wowka, smerdiuczi ordy obmanutyh, kupłenyh, osataniłyh wid strachu dykobraziw. Bydło, potołocz, pokyd'ky— bez czesti, bez sławy, bez sowisti... Brechnia, brechnia, ne może cioho buty! Lisowi jegeri, hwardija, desantnyky. Błakytņi Drakony... szczo, wony też prodalyś? Też pokynuły? Taż u nych niczoho ne buło, krim Nioho! Wony ź żyły tilky dla Nioho. Wony pomyrały za Nioho! Ni, ni, brechnia, nisenitnycia... Wony wiały joho u stałewe kilce, najiżaczyłyś bahnetamy, dułamy, wohnemety... ce ź najkraszczu bijci u switi, wony rozżenuł i rozduszał oskażeniłu sołdatniu... O, jak wony buduł jich hnaty, pałyty, wtoptuwaty u bahno... A ja — sydžu tut. Kit! Parszywe szczenia, a ne Kit! Pidibrały bidołaszneńkoho, wylikuwały łapku, striczkoju prykrasyły, a win znaj sobi machaje chwostrykom, mołoczko tepłenke chłepcze i wse prymowlaje «słuchajusia» i «tak toczno»...

Win spitknuwsia j upaw usim tiłom u koluczu, suchu trawu i załyszywsia łeżaty, zatuływszy hołowu wid nesterpnoho soromu. Ałe ź sam! Sam-odyn proty wsi-jeji cijeji machyny! I chłopci, druzi moji w ciomu łukawomu pekli, zamowkły, kotryj deń ne ozywajuścia, ni riadoczka, ni litery — może, jich uże j u żywych nema... a może, zdałyś? Newże ź ja niczoho ne možu?

Win trusywsia jak u łychomanci pid pekuczym soncem, u mozku wynykały, krużłały, pronosyłyś heł nemożliwi, nejmowirni sposoby borotby, wteczy, zwilnenia... Weś zach buw u tomu, szczo Kornij, zwyczajno ź, skazaw prawdu. Nedarma praciowała joho maszyna, nedarma zjichałyś, spowzłyś, zleliłyś siudy wsi ci cudowyśka z newidomyh switiw — zrobiły swoju sprawu, rozoryły krajinu, zana-pastyły wse najkraszczu, szczo w nij buło, obezbrojiły, obezhołowily...

Win ne poczuw, jak pidijszow Dramba, ałe spitnilij spyni pid rozpeczenoju so-roczoju stało prochołodno, koły tiń robota wpała na nioho, i jomu połehszało. Wse ź taky win buw ne odyn. Win szcze dowho leżaw doliłyć, a sonce ruchałoś nebom, i Dramba bezszumno ruchawsia porucz, oberihajuczy joho wid speky. Potim win siw. Holi nohy były posmuhowani koluczkamy. Na kolino wystrybnuw konyk, bez-hłuzdo wtupywsia zełenymy krapelkamy oczej. Hag hydływo zmachnuw joho i zawmer, rozdywłajuczyś ruku. Kistoczky palciw były obidrani.

— Koły ce ja? — promowyw win uhołos.

— Ne možu znaty, pane kaprałe, — widrazu ź widhuknuwsia Dramba.

Hag ohlanuw druhu ruku. Też u krowi. Zemlu-matinku, znaczył, mołotyw. Po-rodżennyciu wsich cych... sprytnykiw. Mołodeć Kit. Tilky isteryky meni j braku-

wało. Win ozyrnuwsia w napriami budynku. Zełena chmarka łed' wydniłasia na horyzonti.

— Bahato zajwoho ja siohodni napatiakaw, ot szczo... — skazaw win powilno. — Dykobraz ty, a ne Kit. Widłupyty tebe nema komu. Pohrożuwaty nadumaw, szmarkacz... Oś czomu Kornij zajszowsia...

Win pohlanuw na robota.

— Riadowyj Dramba! Szczo robyw Kornij, koły ja piszow?

— Nakazaw meni steżyty za wamy, pane kaprałe.

Hag hirko usmichnuwsia.

— A ty, zwyczajno, pidkorywsia... — Win pidniawsia, pidiyszow do robota wprytuł. — Skilky tebe wczyty, bowdure, — proszypiw win luto. — Komu ty pidporiadkowujeszsia? Chto twij bezposerednij naczalnyk?

— Kaprał Hag, Bijciwśkyj Kit johu wysokosti, — widkarbuwaw Dramba.

— To jak że ty, dykobraz bezmozkyj, możesz pidkoriatysia szcze komuś?

Dramba pomowczaw, potim skazaw:

— Wynuwatyj, pane kaprałe.

— E-ech... — promowyw Hag beznadijno. — Harazd, bery mene na pleczi. Dodomu.

Budynok zustriw johu nezwyczajnoju tyszeju. Budynok buw porożnij. Połetyły sterwjatnyky. Na padło. Hag peredusim skupawsia w basejni, zmyw krow i pyluku, retelno zaczesawsia pered dzerkałom i, perewdiahnuwszyś u swiże, riszucze ruszyw do jidalni. Na obid win zapiznywsia, Kornij uże dopywaw swij sik. Win z udawanoju bajdużistiu pohlanuw na Haga i znow opustyw pohlad u papku, szczo leżała pered nym. Hag pidiyszow do stoła, kaszlanuw i promowyw stysnutym hołosom:

— Ja powodywsia neprawylno, Korniju. (Kornij kywnuw, ne pidijmajuczy oczej.) Ja proszu u was wybaczenia.

Howoryty buło nejmowirno ważko, jazyk łedwe woruszysia. Dowełosia zupyntysia na sekundu i micno stysnuty szczełepy, szczyby prywesty sebe do ładu.

— Zwyczajno ż, ja... ja robytymu vse tak, jak wy nakazujete. Ja buw neprawyj. Kornij zitchnuw i widsunuw wid sebe papku.

— Ja pryjmaju twoji wybaczenia... — Win pobarabanyw palciamy po stołu. — Tak. Pryjmaju. Szczoprawda, na žal, ja wynuwatyj bilsze za tebe. Ta ty sidaj, již...

Hag siw, ne zwodiaczy z nioho nastorożenoho pohladu.

— Rozumijesz, ty szcze mołodyj, tobi bahato czoho można probaczyty. Ałe ja! — Kornij potrusyw u powitri rozczepirenymy palciamy. — Staryj dureń! Wse-taky w mojemu wici i z mojim doswidom czas by wże znaty, szczo je ludy, jaki možuť wytrymaty udar doli, a je ludy, jaki łamajuťsia. Perszym rozpowidajuť prawdu, druhym rozpowidajuť kazky. Tak szczo ty takož prosty meni, Hagu. Dawaj-no postarajemoś zabuty ciu istoriju. — I win znow uziawsia za papery.

Hag jiw jakeś misywo z mjasa j owocziw, ne widczuwajuczy ni smaku, ni zapachu, nacje watu żuwaw. Wucha johu pałały. Durnycia jakaś znowu wychodyła. Nad use chotiłosia zakryczaty i torochnuty kułakom po stoli. Hodi robyty z mene szczenia! Hodi! Mene udaramy doli ne złamajesz, zrozumilo? My ne z irżawoho zaliza!.. Ce ż treba, jak powernuw, znowu ja wsiudy dureń... Hag naływ sobi u sklanku kokosowe mołoko z opłetenoji suliji. Wzahali każuczy, ja j sprawdi dureń. Win zi

mnoju jak iz mužczynoju, a ja — nacze baba. Ot i wychodyť — szczenia i dureń. Ne chocz pro ce dumaty. Ne treba meni twojeji prawdy, ne treba meni twojich kazok. Tobto za prawdu tobi, zwyczajno, diakuju — ja zaraz chocz zrozumiw, szczo czekaty bilsze nema czoho, szczo czas dijaty.

Wony raptom razem rozsmijałysia, pryhadawszy, mabuť, jakuś istoriju, powjazanu z nul-kabinoju.

— Tak, — skazaw chłopeć. — Cioho ja nawczywsia... Wmiju... Ale wy znajete, Korniju, my wyrisyły probihtyś do Antonowa. Chłopci obiciały pokazaty meni szczoś u stepu...

— A de wony? — Kornij ozyrnuwsia.

— Zaraz, napewno, pidijduť. My domowyłyś, szczo ja pidu wpered, a wony mene dożenuť... Wy jdiť, Korniju, ja j tak was zatrymaw. Duże wam diakuju...

Wony raptom obniałysia — Hag nawiť zdryhnuwsia wid nespodiwanky, — pisa czoho Kornij łeheńko widsztowchnuw chłopcia i szwydko piszow u budynok. Chłopeć spustywsia zi schodiw i piszow piszczanoju doriżkoju, i tut Hag pobaczyw, szczo win duże szkutyłhaje, prypadajuczy na prawu nohu. Cia noha w nioho buła jawno korotsza i tonsza za liwu.

Kilka sekund Hag dywywsia jomu wslid, a potim rwuczko perekynuw tiło cze-rez pidwikonnia, wpaw nawkaraczky j widrazu ź pirnuw u kuszci. Win neczutno priamuwaw za cym Dangom slidom, uże widczuwajuczy do nioho neswidomu nepryjazń, ciu hydływu widrazu, jaku win zawždy widczuwaw do ludej kalicznych, nepownocinnych i wzahali nekorysnych. Ale cej Dang buw ałajcem, pryczomu, sudia-czy z imeni ta wymowy, — piwdennym ałajcem, a otże, ałajcem perszoho gatunku, i, chaj tam jak, pohoworyty z nym buło neobchidno. Bo ce buw use-taky szans.

Hag nazdohnaw joho wże w stepu, wyźdawszy myť, koły budynok do samisiń-koho dachu znyk za derewamy.

— Hej, družę! — tycho skazaw win po-ałajśky.

Dang strimko obernuwsia. Win nawiť chytnuwsia na skaliczenij nozi. Lalkowi oczi joho rozpluszczyłysia szcze szyrsze, i win pozadkuwaw. Usi farby znykły z joho chudorlawoho obłycczia.

— Ty chto takyj? — proburmotiw win. — Ty... cej... Bijciwśkyj Kit?

— Tak, — skazaw Hag. — Ja — Bijciwśkyj Kit. Mene zwaty Hag. Iz kym maju czestť?

— Dang, — obizwawsia toj, pomowczawszy. — Wybacz, ja pospizaju...

Win powernuwsia i, nakulhujuczy szcze sylnisze, niż ranisze, piszow heť tijeju samoju dorohoju. Hag nazdohnaw joho i schopyw za ruku wyszcze liktia.

— Zaczekaj... Ty szczo, rozmowlaty ne chocziesz? — zdywowano promowyw win. — Czomu?

— Ja pospizaju.

— Ta obłysh ty, wstyhnesz!.. Oce tak kartynka! Zustrilyś u ciomu pekli dwa ałajci — i szczob ne pohoworyty? Szczo ce z toboju? Zduriw zowsim czy szczo?

Dang sprobuwaw wywilnyty ruku, ta de tam! Win buw zowsim chyrlawyj, cej nedonosok iz piwdnia.

Hag niczoho ne rozumiw.

— Posłuchaj, druże... — poczaw win z usijeju pronykływistiu, na jaku buw zda-
ten.

— U pekli twoji druzi! — kriż zuby procidyw Dang, dywłaczyś na nioho z ne-
prychowanoju nenawystiu.

Wid nespodiwanky Hag wypustyw joho ruku. Na myt' win nawiť utratyw
mowu. U pekli twoji druzi... Twoji druzi — w pekli... Twoji druzi — w pekli! Win
nawiť zadychnuwsia wid skazu ta prynyżennia.

— Ach ty... — skazaw win. — Ach ty, prodażna szkuro! Zaduszyty, poszmatu-
waty twariuku...

— Sam ty szkura barabanna! — prosyczaw Dang kriż zuby. — Kat nedobytyj,
ubywcia.

Hag, ne rozmachujuczyś, udaryw joho popid hrudy, i, koły chyrlak zihnuwsia
wdwoje, Hag, ne wtraczajuczy dorohocinnoho czasu, z rozmachu żachnuw kułakom
po bilawij potyłyci, pidstawywszy kolino pid obłycczia. Win stojaw nad nym, opu-
stywszy ruki, dywywsia, jak toj korczyťsia, zachłynajuczyś krowju, w suchij trawi, i
dumaw: ot tobi j sojuznyczok, ot tobi j druh u pekli... W roti joho buła hirkota, i jomu
chotiłosia płakaty. Win prysiw nawpoczipyki, pidniaw Dangowu hołowu j power-
nuw do sebe joho zajuszone krowju obłycczia.

— Pohań... — prochrypiw Dang i schłypnuw. — Kat... Nawiť siudy...

— Nawiszczo ce? — promowyw pochmuryj hołos.

Hag pidwiw occhi. Nad nym stojały dwoje — jakiś neznajomi z miscewych, też
zowsim mołodi. Hag obereżno opustyw hołowu piwdencia na trawu i pidniawsia.

— Nawiszczo... — proburmotiw win. — Zwidky ja znaju — nawiszczo?

Win powernuwsia i piszow do budynku.

Łamajuczy kuszczu ta wytoptujuczy kłumby, win nawprosteć projszow do
schodiw, pidniawsia do sebe, wpaw doliłyć na liżko i tak proležaw do samoho we-
czora. Kornij kłykaw joho weczeryaty — win ne piszow. Bubniły w domi hołosy, lu-
nała muzyka, potim zatycho. Widswaryłysia horobci, łasztujuczyś na nicz u za-
rostiach pluszcza, zaweły neskinczennych piseń cykady, w kimnati stawało czy-
mraz temnisze j temnisze. I koły zowsim stemniło, Hag pidniawsia, pomanyw za so-
boju Drambu i prokrawsia w sad. Win projszow u najdalszyj zakut sadu, w husti buz-
kowi chaszczu, wsiwsia prosto na tepłu trawu i skazaw nehołosno:

— Riadowyj Drama. Słuchaj uważno moji pytania. Pytania persze. Po me-
tału wmijesz praciuwaty?..

ROZDIEŁ VII

Za snidankom Kornij ne skazaw meni żodnoho słowa, nawiť ne hlanuw na mene. Niby mene za stołom i nema zowsim. Ja, pryrodnio, pidibrawsia, czekaju, szczo bude, i na duszi, treba skazaty, hydko do kraju. Weś czas czy to wymytyś cho-czeťsia, czy to wzahali zdochnuty. Nu, pojiw ja tak-siak, pidniawsia do sebe, natiahnuw formu — ne dopomahaje. Jakoś nawiť hirsze stało. Uziaw portret joho wy-sokosti — wysłyznuw win z mojich ruk, zakotywsia pid liźko, ja j szukaty ne staw. Siw pered wikoncem, likti na pidwikonnia postawyw, dywluś u sad — niczoho ne baczu, niczoho ne chocz. Dodomu chocz. Prosto dodomu, de wse ne tak, jak tut. Szczo za dola w mene sobacza? Niczoho Ź u żytti ne baczyw. Tobto baczyw, zwy-czajno, bahato, inszomu stilky i ne nasnyťsia, skilky ja najawu baczyw, a ot wtichy — ani najmenschoji. Poczaw pryhaduwaty, jak hercog mene tiutiunom obdaruwaw, — pokynuw, ne pomahaje. Zamiť joho obłyzczia postijno zrynaje cej chyrlak, su-chorława joho fizija, wsia w krowjaci. A zamiť joho hołosu — zowsim inszyj hołos, i win use powtoriuje: «Nawiszczu ce? Nawiszczu ce?» Zwidky ja znaju — nawisz-czo?

Potim raptom rozczynyľsia dweri, uwijszow Kornij — jak chmara, oczi — bły-skawky, — ni słowa ne kaźuczy, Źburnuw meni mało ne w obłyzczia paczku jaky-choś arkusziw, i, znowu niczoho ne kaźuczy, powernuwsia i piszow. I dweryma hrymnuw. Ja mało ne zawyw wid tuhy, kopnuw ci arkuszi — po wsij kimnati rozle-tiľsia. Poczaw znow u sad dywytywia — czorno pered oczyma, ne moźu. Pidibraw arkusz, jakyj buw najbłyźcze, poczaw czytaty. Potim druhyj, potim tretij... Potim zi-braw usi, skław za poriadkom, poczaw czytaty znowu.

Ce wse były zwity. Kornijewi ludy, jaki, jak ja rozumiju, były zakynuti do nas, praciuwaly tam u nas: chto dwirnykom, chto perukarem, a chto j generałom. I ot wony, znaczyť, dopowidały Kornijewi pro swoji spostereźennia. Czysta robota, hodi j kazaty. Profesiõnały.

Nu, buło tam pro cioho chłopczynu, pro Danga. Żyw win, jak i ja, u stoľyci j nawiť nepodalik wid mene, nawproty zooparku. Baťka joho wbyły szcze pid czas perszoho Tarśkoho incydentu. Win buw naukowcem, łowyw u hyrli Tary jakychoś swoich naukowych ryb, nu, tam joho wypadkowo j poriszyły. Zaľszywsia win odyń iz matirju. Jak i ja. Tilky maty joho buła inteligentnoju i pizła w uczytelky, muzyku wykładała. A win, miź inszym, teź buw chłopcem z hołowoju. Premiji wsilaki u szkoli chapaw, zdebilzoho — z matematyki. Win zdibnosti maw weľyki, niby jak ja do techniky, tilky bilszi. Koły poczaľsia cia wijna, win pid czas czy ne perszoho bombarduwannia potrapyw pid bombu, rebra jomu potroszczyło, prawu nohu naza-wźdy skaliczyło.

I poky ja, znaczyť, braw Arichadu, pryduszuwaw powstannia j chodyw desan-tom u hyrło Tary, win ciłodobowo leźaw udoma. Ja ne dokoriaju jomu, win tam na-morduwawsia, moźe, szcze bilsze za mene: w jichnij dim wľuczzyło dwi bomby, joho otrujyło hazamy, wsich meszkanciw budynku potim wyseľyły, zaľszyľsia wony wdwoch iz matirju w otij rujini — ne znaju, czomu maty ne zachotiła perejizdźaty. I ot, znaczyť, maty joho szczodnia jszła na robotu, teper uźe ne w muzycznu szkołu,

a na patronnyj zawod. Inodi na ciłu dobu jszła, inodi na dwi. Załszyt' jomu jaku-
nebud' jizu, sup u watnyk zakutaje, szczoby win mih dotiahtysia, — sam win z liżka
majże ne wstawaw — i pide. Ałe ot odnoho razu wona piszła, ta j ne powernułasia.
Newidomo, szczo z neju stałosia. Cej Dang uże heť zahynawsia, koły na nioho wy-
padkowo wyjšzow Kornijiw rozwidnyk. Słowom, motoroszna istorija, szczo j kazaty.
Prosto w centri stołyci hynuw wid hołodu ta chołodu chłopeć, pryczomu wełykyj
matematycznyj tałant, nawet' wełyczezniy, i wsim na nioho buło naczchaty. Tak by j
zdoch, jak sobaka pid parkanom, jakby ne cej typ. Nu, win raz do nioho pryjšzow,
druhyj pryjšzow, jizu jomu nosyt'. A chłopeć wiźmy ta j rozkoły johoh! Toj tilky rota
rozziawyw. A Dang jomu szczoś na zrazok ultymatumu: abo wy mene zwidsy do
sebe wiźmete, u wasz swit tohto, abo ja powiszuś. On, każe, petelka wysyt', baczyte?
Nu, Kornij, zwisno, widdaw rozporiadżennia... Taka ot istorija.

Tam szcze bahato czoho buło. Ałe zdebilshoho, zwyczajno, pro możnowładciw.
Buło tam i pro hercoga, i pro Odnookocho Łysa, i pro pana feldmarszała Brahma, pro
wsich tam buło. Jak wony polityku roblať, jak wony rozważajuťsia u wilnyj czas... Ja
periodyczno perestawaw czytaty, nihti hryz, szczoby zaspokojitysia. I pro jiji wyso-
kist' teź buło. Wyjawlajet'sia, hofmarszałom u pałaci służyła teź Kornijewa ludyna,
toź sumniwatysia ne dowodyťsia. Ce ź ne te szczo dla mene materiaily pidbyrałysia.
Ce ź Kornij jich z jakojiś sprawy nasmykaw, prosto z mjasom wydyraw. Nu, harazd.

Skław ja ci arkuszi akuratnoju kupkoju, pidriwniaw, zważyw na ruci j znowu
nymy po kimnati pustyw. Wzahali-to, jakszczo kazaty chesno, łyszałoś meni odne:
kula w łob. Chrebet wony meni perełamały, ot szczo. Domohłysia swoho. Weś swit
w oczach perewernuły storcz nohamy. Jak żyty — ne znaju. Nawiszczo żyty — ne
rozumiju. Jak teper Kornijewi w oczu dywytyś — i zowsim ne widaju. Ech, dumaju,
rozżenusia ja zaraz po kimnati, ruki po szwach i — u wikonce, hołowoju wnyz. I
wsiomu kineć, choc tilky j druhyj powerch. Ta tut jakraz prypersia Dramba, wyma-
haje czerhowe kresłennia. Rozchołodyw win mene. A koły piszow, poczaw ja wże
spokijnisze mirkuwaty. Ciłu hodynu sydiw, nihti hryz, a potim piszow i skupawsia.
I pryjšzło do mene jakeś dywne połehszennia. Niby jakyjś chworobływyj puchyr u
mojij duszi naduwawsia, naduwawsia, a teper ot łusnuw. Niby ja z jakymyś borhamy
rozrachuwawsia. Niby ja cym widczajem swoim jakuś prowynu pered kymoś spo-
kutuwaw. Ne znaju pered kym. I ne znaju jaku. I w hołowi u mene łysze odne: do-
domu, chłopci ta diwczatka! Po domiwkach! Usi moji borhy, jaki szcze załszyłysia,
— wsi wony tam, udoma.

Za obidom Kornij meni każe, ne dywłaczyś, suworo, neprywitno:

— Proczytaw?

— Tak.

— Zrozumiw?

— Tak.

Na ciomu nasza rozmowa i skinczyłasia.

Pisla obidu zazyrnuw ja do Dramby. Trudyťsia mij riadowyj na pownu ko-
tuszk, tilky strużka łetyť. Weś u tyrsi, w hariaczomu mastyli, ruki tak i litajuť.
Odne zadowołennia na nioho dywytysia. Szwydko w nioho sprawa prosuwałasia —
prosto na dywo. A meni teper załszałasia tilky odne: czekaty.

Nu, czekaty doweloś nedowho, dniw dwa. Koły maszynka buła hotowa, ja jiji

skław u miszok, widnis do stawiw, zibraw tam i wyprobuwaw z mołytwoju. Niczoheńka sobi maszynka, mołotył. Plujełsia, ta wse ż taky wona wyszła kraszcza, niź u naszych powstanciw, jaki robyły swoji szmar-kawky wzahali z obrizkiw wodohinnych trub. Nu, powernuwsia ja, zapchaw jiji razem z miszkom do zaliznoho jaszczyka. Hotowyj.

I oś toho samoho weczora (ja wże spaty namyływsia) widczyniajułsia dweri, i stoił u mene na porozi cia žinka. Diakuwaty Bohu, ja szcze ne rozdiahsia — sydiw na liźku u formi ta znimaw czoboty. Prawyj zniaw, ta szczojno wziawsia za liwyj, dywłusia — wona. Ja niczoho nawił podumaty ne wstyh, tilky hlanuw i, jak buw w odnomu czoboti, pidchopywsia pered neju j wystrunczywsia. Harna wona buła, chłopci ta diwczatka, aż strach — nikoły ja u nas takych ne baczyw, ta j ne pobaczu, napewno, nikoły.

— Wybaczte, — każe wona, usmichajucyś. — Ja ne znała, szczo tut wy. Ja szukaju Kornija.

A ja mowczu, jak bowdur derewjanyj, i tilky oczyma jiji jim, ta majże niczoho ne baczu. Oczmaniw. Wona obweła pohladom kimnatu, potim znowu na mene podywłasia — pylno, uważno, wże bez usmizky, — nu, baczył, szczo puttia wid mene nijakoho, kywnuła i wyszła, i dweri za soboju tycheńko pryczynyła. I czy wiryte, chłopci ta diwczatka, meni zdałosia, szczo pisła toho, jak wona piszła, w kimnati widrazu stało temnisze.

Dowho ja stowbyczyw otak, w odnomu czoboti. Wsi dumky moji splutałyś, niczohisińko ja ne tiamyw. Nawił ne znaju, w czomu ż tut sprawa: czy to oswiłennia buło jakeś osobływe tijeji myti, a może, j sama cia mył buła dla mene osobływoju, ta ja potim piwnoczi wse krutywsia i nijak ne mih opamjatatysia. Zhaduwaw, jak wona stojała, jak dywłasia, szczo kazała. Zrozumiw, zwisno, szczo wona meni neprawdu skazała, szczo aż nijak wona ne Kornija szukała (znajszła, de szukaty!), a zajszła siudy nawmysno, na mene podywytyś.

Nu, ce bajduże. Insza dumka mene u smertelnu nud'hu zahnała: zrozumiw ja, szczo dowełosia meni pobaczyty w ciu chwyłynu małeńku czastynku sprawźnioho wełykoho switu cych ludej. Adże Kornij mene do cioho switu ne pustyw, i prawylno, napewno, zrobyw. Ja b u ciomu switi ruki na sebe nakław, bo ce nemożywo: baczyty take szczo chwyłyny i znaty, szczo nikoły ty takim, jak wony, ne budesz i nikoły ty takoho, jak wony, ne matymesz, a ty sered nych, jak skazano u swiaszczennij knyzi, do kincia dniw swojich załyszyszysia «brydkyj, ohydnyj i zatchłyj»... Słowom, pohano ja spaw tijeji noczi, chłopci ta diwczatka, można skazaty, szczo j zowsim ne spaw. A łedwe zasiriło, ja wybrawsia u sad i zalih u kuszczach na swojemu postijnomu spostereźnomu punkti. Zakortiło meni pobaczyty jiji szcze raz, rozibratysia, zrozumity, czym ce wona mene wczora tak wrażyła. Bo ż baczyw ja jiji j ranisze, z ocyh-ot samych kuszcziw i baczyw...

I ot koły wony jszły doriżkoju do nul-kabiny, porucz, ale ne torkajucyś odne odnoho, ja dywywsia na neji i mało ne płakaw. Niczoho znowu ja w nij ne baczyw. Nu, harna žinka, ne zapereczuju, — i wse. W jiji synich oczach buła poroźnecza, i bila rota zjawyłsia zmorszky.

Wony projszły powz mene mowczky, i tilky bila samoji kabiny wona, zupy-nywszyś, promowyła:

— Ty znajesz, w nioho oczu wbywci...
— Win i je wbywceju, — tycho widpowiw Kornij. — Profesiönał...
— Bidołasnyj ty mij, — skazała wona i pohładyła joho dołoneju po szczoci.
— Jakby tilky ja mohła z toboju załyszytysia... ałe ja sprawdi ne možu. Meni tut toskno...

Ja ne staw dali słuchaty. Ce ż wony pro mene howoryły. Prokrawsia ja do swojeji kimnaty, podywywsia u dzerkało. Oczu jak oczu. Ne znaju, czoho jij treba. A Kornij prawylno jij skazaw: profesiönał. Tut soromytyś niczoho. Czoho mene nawczyły, te j umiju... I ja wsiu ciu istoriju wid sebe widkynuw. U was swoje, u mene — swoje. Moje diło zaraz — czekaty i doczekatysia.

Jak ja try ostanni dni prowiw — ne znaju. jiw, spaw, kupawsia. Znowu spaw. Z Kornijem my majže ne rozmowlały. I ne tomu, szczo win ne probaczyw meni za cej wypadok czy wsiake tam, ni. Prosto win buw duże zakłopotanyj. Teper uže do ostanioji meži. Nawit zmarniw. Narod do nas znowu zanadywsia, tak i prut. Ne powiryte — dyryżabl pryłetiw, ciłu dobu wysiw nad sadow, a pid weczir jak posypałyś iz nioho, jak posypałyś... Ta ot szczo dywno — za weś cej czas żodnoho «prywyda». Ja wże dawno pomityw: «prywydy» w nych tut prybuwajuť abo pizno wweczери, abo rano-wranci, ne znaju wże czomu. Toż udeń ja buw jak u tumani, ni na szczo uwahy ne zwertaw. A koły sonce zajde, zoriamy nebo wsije, tak ja wże bila wikna z maszynkoju na kolinach. A «prywydiw» nema, choc ty łusny. Ja czekaju, a jich nema. Ja wże, czesno każuczcy, trywożytysia poczaw. Szczo ce, dumaju, nawmysno? I tut win use na sto rokiw wpered rozrachuwaw?

Za weś cej czas tilky odna cikawa podija i stałasia. Ostannioho dnia. Chroplu oce ja pered swojeju nicznoju wachtoju, i raptom budyť mene Kornij.

— Czoho ce ty sered biłoho dnia spaty zawaływsia? — pyta je win mene newdowołeno, prote newdowołennia ce, baczcu, jakeś nesprawźnie.

— Spekotno, — kažu. — Zmoryło.

Zmorozyw, zwyczajno, sprosonnia. Cioho dnia jakraz doszczyk morosyw wid samisińkoho ranku.

— Och, rozbestyw ja tebe, — każe win. — Och, rozbestyw. U mene ruky ne dochodiať, a ty korzystajesz... Chodim! Ty meni potriben.

Otakoji, dumaju. Znadobywsia. Nu, zwyczajno, pidchoplujus, liżko dowodžu do ładu, berusia za sandaliji, i tut win meni wydaje:

— Ni, — każe. — Ce obłysz. Odiahnij formu. Ta oporiadyś jak slid... zaczesyś. Hewał hewałom, dywytyś sorom...

Nu, chłopci ta diwczatka, dumaju, moria horiať, lisy teczuť, myszka w kamieni wtopyłaś. Formu jomu. I tak meni cikawo stało, szczo nema sliw. Odiahajusia, zatiahujus do uporu, zaczesawsia. Pidboramy kłacnuw. Słuha waszoji jasnowelmoźnosti. Win ohlanuw mene z hołowy do nih, usmichnuwsia czohoś, i piszły my czerez uweś budynok do nioho w kabinet. Win zachodyť perszym, widstupaje na krok ubik i czitko po-ałajśky promowlaje:

— Dozwolte, pane starszyj bronemajstre, widrekomenduwały wam. Bijcewyj Kit joho wysokosti, kursant tretioho kursu Osobływoji stołycznoji szkoły Hag.

Dywłusia — i w oczach mojih potemninnia, a w nohach droż. Prosto peredi mnoju, jak prywyd, sydyť, rozwaływszyś u krisli, oficer-bronechidnyk. Błakytynij

Drakon, «Wohoń na kołesach» u naturalnu wełyczynu, w pochidnij formi z usima rozpoznowalnym znakamy. Sydył, noha na nohu, czerewyky wybłyskujuł, szypamy wyszkiryłyś, korycznewa szkiriana kurtka z pidpałynamy, z płecza zwysaje błakyt-nyj sznur — toj szcze wowczara, znaczył... I morda jak u wowczary, pałena peresadżena szkira łysnije, hołowa pobryta nahoło, z korycznewymy wid opikiw plamamy, oczi jak ohladowi szczyłyny, bez wij... Dołoni moji, chłopci ta diwczatka, sami soboju wperłysia u stehna, a pidbory tak kłacnuły, jak nikoły szcze tut ne kłacały.

— Wilno, kursant, — promowlaje win syplým hołosom, bere z popilnyczky sy-garetku ta zatiahujełsia, ne widrywajuczy wid mene swoich ohladowych szczyłyn.

Ja opustyw ruky.

— Kilka zapytań, kursante, — skazaw win i pokław cyharku nazad na kraj popilnyczky.

— Słuchaju was, pane starszyj bronemajstre!

Ce ne ja każu, ce mij rot sam soboju widbarabaniuje. A ja cym czasom dumaju: szczo ż ce take, chłopci ta diwczata? Szczo ż ce kojitsia? Niczoho ne rozumiju. A win każe, nerozbirływo tak, kowtajuczy słowa, ja ciu jichniu maneru znaju:

— Czuw, szczo johu wysokisł udostojiw tebe... a-a... żuwalnym tiutiuonom iz własnoji ruky.

— Tak, pane starszyj bronemajstre!

— Ce ż za jaki... a-a... podwyhy?

— Udostojenyj jak predstawnyk kursu pisle wziattia Arichady, pane starszyj bronemajstre!

Obłyczczia w nioho bajdużne, mertwe. Szczo jomu Arichada? Znow uziaw cyharku, ohlanuw tlijuczyj kinczyk, powernuw u popilnyczku.

— Znaczył, buw udostojenyj... Jakszczo tak, znaczył... a-a... pisle cioho nis wartowu służbu u stawci johu wysokosti...

— Tyżdeń, pane starszyj bronemajstre, — skazaw mij rot, a hołowa moja podumała: nu, czoho pryczepywsia? Czoho tobi wid mene treba?

Win raptom weś podawsia wpered.

— Marszała Nahon-Higa w stawci baczyw?

— Tak, baczyw, pane starszyj bronemajstre!

Zmijine mołoko! Jakyj pan smałenyj znajszowsia! Ja z samym generałom Frahoju rozmowlaw, ne tobi riwnia, i toj z druhoji mojeji widpowidi dozwoływ ta nakazaw: bez zwań. A ciomu, mabuł, jak muzyka: «Pane starszyj bronemajstre». No-wopidwyszczenyj, czy jak? A może, z bydła wysłużuwawsia... ohowtatysia nijak ne może.

— Jakby zaraz marszała zustriw, upiznaw by johu?

Oce tak zapytanniaczko! Marszał — win buw takyj nyżeńkyj, nepoworotkyj, oczi w nioho zawždy slożyłysia. Ałe ce wid neżyti. Jakby w nioho oka ne buło czy, skażimo, wucha... a tak — marszał jak marszał. Niczoho osobływoho. U stawci jich bahato, Fragga buw szcze z bojowych...

— Ne możu znaty, — skazaw ja.

Win znow widkynuwsia na spynku krisła i znow uziawsia za cyharku. Ne podobalałsia jomu cia cyharka. Win jiji bilsze w rukach trymaw i obniuchuwaw, niż zatiahuwawsia. Nu j ne smaływ by... on nedopałok jakyj wełyczeznyj, a ja machru

kuriu...

Win pidibraw pid sebe swoji cybati nohy, pidniawsia, pidijszow do wikna i staw spynuju do mene zi swojeju cyharkoju — łysze hołubuj dymok pidnimajeŝsia z-za płecza. Dumaje. Mysłytel.

— Nu dobre, — każe zowsim wże nerozbirływo, i wychodyt' w nioho «nubre». — A czy nema w tebe... a-a... kursante, starszoho brata w nas u Błakytnych bronechidciach?

Nawit' mordu ne powernuw. Tak, triszky wucho w mojemu napriami nachyływ. A w mene, miż inszym, try braty buło... mohły b buty, ta wsi pomerły nemowlatamy. I taka mene luť uziła, na wse razem.

— Jaki w mene, zmijine mołoko, braty? — każu. — Zwidky w nas braty? My sami łed' żywi...

Win szwydko powernuwsia do mene, niby johu szyłom sztryknuły. Wytriszczywsia. Nu czysto bronechid! A ja nibyto u okopi sydżu... W mene po starij pamjati szkira na spyni ziszczułyłasia, a potim dumaju: piszły wy wsi zi swojimy pohladamy, też meni — starszyj bronemajster dranoji armiji... Sam, mabuť, dawaw drała, wse pokynuw, aż siudy dodrapaw, wid swoich taky sołdatiw, pewne, j riatuwawsia... I widstawlaju ja nachabno prawu nohu, a ruki zawodżu za spynu i dywłusia jomu prosto w ohladowi szczyłyny.

Piwchwyłyny win, napewno, mowczaw, a potim nehołosno prosypiw:

— Jak stojisz, kursante?

Ja chotiw splunuty, ale wtrymawsia, zwyczajno, i każu:

— A szczo? Stoję jak stoję, z nih ne padaju.

I tut win ruszyw na mene czerez usiu kimnatu. Powilno, straszno. I ne znaju ja, czym by ce wse zakinczyłoś, aż tut Kornij zi swoho kutka, de win weś cej czas sydiw z papirciamy, podaje raptom hołos:

— Bronemajstre, druże mij, połehsze... ne zajiżdżajte...

I wse. Po obsmałenij mordi projszła jakaś sudoma, i pan starszyj bronemajster, ne dijszowszy do mene, zawernuw do swoho krisła. Hotowyj.

Skys Błakytnyj Drakon. Ce tobi ne komendatura. I wsmichnuwsia ja wsim swoim zadubiłym obłyccziam jakomoha nachabnisze. A sam dumaju: nu, a jakby ne buło Kornija? Wyjszow by Kornij na chwyłynku? Wdaryw by win mene, ja b johu wbyw. Nasprawdi, wbyw by. Rukamy.

Win powaływsia u swoje krisło, pryduszyw nareszti w popilnyczci ciu syga-retku j każe Korniju:

— Wse-taky u was tut dosyt' spektakno, pane Korniju... Ja b ne widmowywsia wid czoho-nebud'... a-a... oswiżajuczoho.

— Soku? — proponuje Kornij.

— Soku? A-a... ni. Jakszczo można, czoho-nebud' micniszoho.

— Wyna?

— Mabuť.

Win na mene bilsz ne dywyťsia. Ignoruje. Bere w Kornija kełyeh i zapuskaje tudy swij obsmałenij nis. Smokcze. A ja oczmaniw. Tobto jak ce? Ni, zwyczajno, rizne tam buwaje... tym pacze rozhrom... tlin... Aż ni! Ce ż Błakytnyj Drakon! Sprawźnij! I raptom meni jak połuda z oczej wpała. Sznurok... wyno... Zmijine mołoko,

ta ce wse łypa!

Kornij kaže:

— Ty ne wypjesz, Hag?

— Ni, — kažu. — Ne wypju. I sam ne wypju, i ciomu ne radžu... panowi starszemu bronemajstrowi.

I taka mene zła radist' rozibrała, szczo ja mało ne rozrehotawsia. Wony obydwana mene wylupyłyś. A ja pidijszow do cioho smałego pana, zabraw u nioho kełych i kažu — mjako tak, po-bałkiwśky napuczuju:

— Błakytņi Drakony, — kažu, — wyna ne pjuť. Wony wzahali spyrtnoho ne wzywajuť. U nych, pane starszyj bronemajstre, zarik: žodnoji krapli spyrtnoho, poky chocz odyń smuhastyj paciuk zasmerdžuje svojim dychanniam atmosferu Wse-switu. Ce raz. A teper sznuročok... — Beruś ja za cej znak bojowoji dobłesti, widstibaju joho wid gudzyka kurtky j akuratneńko puska ju joho wzdowź rukawa. — Sznurok dobłesti tilky za statutom wam nałeżyť prystibaty do tretioho gudzyka zwerchu. Žoden sprawņnij Drakon joho ne prystibaje. Na hauptwachtach sydiať, ale ne prystibajuť. Ce, znaczyť, dwa.

Ach, jaku ja nasołodu widczuwaw. Jak meni buło łehko i prekrasno! Ohlanuw ja jich szcze raz, jak wony mene słuchajuť, nemow ja sam prorok Hajiura, szczo wistyl' z jamy Božu istynu, ta j piszow sobi do wychodu. Na porozi ja spyńwysia i nasamkineć dodaw:

— A pid czas rozmowy z mołodszym za zwanniam, pane starszyj bronemajstre, ne prymuszujte postijno wełyczaty sebe pownym tytułom.

Pomyłky tut wełykoji, zwisno, nema, tilky poważyaty was ne buduť. Ce ne frontowyk, skažuť, ce tyłowyj paciuk u formi frontowyka. I obsmałene oblyczczia wam ne dopomoże. Chiba mało de ludy obhorajuť...

I piszow. Siw bila wikoncia, ruczeńky na kolinach skław — dobre meni tak, spokojno, nacze ja wełyku sprawu zrobyw. Sydžu, perebyraju u hołowi, jak use ce buło. Jak Kornij spoczatku łysz oczyma łupaw, a potim pidibrawsia uweś, koźne moje słowo łowyw, wytiahszy szyju, a w cioho falszywoho bronemajstra nawiť paszczeka rozziawylaś wid uwahy... Ta, zwisno, ja ne dowho tak sebe tiszYW, bo duże skoro meni siajnuła dumka, szczo nasprawdi wyjszła jakaś durnia, wyjszło, szczo wony zasyłajuť do nas szpyhuna, a ja jim u ciomu dopomahaju. Konsultuju, znaczyť. Jak ostannij kupłenyj pokydiok. Zradiw, duryło! Wykryw! Uziały b joho tam, postawyły b do stinky, i sprawi kineć... Jakij sprawi? Otut use j poczynajeťsia. Adže Kornij teź u nas sydiw, i, mabuť, ne odyń rik. Załyszysia ciłym. A mih by j ne załyszysia. Szczo ź, dobre ce buło b, ha? Kornij že. Ja wże ne kažu pro te, szczo hnyły by moji kistky zaraz u džunglach... Ni-i, ce wse ne tak uże j prosto. Ta ja czoho ź zawiwsia? Mene cej Drakon zawiw. Meni ź na nioho dywytytsia brydko buło. Rani-sze, bud'te pewni, wid takoho ne nudyło, ranisze wpaw by ja pered nym na kolina, pered chorobrym bratom, czoboty b jomu czystyw z hordistiu, a potim pochwalaw-sia b... Znajesz, komu ja czoboty czystyw? Starszemu bronemajstrowi! Zi sznurom!.. Ni-ni, obmizkuwaty treba, obmizkuwaty...

Sydiw ja aż do samych sutinkiw i wse mizkuwaw, a potim pryjszow Kornij, ruku meni na płecze pokław, dostotu jak tomu... Dangowi.

— Nu, — kaže, — druziako, diakuju tobi. Ja tak i widczuwaw, szczo ty szczo-

nebud' pomitysz. Rozumijesz, my joho u welykomu pospichu hotuwały... Odnoho czołowika treba wriatuwały. Welykoho waszoho naukowcia. Je pidozra, szczo win perechowujeśsia na zachidnomu berezi ozera Zagguta, a tam zaraz okopałasiasia bronieczastyna, j nikomu tudy prochodu nema. Tilky swoich pryjmajuť. Toż wważaj, szczo ty siohodni dwoch ludej wriatuwaw. Dwoch chorsznych ludej. Odnoho waszoho j odnoho naszoho.

Harazd. Bahato win meni szcze wsiakoho nahoworyw. Dostotu medom po serciu. Ja wże j ne znaw, kudy oczu podity, bo koły ja jich, znaczyť, konsultuwaw, u mene, sprawdi, i w dumkach ne buło koho-nebud' riatuwały. Prosto wid złowtichy w mene wse ce wyszło.

— Koły ż win widbuwaje? — pytaju. Prosto tak zapytaw — potik Kornijewoho krasnomowstwa triszky pryhalmuwały.

— Wranci, — widpowidaje. — O pjatij ranku.

I tut do mene dijszło. Ehe, dumaju. Ot i doczekawsia.

— Zwidsy? — pytaju. Wże ne prosto tak.

— Tak, — widpowidaje win. — Z cijej halawyny.

Tak.

— Uhu, — kažu. — Treba buło by joho prowesty, podywytyśsia naostanok. Može, szcze szczo pomiczu...

Kornij zasmijawsia, znowu popłeskaw mene po pleczu.

— Jak chcesz, — każe. — Ale kraszcze b tobi pospaty. Ty szczoś ostannim czasom zowsim wid režymu widbywsia. Chodimo weczeryaty, i lahaj-no ty spaty.

Nu, piszły my weczeryaty. Za weczereju Kornij buw weselyj, dawneńko ja joho takim ne baczyw. Rozpowidaw rizni smiszni istoriji z tych czasiw, koły praciuwaw win u nas u stołyci kurjerom w odnomu banku, jak joho hangstery werbuwały i szczo z cioho wyszło. Zapytaw win u mene, de Dramba, czomu joho ne wydno ostannimy dniamy. Ja jomu czesno skazaw, szczo Dramba w mene buduże ukriprajon bila stawiw.

— Ukriprajon — ce dobre, — każe win serjozno. — Otoż, u krajniomu wypadku bude de widsydityś. Strywaj, ja zwilniusia, my szcze sprawżniu wijśkowu hru własztujemo, odnakowo chłopciw treba bude trenuwały...

Nu, pobałakaly my pro musztru, pro manewry; a ja dywluś, jakyj win lahidnyj i prywitnyj, a sam dumaju: poprosyty joho szcze raz, czy szczo? Dobrom. Widpusty mene, mowlaw, dodomu, ha? Ni, ne widpustyť. Win mene doty ne widpustyť, poky ostateczno ne perekonajeśsia, szczo ja bezpecznyj. A jak joho perekonaty, szczo ja wże bezpecznyj, koły ja j sam ne znaju cioho?..

Rozijszłyśsia my. Win pobażaw meni na dobranicz, i piszow ja do sebe. Spaty ja, zwisno, ne staw. Tak, prylih triszky, podrimaw upiwoka. A o tretij hodyni wże pidniawsia, poczaw hotuwatysia. Hotuwawsia ja tak, jak u żoden poszuk nikoly szcze ne hotuwawsia. Żyttia moje mało wyznaczytyśsia cioho ranku, chłopci ta diwczatka. O czetwertij hodyni ja wże buw u sadu j sydiw u zasidci. Czas, jak zawždy w takych wypadkach, ledwe powz. Ta ja buw ciłkom spokijnyj. Nijakoho mandražu, niczoho. Ja prosto znaw, szczo muszu wyhraty ciu hru i szczo inaksze buty prosto ne może. A czas... Szczo ż, powilno tam czy szwydko, a win kineć kincem zawždy mynaje.

Riwno o pjatij, szczojno wypała rosa, załunało w mene nad samym wuchom znajome chrypkie niawkannia, wdaryło po kuszczach hariaczym witrom, zapalał nad halawynoju perszyj wołoń, i ot — win uże stoiť. Porucz.

Tak błyżko ja szcze joho nikoły ne baczyw. Wełyczezniy, tepłyj, żywyj, i boky w nioho, wyjawlajetsia, niby nawiť szerstiu wkryti i pomitno woruszaťsia, pulsujut', dychajut'... Kat joho znaje, szczo za maszyna. Ne buwaje takych maszyn.

Ja zminy w pozyciju, szczo by buty jaknajbłyższe do doriżky. Dywłusia — iduť. Speredu mij Błakytnej Drakon, sznurok u nioho telipajetsia jak należyť, u ruci — stek, ce wony dobre dodumałyś: bo Ź u nych jakszczo sznurok zasłużyw, to obowjazkowo i stek, ja j sam pro ce zabuw. U poriadku mij Drakon. Kornij krokuje za nym slidom, i obydw a wony mowczať — mabuť, use wże skazano, łyszajetsia tilky ruki potysnuty abo, jak u nych tut zawedeno, obniatysia i błałosłowyty na dorohu.

Ja zaczekaw, poki wony pidijszy do «prywyda» wprytuł, czwaknuw, rozkrywajuczys, luk, — i tut ja wyjšow z kuszcziw i nastawy w na nych swoju maszynku.

— Stojaty ani rusz!

Wony razem powernułysia do mene i zawmerły. Ja stojaw na piwzihnuty ch, prypidniawszy duło awtomata, — ce na toj wypadok, jakszczo chto-nebud' z nych raptom strybne na mene czerez usi desiať metriw, jaki nas rozmeżowujut', i todi ja zustrinu joho w powitri.

— Ja chocz u dodomu, Korniju, — skazaw ja. — I wy mene zaraz tudy zaberete. Bez usiakych tam rozmow ta wsilakych zwolikań...

U switankowych sutinkach obłyczczia jichni buły duże spokijni, i niczoho ne buło na nych, krim uwahy ta oczikuwannia, szczo ja jim szcze skažu. I krajem swidomosti ja widznaczyw, szczo Kornij załyszysia Kornijem, a Błakytnej Drakon ne skynuw masku, załyszysia Błakytnym Drakonom, i obydw a wony buły nebezpieczni. Och, jaki nebezpieczni!

— Abo my tudy wyruszymo razem, — skazaw ja, — abo tudy ne wyruszyt' nichto. Ja was tut oboch pokładu i sam lažu.

Skazaw i zamowk. Czeka ju. Ne maju bilsze szczo skazaty. Wony teŹ mowczať. Potim Błakytnej Drakon trochy powertaje hołowu do Kornija j kaŹe:

— Cej chłopczyśko... a-a... zowsim zabuwsia. MoŹe, meni pry chopyty joho z soboju? Ałe Ź meni potriben... a-a... denszczyk...

— Win ne hodyťsia w denszczyky, — skazaw Kornij, i na obłyzczci joho ni z toho ni z sioho raptom zjawywsia toj samyj wyraz peredsmertnoji tuhy: jak u szpytali.

Ja nawiť rozhubywsia.

— Meni treba dodomu! — skazaw ja. Nacze probaczennia prosyw.

Ałe ce wże buw kołysznej Kornij.

— Kit, — skazaw win. — Ech ty, kotiaro... hrozo myszej!

ROZDIE VIII

Hag prodersia czerez ostanni chaszczy i wyjszow do dorohy. Win ozyrnuwsia. Hodi buło szczoś rozibraty za płutanynuju hnyłoho hilla. Periszczyła zływa. Smerdiło z kiuwetu, de u hłynianij ridoti kysły kupy jakohoś łychowisnoho czornoho hanczirja. Krokiw za dwadciať, po toj bik dorohy, styczaw, zawaływszyś bortom u triasowynu, obhorilyj bronechid — midne duło wohnemeta bezhłuzdo ciłyłość u nyżki chmary. Hag perestrybnuw czerez kiuwet i oboczynuju popriamuwaw do mista. Dorohy jak takoji ne buło. Buła riczka ridkoi hłyny, i cijeju ridotoju nazustricz, iz mista, szczo chwyłyny hruznuczy, sunuły zapriażeni znemahajuczyny wołamy rozbyti wozy na wełyczecznych derewjanych kołesach, i zakutani do oczej žinky, szczo chwyłyny poskowzujuczyś, płaczuczy ta łychosłowlaczy, nesamowyto mołotyły woliw po rebrystych bokach, a na wozach, pochowani sered mokrych kłumakiw, sered stoliw ta stilciw, szczo styczały niżkamy dohory, tysnułysia odne do odnoho blidi zołotuszni chłopczyky ta diwczatka, jak mawpy pid doszczem, — jich buło bahato, desiatky na kożnomu wozi, i ne buło w ciomu płaczewnomu obozi žodnoho mužczyyny...

Na czobotach uže ponałypało po pudu bahniuky, doszcz promoczyw kurtku, ływ za komir, strumeniw oblyczcziam. Hag iszow ta jszow, a nazustricz tiahłysia biżenci, hnułysia pid mokrymy tiukamy j obdertymy walizamy, pchały pered sebe wizky z żaluhidnoju pokłazeju, mowczky, wybywajuczyś z ostannich sył, dawno, bez zupynok. I jakyjś staryj zi złamanoju myłyceju na kolinach sydiw prosto w bahniuci i monotonno powtoriuwaw bez usiakoji nadiji: «Wiźmiť, zarady Boha... Wiźmiť, zarady Boha...» Na pochyłenom u telegrafnomu stowpi wysiw jakyjś czornołycyj czołowik zi skruczenymy za spynuju rukamy...

Win buw udoma.

Win omynaw wijśkowyj sanitarnyj awtofurgon, szczo zagruz u bahniuci. Wodij u brudnomu sołdatśkomu bałachoni, u zasmalciowanij szapci palanyceju, widkrywszy dwerciatu, nadsadno kryczaw szczoś neczutne za rewinniam dwyhuna, a bila zadnioho bortu u strumeniach hriaziuky, szczo łetiła z-pid buksujuczych kolis, bezładno j bezporadno metuszylisja dwoje — małeńkyj wijśklikar z bakenbardamy ta mołodeńka žinka u formi, napewno, medsestra. Prochodiaczy mymo, Hag myhcem podumaw, szczo łysze cej awtomobil priamuje w misto nazustricz zahalnomu potoku, ta j win ot zastriah...

— Junacze! — poczuw win. — Strywajte! Ja wam nakazuju!

Win zupynywsia i powernuw hołowu. Wijśklikar, poskowzujuczyś, nezhrabno rozmachujuczy rukamy, bih do nioho, a slidom kabanom per wodij, heť oskażeniłyj, czerwono-liłowyj, kwadratnyj, z prytyśnutymy do bokiw wełyczeczny myłakamy.

— Nehajno pomoziť nam! — falcetom zakryczaw likar, pidbihajuczy. Uweś win buw załytyj korycznewuju ridotoju, i buło nezrozumilo, szczo win mih baczyty kriż zalapani skelcia pensne. — Nehajno! Ja ne dozvolu wam widmowlatisia!

Hag mowczky dywywsia na nioho.

— Zrozumijte, tam czuma! — kryczaw likar, tyciajuczy brudnoju rukoju u storonu mista. — Ja wezu syrowatku! Czomu nichto ne chce meni dopomohty?

Szczo u niomu było? Stareńkyj, nemicznyj, brudnyj... A Hag czomuś pobaczyw raptom pered soboju załyti soncem kimnaty, wełyczeznych, krasnywych, czystych ludej u kombinezonach i strokatych soroczkach i jak spałachujuť wohni «prywydiw» nad kruhłuju halawoju... Ce było jak mana, wydywo.

— R-rozmowlaty z nym, iz zarazoju! — prochrypiw wodij, widsztowchujuczy likaria. Straszno sopuczy, win schopyw awtomat za duło, wysmyknuw joho w Haga z-pid pachwy ta z rochkanniam zakynu w lis. — Wyriadywsia, subczyk, zmi-jine mołoko... Anu!

Win z rozmachu wperiszczyw Hagowi lapasa, i likar widrazu ź zakryczaw:

— Prypyniť! Nehajno prypyniť!

Hag pochytuwsia, ałe wstojaw. Win nawiť ne hlanuw na wodija. Win wse dywywsia na likaria i powilno styraw z obłycczia slid udaru. A likar uže tiah joho za rukaw.

— Proszu was, proszu... — burmotiw win. — U mene dwadciať tysiacz ampuł. Proszu was zrozumity... Dwadciať tysiacz! Siohodni szcze ne pizno...

Taź ni, ce buw ałajeć. Zwyczajnyj ałajeć iz piwdnia... Mana... Mana, ta j hodi. Wony pidijszły do maszyny. Wodij, burkoczuczy ta kłękoczuczy, poliz u kabinu, harknuw zwidty: «Dawaj!» — i widrazu ź zarewiw dwyhun, i Hag, stawszy miź diwczynoju i likarem, szczosyły wpersia płeczem u bort, szczo smerdiw mokrym zalizom. Zawywaw dwyhun, bahniuka łetiła fontanom, a win use natyskaw, sztowchaw, tysnuw i dumaw: «Udoma. Wdoma...»

ZMIST

ROZDIEŁ I.....	2
ROZDIEŁ II.....	10
ROZDIEŁ III.....	19
ROZDIEŁ IV.....	32
ROZDIEŁ V.....	41
ROZDIEŁ VI.....	54
ROZDIEŁ VII.....	61
ROZDIEŁ VIII.....	70
ZMIST.....	72